

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
Sigurnosne i mirovne studije
Nacionalna sigurnost i demokratsko društvo

REFLEKSIJE ORGANIZIRANOG KRIMINALA NA STANJE
UNUTARNJE SIGURNOSTI
- Magistarski rad -

Kandidat: Edin Fazlić
Broj indexa: 174-NS/20

Mentor: prof. dr Mirza Smajić

Sarajevo, maj 2023.

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
Sigurnosne i mirovne studije
Nacionalna sigurnost i demokratsko društvo

REFLEKSIJE ORGANIZIRANOG KRIMINALA NA STANJE
UNUTARNJE SIGURNOSTI

- Magistarski rad -

Kandidat: Edin Fazlić
Broj indexa: 174-NS/20

Mentor: prof. dr Mirza Smajić

Sarajevo, maj 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI PRISTUP RADU	5
2.1. <i>Predmet istraživanja</i>	5
2.2. <i>Problem istraživanja</i>	5
2.3. <i>Cilj istraživanja</i>	6
2.4. <i>Kategorijalno pojmovni sistem</i>	6
2.5. <i>Generalna hipoteza istraživanja</i>	7
2.6. <i>Pomoćne hipoteze istraživanja</i>	8
2.7. <i>Metode istraživanja</i>	8
2.8. <i>Vremenski okvir i prostor istraživanja</i>	9
3. ORGANIZIRANI KRIMINAL U SAVREMENIM USLOVIMA – TEORIJSKO ODREĐENJE	10
3.1 <i>Karakteristike organiziranog kriminala</i>	10
3.2. <i>Pojavni oblici organiziranog kriminala</i>	12
3.2.1. <i>Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga</i>	12
3.2.2. <i>Privredni kriminalitet</i>	20
3.2.3. <i>Pranje novca</i>	21
3.2.4. <i>Korupcija</i>	29
3.2.5. <i>Ilegalne migracije</i>	37
3.2.6. <i>Trgovina ljudima</i>	45
3.2.7. <i>Ilegalna trgovina oružjem</i>	51
3.2.8. <i>Terorizam i finansiranje terorizma</i>	53
3.3. <i>Oduzimanje nezakonito stečene imovine</i>	59
4. UTICAJ, NAČIN BORBE PROTIV ORGANIZIRANOG KRIMINALA I REFLEKSIJE NA UNUTARNJU SIGURNOST	66
4.1. <i>Uticaj organiziranog kriminala na unutarnju sigurnost</i>	68
4.2. <i>Uticaj organiziranog kriminala na ekonomiju</i>	69
4.3. <i>Uticaj organiziranog kriminala na državnu vlast</i>	69
4.4. <i>Bosna i Hercegovina i borba protiv organiziranog kriminala</i>	70
4.5. <i>Velika Britanija i borba protiv organiziranog kriminala</i>	72
4.6. <i>Sjedinjene Američke Države i borba protiv organiziranog kriminala</i>	74
4.7. <i>Savezna Republika Njemačka i borba protiv organiziranog kriminala</i>	75
5. ZAKLJUČAK	76
LISTA AKRONIMA I POJMOVA	80
LITERATURA	83

1. UVOD

Globalizacija kao pojava je transformirala društvo u cjelini, zbog čega je došlo do prestrukturiranja sigurnosnog okruženja u smislu da je kriminal, a samim tim i organizirani kriminal dobio nove modalitete, te postao transnacionalna prijetnja i problem. Isto se može smatrati razlogom zašto se organizirani kriminal više ne može posmatrati kao problem jedne države, već se treba uzeti u obzir širi segment. Pomenuto je potrebno kako bi se pronašla najbolja rješenja u borbi protiv ovog vida kriminala. Jedan od uzroka lakšeg uvezivanja kriminalnih grupa je svakako razvoj tehnologije i brzina prenosa informacija što im pogoduje prilikom vršenja krivičnih djela.

Zbog širine djelovanja, sigurnosne agencije i druge institucije koje zajednički djeluju po navedenoj problematici su primorane da kreiraju nove moduse (i unapređuju stare) u cilju otkrivanja i dokumentiranja krivičnih djela, te procesuiranja njihovih počinitelja i saučesnika. Kao što je već navedeno više se ne može uzeti u obzir samo unutarnja sigurnost države, već se zbog samog procesa globalizacije mora obuhvatiti širi aspekt djelovanja organiziranog kriminala.

Međutim, posmatrajući Bosnu i Hercegovinu kao primjer, ista smatra tranzitnom rutom, a u određenim slučajevima i polaznom tačkom za krijumčarenje opojnih droga, ilegalnih migracija, krijumčarenje oružja i dr., što je sve praćeno sa privrednim kriminalom i korupcijom u državi. Zbog karakterističnog uređenja u državi sve zajedno predstavlja sigurnosni rizik i mogućnost destabilizacije kako državnih institucija, tako i stagniranje ekonomskog i privrednog prosperiteta općenito, pa će se kao država primjer uzeti u radu najčešće upravo Bosna i Hercegovina.

Organizirani kriminal¹ kao pojava predstavlja ozbiljan izazov u razvoju svake države, što se posebno odražava na postkonfliktne države, odnosno zemlje koje su u tranziciji, s tim što su organizirane kriminalne grupe postale snažnije iz razloga što su i u vremenu konflikta sarađivale i udruživale se, dok policijsko-pravosudne snage to nisu bile u mogućnosti činiti. S tim u vezi možemo reći da ni Bosna i Hercegovina kao tranzicijska država, a ni druge države bivše Jugoslavije, nije ostala imuna na ovu pojavu, te su u stalnoj borbi u smislu prilagođavanja kako pozitivno pravnih propisa, tako i represivnog djelovanja policijsko-pravosudnih

¹ Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala potpisana 08.12.2000. godine je organizirani kriminal opisala na sljedeći način *“bilo koja strukturirana grupa tri ili više osoba koja postoji u određenom razdoblju i djeluje u skladu s ciljem počinjenja jednog ili više ozbiljnih zločina ili prekršaja kako bi stekla, izravno ili neizravno, financijsku ili drugu materijalnu dobit... Strukturirana grupa je ona koja nije nasumično formirana za neposredno počinjenje prekršaja i koja ne treba imati formalno definirane uloge svojih članova, postojanost članstva ili razvijenu strukturu”*

institucija, s ciljem umanjenja efekta organiziranog kriminala (i njegovih pojavnih oblika) na društvo u cjelini.

Obrađivanjem teme “Refleksije organiziranog kriminala na stanje unutarnje sigurnosti” će se doći do pretpostavke da se cijeni u kojoj mjeri organizirani kriminal kao pojava se direktno negativno odražava na državnu unutarnju i vanjsku sigurnost, zatim pravnu i ličnu sigurnost, ekonomski prosperitet države i druge aspekte društva u cjelini.

Uspješnost borbe protiv organiziranog kriminala zavisi od više faktora, a neki od njih su svakako opremljenost i koordinirano djelovanje policijskih agencija, te u zavisnosti od složenosti državnog sistema će ovisiti efikasnost rješavanja problema. Obzirom da je globalizacijom, organizirani kriminal postao međunarodna pojava isto ukazuje na potrebu obavezne saradnje između policijskih agencija (razmjena informacija, po potrebi formiranje zajedničkih timova, te akcija u cilju suzbijanja pojavnih oblika organiziranog kriminala i dr.), kao i saradnje sa policijskim agencijama zemalja iz susjedstva i šire (Interpol, EUROPOL, SELEC...).

Naime, ako je posmatrano krivično djelo ili više njih počinjeno na području više država, ili ukoliko je učinjeno na određenom području koje ne pripada u smislu suvereniteta niti jednoj državi smatra se da djelo ima elemente međunarodnog kriminala. Ako se fokusiramo na područje Europe, globalizacija u smislu teme koja se obrađuje se najbolje opisuje u sljedećoj konstataciji: *„Liberalizacija viznog režima prema istočnoevropskim zemljama, globalizacija kriminalnih tržišta, brz napredak informatičke i komunikacione tehnologije, stvaranje Zajedničkog tržišta i ukidanje pogranične kontrole unutar područja primjene Šengenskog sporazuma značajno su uticali na porast djelovanja transnacionalnog organiziranog kriminala unutar Evropske unije“ (Fatić, Banović, 2011:411).*

Iz pojma sigurnosti je vidljivo da je policija instrument države koja je nadležna za unutarnju sigurnost, odnosno pravnu, javnu i socijalnu sigurnost. U izuzetnim situacijama oružane snage (kada civilna vlast to procijeni), se također mogu angažirati u cilju održavanja unutarnje sigurnost u državi na željenom nivou, a pored navedenih instrumenata za unutarnju sigurnost su nadležni: pravosudni organi, inspeksijske službe, carina, obavještajne službe i dr. Obzirom da organizirani kriminal svakodnevno evoluira, te se mijenja u zavisnosti od stanja na terenu, potrebni su veći naponi u smislu volje i angažiranja nadležnih institucija, što je prije svega moguće kroz stalnu komunikaciju i koordinaciju nadležnih službi.

Međutim, iako postoje tendencije za rješavanjem problema na policijskom nivou neophodno je da se razvijaju i drugi instrumenti kako bi država također imala jako i neovisno tužilaštvo i sudstvo, koji saradujući trebaju pravovremeno djelovati, što će doprinijeti suzbijanju organiziranog kriminala. Naime, ako posmatramo područje Bosne i Hercegovine

može se konstatirati, a što je utvrđeno i u mnogim europskim izvještajima koji su ocijenili da je upravo tužilaštvo i sudstvo glavna kočnica napretka Bosne i Hercegovine. Da bi se dostigao optimalan stepen profesionalizma i neovisnosti institucija koje su nadležne za suzbijanje pojava oblika organiziranog kriminala, neophodna je i politička volja kako bi se prije svega pozitivno-pravni propisi korigirali i približili europskim standardima, kojim zapravo i teži bosanskohercegovačko društvo.

2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI PRISTUP RADU

2.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je sagledavanje pojava oblika organiziranog kriminala i preciziranje trenutka kada se krivično djelo počinjeno od strane pojedinca, odnosno grupe transformira u izvršenje krivičnog djela koje ima elemente organiziranog kriminala. Također je potrebno procijeniti kako organizirani kriminal djeluje na državnu sigurnost, odnosno kako djeluje na svijest građana o stanju sigurnosti u državi, te uočiti manjkavosti sistema, koje se očituju kroz institucije nadležne za rješavanje pomenute problematike čija je primarna uloga borba protiv svih vidova kriminala.

S tim u vezi predmet istraživanja jeste izvršiti uvid u zakonske regulative koje tretiraju problematiku organiziranog kriminala, odnosno sagledavanje važećih Konvencija. Obzirom da će se (kako je navedeno u uvodnom dijelu) izvršiti osvrt na Bosnu i Hercegovinu u cilju identifikovanja normi koje nisu usklađene sa normama Europske unije, predmet istraživanja će biti i sagledavanje činjenice na koji način neusklađene norme utiču na unutarnju i vanjsku sigurnost države, te kakav je očekivani doprinos nakon što iste budu implementirane.

2.2. Problem istraživanja

Problem istraživanja organiziranog kriminala kao pojave možemo poistovjetiti u medicinskom smislu sa virusima i to zbog svoje stalne tendencije za korekcijama u zavisnosti od okruženja u kojem se nalazi. Direktna posljedica po izvršioce krivičnog djela se dominantno manifestuje u krivično-pravnim sankcijama i metodama koje se koriste od strane policijsko-tužilačkih institucija prilikom dokazivanja činjenja krivičnog djela. Ako se tretira duži vremenski period može se uočiti da organizirani kriminal mutira kroz historiju, te bi se problem

istraživanja mogao identificirati u konstantnom dijagnosticiranju anomalija koje se pojavljuju u društvu, čiji je razlog određen obrazac koji se pojavio djelovanjem organiziranog kriminala.

2.3. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jeste detektiranje slabosti sistema pojedinih država, zbog kojih je organizirani kriminal opasniji kao pojava. Izvršenom analizom će se uvidjeti u kojoj mjeri organizirani kriminal utiče na socijalni, ekonomski i dr. faktore jednog društva u cjelini. Obzirom da će se kao država primjer obrađivati i Bosna i Hercegovina zbog svoje specifičnosti državnog uređenja, koja za cilj ima da postane članica Europske unije, biti će potrebno uočiti šta je neophodno uskladiti u pozitivno pravnim propisima, te šta će obezbijediti dovoljno približavanje normama i standardima Europske unije.

2.4. Kategorijalno pojmovni sistem

- *„Organizovani kriminalitet kao društveni fenomen i sigurnosni problem, danas predstavlja jednu od najsloženijih prijetnji za ekonomsku i socijalnu stabilnost i sigurnost država, a može se slobodno reći i za čitavu međunarodnu zajednicu“.*(Masleša, 2007:125)
- Prof. emeritus Mirsad D. Abazović je sigurnost definisao na sljedeći način: *„sigurnost je otklanjanje svih aktivnosti i pokušaja koji ugrožavaju lica, javni poredak, objekte ili dati prostor“*, odnosno *“sigurnost u najširem političko-pravnom smislu obuhvata mjere i aktivnosti čuvanja i zaštite od ugrožavanja nezavisnosti i integriteta jedne zemlje (države, nacije) i unutrašnjeg ustavnog i pravnog poretka. U prvom slučaju se govori o spoljnoj, a u drugom o unutrašnjoj sigurnosti. Prema objektu zaštite razlikuju se: državna sigurnost, zatim opća (javna), kolektivna, lična i imovinska sigurnost. Nadalje, pojam opće sigurnosti obuhvata zaštitu ličnih, imovinskih, političkih i drugih prava i sloboda građanina od kriminalnog uskraćivanja njihovog korištenja“* (Abazović, 2012:25).
- Obzirom da je tema rada unutarnja ili nacionalna sigurnost za koju su nadležne policijske snage, iste su definisane kao: *„Policija je složen, specifičan i dinamičan izvršni organ vlade, koji je u skladu sa zakonskim ovlaštenjima, zadužen za održavanje unutrašnje sigurnosti u društvu, koristeći se legitimnom upotrebom sredstava prinude i pridržavajući se strogo etičko-profesionalnih principa u vršenju svojih dužnosti“*(Masleša, 2007:33), dok je unutarnja sigurnost *„...mogućnost za funkcioniranje ustavnog, ekonomskog i pravnog sistema države, stepenom zaštite ljudi (građana), njihovih prava, materijalnih dobara u ličnoj i svakoj drugoj svojini“*(Beridan, 2008:27).

- Pranje novca podrazumjeva „zamjenu ili prijenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a s ciljem prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekom licu koje je umiješano u takve aktivnosti radi izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji”², pod pranjem novca se smatra i kada se nezakonitim radnjama stekne novac i/ili imovina na području druge države.
- „Korupcija predstavlja najveću opasnost vladavini zakona, demokraciji i ljudskim pravima, pravičnosti i socijalnoj pravdi, ometa ekonomski razvoj i ugrožava odgovarajuće i pošteno funkcioniranje tržišne ekonomije“.³
- Index percepcije korupcije (CPI - Corruption Perception Index) „analizira percepciju korupcije u javnom sektoru, te pozicionira 180 zemalja na osnovu 13 nezavisnih studija i anketa stručnjaka i poslovnih subjekata“.⁴
- Šengenski prostor trenutno predstavlja teritoriju 26 europskih zemalja unutar kojih se građani mogu slobodno kretati bez provjera putnih isprava. Pet država članica Europske unije je 1985. godine potpisalo Šengenski sporazum, što označava početak ukidanja kontrola na unutarnjim granicama Europske unije.
- Značenje pojma *Migrant* ima široko značenje iz razloga što se može odnositi na osobu koja napušta svoju matičnu zemlju (emigrant) i osoba koja se useljuje u neku državu (imigrant). Međutim općenito značenje jeste da su to lica koja napuštaju svoju matičnu zemlju stanovanja kako bi u budućnosti poboljšali svoju ekonomsku situaciju (ekonomski migrant), ili osoba koja je legalno sa vizom ušla u drugu zemlju, ali je u istoj ostala i nakon isteka vize (ilegalni migrant).

2.5. Generalna hipoteza istraživanja

Stanje unutarnje sigurnosti države je indirektno povezano sa nivoom uspješnosti borbe protiv organiziranog kriminala, odnosno njegovih pojava oblika, što zavisi od više faktora, kao što su: politička stabilnost u društvu, kriminalne aktivnosti na posmatranom području, sigurnost granica i slično. Saradnjom policijsko-pravosudnih institucija unutar države i izvan njenih granica će se djelovati na pojavne oblike organiziranog kriminala, odnosno njegove aktere sprovođenjem pozitivno-pravnih propisa koji su na snazi.

² Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, „Službeni glasnik BiH“, broj: 46/16

³ Građansko pravna konvencija o korupciji Strazbur , 4.11.1999. godine, Europski ugovori Ets Br 174;

⁴ <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2022/01/Izvjestaj-CPI-2021.pdf>

2.6. Pomoćne hipoteze istraživanja

1. Da li država kao potpisnica međunarodne Konvencije čija je osnovna namjena „borba protiv organiziranog kriminala“ se obavezuje da će potpisivanjem istih raditi na usklađivanju propisa, te realizaciji mjera koje su propisane konvencijama?
2. U kojoj mjeri nedovoljna kaznena politika se odražava na nastanak, odnosno rast organiziranog kriminala?
3. Da li kontinuiranim angažiranjem na jačanju policijsko-pravosudnih institucija (koji uglavnom represivno djeluju), se utiče na suzbijanje organiziranog kriminala kao pojave?
4. Da li će sistemskim djelovanjem na organizirani kriminal uzročno-posljedično rasti svijest građana o ličnoj sigurnosti, odnosno vjera u državne institucije da će isti ispunjavati dužnosti koje su u njihovim nadležnostima?
5. Od svih pojavnih oblika organiziranog kriminala detektovati one na koje država može direktno uticati, odnosno ublažiti djelovanje istih, kao i one oblike koje se kroz historiju u kontinuitetu dešavaju, a državne institucije represivnim metodama odvrćaju počiniocima od činjenja tih krivičnih djela.
6. Detektovati slabosti sistema, te navesti koje izmjene pozitivno pravnih propisa će doprinijeti suzbijanju organiziranog kriminala kao pojave.

2.7. Metode istraživanja

Metoda istraživanja se odnosi na potvrđivanje generalne i pomoćnih hipoteza istraživanja, koristeći se nespornim činjenicama koje su usko povezane sa temom organiziranog kriminala i unutarnje sigurnosti.

Prilikom samog istraživanja se koristila sva dostupna literatura, naučni radovi, kao i drugi kompetentni podaci sa interneta koji se odnose na organizirani kriminal, njegove pojavne oblike, kao i općenito o unutarnjoj sigurnosti. Prilikom istraživanja se koristila:

- *metoda analize* kojom se vršio postupak raščlanjivanja složenih činjenica u više jednostavnih, odnosno raščlanjivanjem složenog državnog aparata na pojedinačne institucije koje imaju dodirnih tačaka sa problemom organiziranog kriminala;
- *induktivna metoda* kojom se vršilo donošenje zaključaka na osnovu pojedinačnih slučajeva;
- *deduktivna metoda* kojom su se tumačili pozitivno pravni propisi koji su direktno povezani sa pojmovima organizirani kriminal i unutarnja sigurnost, kao i drugi pojmovi koji budu obuhvaćeni prilikom istraživanja, zatim tumačenje činjenica iz prakse i

potvrđivanje hipoteza, a sve kako bi se sagledale odredbe određenog Krivičnog zakona, kao i drugih zakona koji su direktno ili indirektno vezani za pojavu organiziranog kriminala i stanja unutarnje sigurnosti jedne države, te njihova primjena u praksi i kazne koje su predviđene Krivični zakonom od strane nadležnih sudova nakon procesuiranja izvršilaca krivičnog djela;

- *metoda sinteze* gdje se vršilo istraživanje i tumačenje jednostavnih činjenica na osnovu čega se donio sud o složenijim pojavama,
- *metoda dokazivanja*, kojom se odredila validnost hipoteza, i to na osnovu gore navedenih primijenjenih metoda;
- *metoda deskripcije* kojom se opisuju važne činjenice koje se pominju u radu, kao i veze između njih, i
- *metoda kompilacije* gdje su se koristili argumenti, shvatanja i zaključci drugih autora navedenih u radu, kao i komparacija navedenog sa postavljenom generalnom i pomoćnim hipotezama u radu.

2.8. Vremenski okvir i prostor istraživanja

Vremenski okvir istraživanja jeste 1960-te godine do danas, iz razloga što su vršena posmatranja pozitivno pravnih propisa koji su trenutno na snazi, odnosno koji su bili na snazi u proteklom periodu, a koji se odnose na pojam organizirani kriminal, te donošenje raznih Konvencija kojim se države obavezuje da će uložiti napore u cilju usklađivanja zakonskih regulativa, a sve u kontekstu suzbijanja organiziranog kriminala.

Prostor istraživanja su zemlje članice Europske unije, Sjedinjene Američke Države, Velika Britanije, SR Njemačka, Bosna i Hercegovina i dr.

3. ORGANIZIRANI KRIMINAL U SAVREMENIM USLOVIMA – TEORIJSKO ODREĐENJE

3.1 Karakteristike organiziranog kriminala

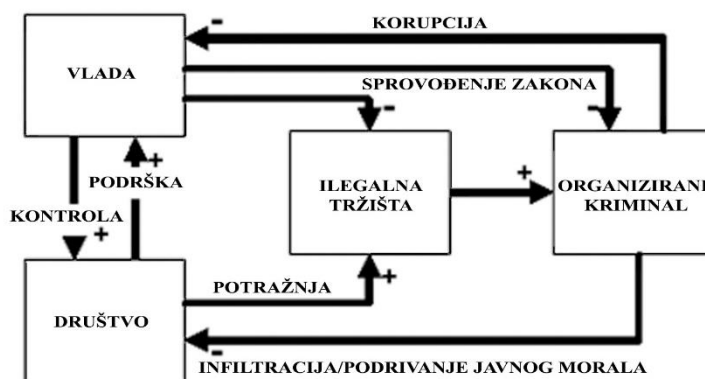
Organizirani kriminal predstavlja stalnu prijetnju po društvo i državu u cjelini. Jedan od razloga i bitnih faktora koji utiče na ekspanziju organiziranog kriminala je ulaganje „prljavog“ novca, odnosno novca koji je stečen na nezakonit način koji se ubacuje u legalne poslove, što predstavlja visok kapacitet, odnosno prijetnju u korupcijskom smislu. Ako se uzme u obzir da organizirani kriminal odlikuje velik stepen profesionalnosti i organiziranosti u kombinaciji sa ogromnim finansijskim sredstvima, sve zajedno predstavlja potencijalnu opasnost na unutarnju sigurnost jedne države. „Na osnovu općeprihvaćenih karakteristika organiziranog kriminala, vidljivo je da su načini i djelatnosti kriminalnih grupa raznovrsni, prilagodljivi trenutnoj situaciji, dobro organizirani i pretežno usmjereni protiv privrednih i finansijskih sistema, u cilju ostvarivanja maksimalnog novčanog profita“⁵.

U cilju određivanja što boljih mjera koje će se upotrijebiti u svrhu suzbijanja organiziranog kriminala neophodno je uočiti i odrediti najbitnije karakteristike, specifičnosti i osnovni cilj djelovanja. U praksi se potvrdilo da se organizirane kriminalne grupe ne ustručavaju od korištenja svih dostupnih sredstava, u cilju sticanja imovinske koristi po svaku cijenu, a obzirom da ove grupe uglavnom opstaju duži vremenski period iste karakteriše velika povezanost i hijerarhijski odnos unutar grupe, što u toku vođenja istražnih radnji i kasnije sudskog postupka otežava radnju dokazivanja upravo zbog međusobne povezanosti. Takođe je specifično da organizirane kriminalne grupe ne poznaju postojanje administrativnih granica unutar države i van nje, te nemaju otpor za saradivanje sa drugim kriminalnim grupama bez obzira na vjersku, rasnu ili bilo koju drugu pripadnost.

Američki kriminolog Donald Cressey je u svom radu pod nazivom "Krađa nacije" („Theft of the nation“, New York, 1969) polemisao o američkoj Cosa Nostru, odnosno o tome kako se zbog zahtjeva za nezakonitom robom i uslugama pojavila pojava centraliziranih i opasno agresivnih sindikata. Naime, sindikati su uspjeli da neutraliziraju provođenje zakona od strane države svojim učešćem u korupciji, te da se integriraju u legalnu ekonomiju. Ova teza je prikazana u modelu koji se sastoji od četiri elementa: vlada, ilegalna tržišta, društvo i

⁵ Organizirani kriminal kao društveni fenomen i sigurnosni izazov, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, 2021. godina, str.13

organizirani kriminal, sa međuodnosima koji se kreću u oba smjera, što je grafički prikazano na sljedećoj slici.

Sl.1 Cresseyev model

Prikazani Cresseyev model je u stvari teorijski model koji se koristi za tumačenje procesa kriminalnog ponašanja, gdje se smatra da je takvo ponašanje rezultat konflikta između pojedinca i društva, pri čemu je pojedinac sklon kršenju normi i zakona. Naime, Sutherland i Cressey su glavni predstavnici Teorije diferencijalne asocijacije koja počiva na parametrima da: „Kaznjivo ponašanje se uči od ostalih pripadnika skupine. Učenje kaznjivog ponašanja sadrži: tehniku počinjenja kaznjivog djela koja može biti vrlo jednostavna ili vrlo složena i posebnosti usmjerenja motiva, racionalizacije i navika“ (Derečinović, Getoš, 2008:185).

Prikazani Cresseyev model se sastoji od tri dijela: kršenja normi, racionalizacije i prilike. Pod kršenjem normi se smatra situacija u kojoj pojedinac ne uspijeva da prihvati društvene norme ili očekivanja, dok je racionalizacija psihološki proces u kojem taj isti pojedinac prihvata svoje postupke unatoč narušavanju normi, a prilika je okolnost koja omogućava pojedincu da izvrši krivično djelo. Naime, po ovom modelu kriminalno ponašanje se javlja kada pojedinac osjeća prevelik pritisak ili stres koji ne može da podnese, te pri tome ne vidi druge mogućnosti izuzev nepridržavanja normi i zakona. U cilju sprečavanja ovakvog kriminalnog ponašanja, Cresseyev model ističe nužnost identificiranja i otklanjanja uzroka pritiska ili stresa, te bitnost smanjenja prilika za kršenje normi i zakona.

Na različitim konferencijama, kao i od strane međunarodnih institucija kreirane su liste koje se smatraju da karakterišu pojavu koju nazivamo organizirani kriminal ili kako je to navedeno u krivičnim zakonima koji su na snazi u Bosni i Hercegovini, zločinačka organizacija. Najbitnija činjenica jeste da se organizirana grupa ljudi mora sastojati od najmanje tri osobe koje su se udružile radi činjenja krivičnog djela, a za koje je propisana kazna zatvora, i to udruživanje uglavnom zbog ostvarivanja određene imovinske koristi. U suštini elementi koji karakterišu ovu pojavu su manje više pomenuti 1994. godine u Napulju gdje je potpisana politička deklaracija i Palermu gdje se održavala ministarska konferencija o organiziranom

kriminalu, u kojoj su između ostalog navedene i karakteristike koje određuju organizirani kriminal. Karakteristike organiziranog kriminala su da mora postojati grupna organizacija koja je počinila zločin; hijerarhija ili lične veze koje omogućuju vođama da kontrolišu grupu; upotreba nasilja, zastrašivanje i korupcija za sticanje profita ili kontrolu teritorija ili tržišta; pranje nezakonito stečene dobiti i korištenje iste za razvoj kriminalnih aktivnosti i infiltriranje u legitimnu ekonomiju; potencijal za ekspanziju u bilo koju novu aktivnost izvan nacionalnih granica; kao i saradnja sa drugim grupama organiziranog i transnacionalnog kriminala.

3.2. Pojavni oblici organiziranog kriminala

U cilju suprotstavljanja organiziranom kriminalu kao pojavi, potrebna je uključenost većeg broja državnih institucija u početnoj preventivnoj fazi, kao i prilikom provođenja krivičnog postupka nakon učinjenja krivičnog djela. Specifično je što u obje navedene faze aktivno sudjeluje policija u prvoj preventivnoj fazi i u drugoj represivnoj. Zašto je potrebna uključenost više institucija uočiti će se povezujući pojavne oblike organiziranog kriminala (neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, privredni kriminalitet, pranje novca, korupcija, ilegalne migracije, trgovina ljudima, ilegalna trgovina oružjem, terorizam i finansiranje terorizma i dr.) koji se prepliću između sebe, te je uglavnom uključeno više pojava oblika prilikom počinjenja krivičnih djela od strane organiziranih kriminalnih grupa.

3.2.1. Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga

Kao što je već navedeno, krivična djela organiziranog kriminala se odražavaju i na ekonomiju svake države. Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga kao jedan od pojava oblika organiziranog kriminala također predstavlja opasnost za ekonomski razvoj države, zatim utiče na pogoršanje zdravlja stanovništva (prije svega mlađe populacije, koja u ranoj dobi ima priliku da dođe u posjed opojnih droga), te druge negativne karakteristike koje se odražavaju na stanje u državi i društvu općenito. U odnosu na segment zdravlja populacije u praksi je primijećeno da omladina prvo dođe u posjed opojne droge Cannabis, odnosno Marihuane, a kasnije i sintetičke droge.

Osvrćući se na situaciju u Bosni i Hercegovini i zemlje u regionu koje se nalaze na ruti krijumčarenja (Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija, Srbija, Hrvatska) opojnih droga sa istoka na zapad, prvo su na zapad krijumčarene opojne droge, a na istok otuđena motorna vozila, dok je trenutno situacija da se pored marihuane i heroina, krijumčare i supstance potrebne za proizvodnju sintetičkih opojnih droga. Obzirom da je radna snaga jeftinija na istoku, a potražnja

za drogama stabilnija i profitabilnija na zapadu (sa tendencijom rasta), tako je i proizvodnja sintetičkih droga sve izraženija na istoku, posebno jer je bezbjednosno povoljnija situacija za proizvođače istih. Potrebno je naglasiti i da poboljšanjem životnog standarda unutar države raste i zainteresiranost narko krijumčara za konkretnu državu. Samim tim paralelno dolazi i do borbe za teritoriju između narko grupa. U Srbiji je npr. godinama egzistirala organizirana kriminalna grupa „zemunski klan“, koja je slovila za jednu od najorganiziranijih trgovaca opojnim drogama u svijetu, a organizatori su postali jedni od najbogatijih ljudi u Europi, iz razloga što se količna prodate opojne droge mjerila u tonama, zbog čega se zarada računala u milionima eura dnevno.

Bosna i Hercegovina i zemlje okruženja su općenito u globalnoj priči interesantno područje za kriminalne grupe, a zbog uvezanosti istih postoje elementi međunarodnog kriminala.

S tim u vezi možemo reći da „*Međunarodni organizovani kriminalitet u čijem je središtu proizvodnja, ilegalni promet i trgovina raznim vrstama opojnih droga, višestruko potiče produciranje opće krize i uzrokuje destabilizaciju razvojnih perspektiva u pojedinim područjima*“ (Masleša, 2007:129). Prema podacima koji su prezentovani od strane UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) u jugoistočnoj Europi je u toku 2017. godine zaplijenjena rekordna količina heroina u visini od 18,2 tone, u Turskoj 17,4 tone heroina, pored heroina Albanija je zaplijenila 78 tona, a Turska 94 tone Cannabisa⁶.

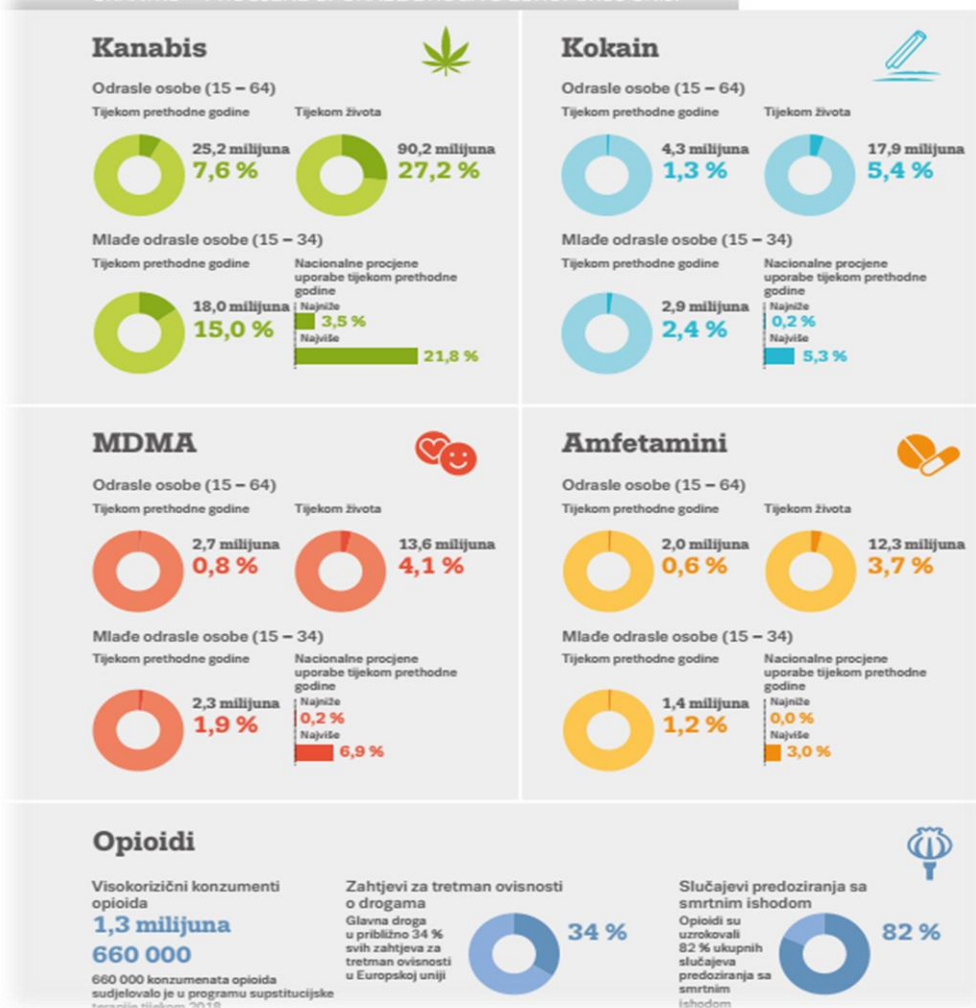
Prema podacima koje je iznio SELEC (Southeast European Law Enforcement Center) u 2017. godini zemlje članice (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Grčka, Mađarska, Rumunija, Crna Gora, Makedonija, Moldavija, Srbija i Turska), su zaplijenile opojne droge heroina u vrijednosti od 600 miliona eura, a opojne droge kokain u vrijednosti od 150 miliona eura.

Kako bi se stekla šira slika načina dugogodišnjeg opstajanja određenih organiziranih kriminalnih grupa potrebno je navesti neke, kao što su: sicilijanska Cosa nostra, napuljska Camora, i dr. koje se pored trgovine drogama, paralelno bave krijumčarenjem oružja i zlata, zatim otmicama, iznudama i reketom, kao i legalnom trgovinom nekretninama. Iz navedenog je vidljivo da isti imaju enormne prihode, kojim mogu uticati na državne službenike i policijsko pravosudne institucije prilikom vršenja nezakonitih radnji, odnosno procesuiranja istih.

Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama su u *Europskom izvještaju o drogama*⁷, koji je objavljen u 2020. godini, a koji se odnosi na situaciju u području droga u 2019. godini između ostalog naveli procenat korištenja droga od strane odraslih i mlađih osoba, što je vidljivo na sljedećoj slici:

⁶ https://www.unodc.org/documents/southeasterneurope//UNODC_SEE_RP_27-11-2019_final.pdf

⁷ <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13238/TD0420439HRN.pdf>

Sl.2 Procjene upotrebe opojnih droga u Europskoj uniji

U Izvještaju o stanju u području organiziranog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Europi⁸ se konstatuje da je od ukupne sume heroina koji se konzumira u Europi, većina nastao iz opijuma koji iz Afganistana preko Turske i zemalja jugoistočnog Balkana ilegalno doprema prema zemljama Europske unije, a balkanska ruta se smatra glavnom rutom krijumčarenja. Također transport marihuane i skanka se vrši na relaciji Crna Gora – Bosna i Hercegovina - Europska unija, s tim da postoje i promjene u smislu krijumčarenja skanka iz Holandije prema Bosni i Hercegovini. U obrnutom smjeru, iz zemalja Europske unije prema zemljama regiona se uglavnom vrši transport sintetičkih droga (spid i ekstazi), dok je od 2016. godine u Bosni i Hercegovini uočen porast uzgoja marihuane koja se dijelom transportuje van države, a jedan dio se distribuira u BiH.

⁸ Izvještaj o stanju u području organiziranog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Europi, Strasbourg, septembar 2006. , CARPO („Razvoj pouzdanih aktivnosti i funkcionalnih sistema policijskog djelovanja, jačanje borbe protiv glavnih kriminalnih aktivnosti i jačanje policijske saradnje“) regionalni projekat, Europska komisija

Za marihuanu koja je proizvedena u Albaniji se ističe da je izuzetno kvalitetna zbog visokog procenta THC (tetrahidrokanabinola), te se ista nabavlja po niskim cijenama i za koju su posebno zainteresirane narko grupe u Bosni i Hercegovini i regionu, što je jedan od razloga zašto je navedena droga duže vrijeme prisutna na bosanskohercegovačkom tržištu. Samo krijumčarenje opojnih droga se vrši preko legalnih i ilegalnih graničnih prelaza pri čemu se koriste privatna putnička motorna vozila i druga vozila koja saobraćaju interesantnom rutom kretanja.

Pored marihuane sve je više korisnika opojne droge heroin, koja se rutom iz Albanije i Turske preko Srbije i Crne Gore doprema u Bosnu i Hercegovinu, i dalje prema zemljama Europske unije, a sa navednim nezakonitim aktivnostima se povezuju i lica koja vode porijeklo iz Srbije, Albanije i Crne Gore.

Iz ranije pomenutog, a što je navedeno i u Globalnom indexu organiziranog kriminala Bosna i Hercegovina i zemlje regiona su važne tranzitne zemlje u trgovini heroina i Cannabisa za Europu, te su pored Bosne i Hercegovine, Albanija i Crna Gora postale prepoznatljive u proizvodnji Cannabisa i sintetičkih droga. Obzirom da je za proizvodnju sintetičkih droga neophodan i kristalni prah, isti se uvozi iz zemalja Europske unije, a zatim se gore navedene opojne droge proizvode u Bosni i Hercegovini, čiji dio ostaje u zemlji, a ostatak završi van granica Bosne i Hercegovine. Pored domaćih kriminogenih lica prisutni su i akteri iz susjednih zemalja na način da se kriju ili djeluju na području BiH, a pojedini kriminalni sudionici uživaju zaštitu pojedinaca u državnom aparatu, pri čemu se često prepliću interesi političkih i kriminalnih grupa⁹, gdje je vidljiv visok nivo korupcije.

Međutim, obzirom da su ukinute granice unutar šengenskog prostora i sama ruta krijumčarenja heroina je dijelom preusmjerena, te se pojavio krak krijumčarenja preko Bugarske, Mađarske, Rumunije i dalje ka zemljama zapadne Europe.

Sama nedozvoljena trgovina opojnim drogama se smatra jednim od glavnih prihoda organiziranih kriminalnih grupa, što dalje podstiče i korupciju, a što će biti vidljivo u drugom dijelu rada, kao i učešće drugih krivičnih djela.

Federalna uprava policije je u svom *Izveštaju o stanju kriminaliteta-sigurnosti na području Federacije BiH za period januar-decembar 2020. godine*¹⁰ između ostalog navela da je u 2020. godini došlo do povećanja krivičnih djela iz člana 342. KZ Federacije BIH – „Organizirani kriminal“ gdje je evidentirano povećanje za 50 krivičnih djela u odnosu na 2019. godinu, te povećanje krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga za više od 306 krivična

⁹ https://ocindex.net/country/bosnia_and_herzegovina

¹⁰ Izveštaj o stanju kriminaliteta-sigurnosti na području Federacije BiH za period januar-decembar 2020. godine sačinjena od strane Federalne uprave policije

djela u periodu 2020. godina u odnosu na 2019. godinu, i to kako broja krivičnih djela, tako i broja prijavljenih lica, a što je vidljivo u narednim tabelama (slika broj 3 i 4).

KRIVIČNA DJELA ZLOUPOTREBE OPOJNIH DRUGA- FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE								
PERIOD:JANUAR-DECEMBAR	UKUPAN BROJ KRIVIČNIH DJELA	KD PO POZNATOM POČINIOCU	KD PO NN	UKUPAN BROJ PRIJAVLJENIH LICA	BROJ PRIJAVLJENIH MALOLJETNIKA	BROJ PRIJAVLJENIH POVRATNIKA U VRŠENJU KD	BROJ PRIPADNIKA MUP-a	BROJ LICA LIŠENA SLOBODE
2019. GODINA	1855	1731	124	1997	37	967	1	861
2020. GODINA	2161	1857	304	2231	61	995	0	915
RAZLIKA	306	126	180	234	24	28	-1	54
TREND (%)	16.50%	7.28%	145.16%	11.72%	64.86%	2.90%	-100.00%	6.27%

Sl.3 Pokazatelji krivičnih djela zloupotreba opojnih droga na području Federacije BiH

KD ZLOUPOTREBE OPOJNIH DRUGA_JANUAR-DECEMBAR	UKUPNO KD_2019.	PO POZNATOM POČINIOCU	PO NN	UKUPNO PRIJAVLJENO LICA	UKUPNO KD_2020.	PO POZNATOM POČINIOCU	PO NN	UKUPNO PRIJAVLJENO LICA	TREND 2020/2019.
UNSKO-SANSKI KANTON	132	116	16	146	130	130	0	159	-1.52%
POSAVSKI KANTON	5	0	5	4	32	30	2	24	540.00%
TUZLANSKI KANTON	410	402	8	433	423	416	7	432	3.17%
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON	279	231	48	341	584	401	183	602	109.32%
BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON	47	47	0	43	25	25	0	31	-46.81%
SREDNJOBOSANSKI KANTON	232	215	17	256	227	214	13	235	-2.16%
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON	67	37	30	71	83	81	2	89	23.88%
ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON	31	31	0	37	49	47	2	48	58.06%
KANTON SARAJEVO	543	543	0	546	433	433	0	446	-20.26%
KANTON 10- LIVNO	8	8	0	9	31	31	0	34	287.50%
FEDERALNA UPRAVA POLICIJE	101	101	0	111	144	144	0	131	42.57%
UKUPNO	1855	1731	124	1997	2161	1952	209	2231	16.50%

Sl.4 Uuporedni pokazatelji krivičnih djela zloupotreba droga razvrstani po kantonima

Otežavajuća okolnost u djelovanju institucija u Bosni i Hercegovini jeste egzistiranje 16 policijskih agencija čija se nadležnost prepliće, te je ne mali broj slučajeva kada se lica iz kriminalnog miljea, a koja su u datom momentu zanimljiva policijskim agencijama operativno „obrađuju“ od strane više policijskih agencija. Iz navedenog je vidljiv problem koordinacije policijskih agencija u Bosni i Hercegovini, a nasuprot tome organizirane kriminalne grupe imaju izuzetno dobru koordinaciju između sebe, pogotovo grupe koje se bave nedozvoljenom trgovinom opojnim drogama, i to kako u Bosni i Hercegovini, tako i van granica države s posebnim akcentom na zemlje nastale raspadom Jugoslavije.

Obzirom da se prodajom opojnih droga nezakonito pribavlja enormna imovinska korist, koju kriminalne grupe između ostalog koriste kako za kupovinu nekretnina i druge pokretne i nepokretne imovine čime se novac uvodi u zakonite finansijske tokove, kao i kompenzacija „robe“ pomenutom pokretnom i nepokretnom imovinom, tako i za unapređenje rada u smislu korištenja modernije i sofisticiranije opreme u komunikaciji i dr. Pomenutim radnjama se

dodatno otežava rad policijskih agencija posebno iz razloga što predviđena budžetska sredstva za unapređenje rada policijskih službenika nisu dostatna da prate trendove na terenu.

Kako bi se uvidio problem borbe sa organiziranim kriminalom i preprekama sa kojima se susreću policijske institucije vidljivo je u primjeru Federacije BiH, gdje je kao jedan od modaliteta prevazilaženja problema sačinjena *Instrukcija o međusobnom izvještavanju o pojavama u oblasti javne sigurnosti između Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova i kantonalnih Ministarstava unutrašnjih poslova u 2007. godini*¹¹ o pitanjima koja su od interesa za sigurnost Federacije Bosne i Hercegovine. Na osnovu Instrukcije je uspostavljen jedinstven informacioni sistem, svakodnevno izvještavanje, statistička obrada podataka, te formiranje zajedničke baze podataka iz oblasti unutarnjih poslova, kao i međusobno izvještavanje kantonalnih ministarstava o pojavama u oblasti javne sigurnosti od interesa za sigurnost Federacije Bosne i Hercegovine. Gore navedenom Instrukcijom se poboljšao kvalitet policijskog rada u Federaciji BiH (otkrivanje i sprečavanje krivičnih djela u skladu sa Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine i Federacije BiH) u smislu efikasnije razmjene informacija, što se trenutno može unaprijediti u smislu detaljnije razmjene podataka, uvezivanja video-nadzora i dr., ali ne postoji politička volja za realizaciju istog.

Problemi koji se pojavljuju u pravosudnom sistemu se mogu uočiti u narednoj tezi. Naime, Krivični zakon Federacije BiH u članu 238. „Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga“ navodi u stavu (2) „*Tko organizira grupu ljudi u cilju počinjenja kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka, ili tko postane pripadnikom takve organizirane grupe ljudi, kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine*“, dok je prilikom izricanja pravosnažnih sudskih presuda praksa drugačija u smislu manjih kazni, posebno iz razloga što se nadležna tužilaštva prilikom nagodbi sa optuženim dogovaraju za manje kazne zatvora, koje su ne tako često i uslovne kazne, isto je vidljivo i za lica optužena za počinjenje krivičnog djela iz člana 239. istog Zakona „*Posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga*“ što zapravo predstavlja konzumente koji su iz godine u godinu u porastu na području Bosne i Heregovine. Male ili nedovoljne kazne zatvora se mogu identifikovati kao jedan od uzroka povećanja broja konzumenata, odnosno potražnjom na tržištu, a samim tim i povećanim brojem organiziranih grupa koje se pojavljuju, prije svega zbog lahke finansijske dobiti, a represivni aparat ih nakon dokumentiranja od strane tužilačko-policijskih agencija ne kažnjava adekvatno.

Međutim, sam problem zloupotrebe opojnih droga u bilo kojem obliku je globalni fenomen, ne cirkuliše u društvu od nedavno i o njemu se mnogo zna. Uzimajući u obzir

¹¹ Instrukcija o međusobnom izvještavanju o pojavama u oblasti javne sigurnosti između FMUP-a Bosne i Heregovine i kantonalnih ministarstava unutarnjih poslova u Federaciji o pitanjima koja su od interesa za sigurnost Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 09-1608 od 26.07.2007. godine

činjenicu da je isti problem mnogo razvijenih zemalja, pa treba biti objektivan i reći da se isti ne može riješiti, nego se samo represivnim djelovanjem može smanjiti broj korisnika opojnih droga, odnosno konzumenata, koje možemo posmatrati kao „bolesnu“ populaciju i za šta država izdvaja značajna sredstva u cilju liječenja i rehabilitaciji ovisnika o opojnim drogama.

S tim u vezi kao jedan od mehanizama suzbijanja kriminalnih grupa koje se organizuju radi neovlaštene prodaje opojnih droga, te smanjenja broj konzumenata (što je bitno zbog samog zdravlja društva), jeste izmjena sudske prakse u smislu podizanja ljestvice prilikom okončanja sudskih postupaka, odnosno pravosnažnih sudskih presuda. Oduzimanje imovine je također jedan od načina borbe, a koja bi se realizirala na način da su optuženi dužni u sudskom postupku dokazati na koji način je stečena sporna imovina. Ovo se odnosi i na lica na koja su osumnjičeni, odnosno pravosnažno presuđena lica, a koji su takvu imovinu prenijeli na druga lica (bliža i dalja rodbina, i sl).

U Bosni i Hercegovini je Ministarstvo sigurnosti jedna od institucija koja je nadležna za navedenu problematiku, te su isti sačinili jedan akt pod nazivom „*Državna strategija nadzora na opojnim drogama, sprečavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini za period 2018-2023.*“¹². U navedenoj strategiji su navedeni statistički podaci korisnika opojnih droga, odnosno lica koja su na liječenju, zatim zastupljenost opojnih droga, kao i da je BiH jedna od tranzitnih zemalja, što je već navedeno u prvom dijelu rada. Međutim, u navedenoj strategiji je uočen problem potražnje za opojnim drogama, te da je jedan od ciljeva koje treba ispoštovati u budućnosti, odnosno iznaći modus smanjenju potražnje za opojnim drogama, kao i odgoda početka uzimanja opojnih droga, što je izvodljivo planskom edukacijom stanovništva. Također se u Strategiji navodi da je poželjno povećati broj Centara za rehabilitaciju, kako bi sva lica koja imaju potrebu za liječenjem ostvarili isto. Sljedeća pomena vrijedna mjera koja je navedena u Strategiji jeste resocijalizacija i pružanje pomoći licima koja su se liječila od ovisnosti o opojnim drogama, s ciljem da ista postanu korisni članovi društva. Navedeno i druge mjere pomenute u prvom dijelu rada (izmjene Zakona, jačanje kapaciteta policijskih agencija i dr) su dugotrajan posao koji iziskuje i novčana sredstva u budžetima na raznim nivoima vlasti, te u zavisnosti od realizacije se očekuje osjetno poboljšanje u smislu smanjenja broja ovisnika, a samim tim i manjom količinom opojnih droga na ulicama Bosne i Hercegovine.

Da je potrebna politička volja je vidljivo u ne postojanju akcionog plana, a koji je potreban da se implementira što je pomenuto i u Izvještaju Europske komisije za Bosnu i Hercegovinu za 2021. godinu. Naime, Europska komisija je 16.10.2021. godine sačinila

¹² <http://www.msb.gov.ba/PDF/bosStrategija%20droge%20BiH%202018-2023.pdf>

Izvještaj gdje je između ostalog istaknuto da Bosna i Hercegovina u 2022. godini treba usvojiti akcioni plan nadzora nad opojnim drogama¹³, što bi značajno doprinijelo u borbi protiv navedenog oblika organiziranog kriminala. U pomenutom Izvještaju se navodi kako je potrebno uspostaviti državni opservatorij za droge koji će obezbjediti objektivne, provjerene i realne informacije koje se odnose na opojne droge, zatim stvaran broj ovisnika o drogama, te posljedice po društvo. Takođe je uočeno da je potrebno da Bosna i Hercegovina definiše kontakt tačku po pitanju droga na državnom nivou, te uspostaviti sistem ranog upozoravanja, kao i pravilnik o medicinskoj upotrebi kanabisa.¹⁴

U korist tezi da ovaj pojavni oblik organiziranog kriminala ima međunarodnu dimenziju se vidi u Izvještaju Obavještajno-sigurnosna agencija BiH koji je uvršten u Procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godina¹⁵, gdje je navedeno da određeni broj kriminalnih lica sa područja BiH, koji su stalno ili povremeno nastanjena na području Južne Amerike ili Europskoj uniji su tokom 2016. godine izdiferencirani kao učesnici u lancu međunarodnog krijumčarenja opojnim drogama, te ostvaruju ozbiljnu organizacijsku ulogu na način da imaju neposredniji pristup opojnim drogama, bliski kontakt sa licima odgovornim za funkcioniranje morskih luka preko kojih se krijumčare narkotici i dr.

Obzirom da Europska komisija u svom Izvještaju za Bosnu i Hercegovinu za 2021. godinu navodi neophodnost formiranja opservatorija na državnom nivou, kao i uspostavu kontakt tačke na državnom nivou po pitanju droga, diskutabilno je kada će isto biti realizirano. Iz navedenog je vidljivo da sistemi praćenja zloupotrebe opojnih droga nisu koordinirana na državnom nivou, već entiteti imaju svoje zasebne sisteme što predstavlja prepreku u prikupljanju neophodnih podataka.

Obzirom da je utvrđeno kako svi putevi transporta opojnih droga prolaze kroz Tursku, odnosno Istanbul zbog svog važnog geografskog položaja, koja se dalje transportuje preko Balkanske rute do zapadne Europe. S tim u vezi je neophodno da se unaprijedi način međudržavnih saradnji policijskih agencija (iako su najveće službene zapljene opojne droge upravo u pomenutom gradu), kako bi se značaj Istanbula kao čvorišta umanjio, čime se očekuje umanjavanje količine opojnih droga na ulicama konačnog odredišta, kao i temelja u tranzitu gdje jedan dio završi na ulicama ovih zemalja.

¹³ Izvještaj Europske komisije o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, Strasbourg 16.10.2021., str 33

¹⁴ Izvještaj Europske komisije o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, Strasbourg 16.10.2021., str 37

¹⁵ <http://msb.gov.ba/PDF/130320191.pdf>

3.2.2. *Privredni kriminalitet*

Ekonomski ili privredni kriminal kao pojavni oblik organiziranog kriminala je važan za obraditi iz razloga što isti direktno dovodi do umanjjenja državnih prihoda, čime ima negativne efekte po društvo. Isti svojim djelovanjem nanosi štetu domaćoj i u širem smislu međunarodnoj ekonomiji, a dugoročno dovodi do smanjenja povjerenja u ekonomski sistem jednog društva. Najčešće je u kombinaciji sa nekim drugim pojavnim oblikom organiziranog kriminala. Novac koji je stečen nezakonitim radnjama prilikom „pranja“, osim utaje poreza također ima pretenziju za izbjegavanjem poreza, što također povećava ekonomske deformacije.

Privredni kriminalitet se najčešće očituje kroz porezne i carinske prevare, na način da specijalizovane kriminalne grupe prijavljuju fiktivne firme koje u toku godine ostvaruju određeni lažni promet na osnovu čega nezakonito potražuju povrat PDV-a, pomenute fiktivne firme se zatvaraju ili propadaju proglašenjem bankrota kako bi izbjegle obavezu plaćanja poreza. Pored navedenih krivičnih djela privrednog kriminaliteta tu se u kombinaciji pojavljuju i krivična djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja u privredi, falsifikovanje ili uništenje službene isprave, pronevjera u službi i dr, a sve u vezi sa organiziranim kriminalom.

U cilju ostvarivanja ekstra profita zakonske obaveze se izbjegavaju i vođenjem tzv. dvostrukog knjigovodstva, kojom prilikom se finansijski izvještaji o poslovanju unose dva puta. U navedenim malverzacijama se vode paralelno dvije poslovne knjige, u jednu se unose stvarni podaci preduzeća, dok se u drugu knjigu unose podaci koji ne odgovaraju stvarnom stanju i isti služe za prezentovanje poreznim inspektorima, policiji i drugim nadležnim institucijama koji vrše reviziju poslovnih knjiga, a sve kako bi legalizirali u jednom slučaju eventualno unešeni „prljavi novac“, a u drugom slučaju kako bi se obaveze prema državi umanjile ili uvećao iznos povrata PDV-a.

Aktivnostima policijskih agencija koje su za rezultat imale zapljenu novca ili kojim se utvrdilo da se određeni tokovi takvog novca stiču činjenjem krivičnog djela, imovinska korist se uglavnom legalizirala na način da se kupuju nekretnine ili izgrađuju iste, pribjegavanjem korupciji, te dobijanjem određenih benefita na osnovu kojih se lakše legalizuje imovinska korist, što će biti detaljnije obrađeno u dijelu 3.2.4. „Pranje novca“.

Kao zaključak se može konstatirati da je u cilju stvaranja temeljnih pretpostavki za pravovremeno otkrivanje, dokumentiranje i suzbijanje privrednog kriminaliteta jeste kvalitetno poznavanje pomenutog pojavnog oblika organiziranog kriminala. Naime, u određenoj fazi krivičnog postupka se angažuju razni vještaci (knjigovodstvene, finansijske i dr. struke) na osnovu čijih nalaza vještačenja se određuje pravac kriminalističke istrage. Obzirom da se pomenutim vještacima dostavlja sumnjiva dokumentacija od strane policijskih agencija,

odnosno nadležnog tužilaštva, potrebno je da policijski službenici posjeduju određena znanja na osnovu kojih će prepoznati sumnjivu dokumentaciju, odnosno uočiti moguću nezakonitost. Iz navedenog razloga je potrebno da policijsko-tužilački kadrovi u kontinuitetu unapređuju svoja znanja iz ekonomske oblasti. Također je bitno da policijsko-tužilačke institucije uoče popratne faktore koji utiču na nastanak privrednog kriminaliteta i prepoznavanje načina izvršenja istog, što je od krucijalnog značaja za sam proces dokumentiranja ovog pojavnog oblika, a što dugoročno gledajući odvraća potencijalne izvršioce ovog pojavnog oblika organiziranog kriminala.

3.2.3. *Pranje novca*

Pranje novca kao pojava se smatra akt prikrivanja porijekla nezakonito stečene zarade na način da se stvori privid kako novac potiče od legalnog izvora. Naime, to je proces kojim se nezakonito stečen novac i imovina pretvaraju u legalna sredstva i imovinu nakon čega je novac, odnosno imovina „legalizirana“ i nakon čega je teško ući u trag izvoru sredstava. Smatra se da izraz pranje novca vodi porijeklo iz Sjedinjenih Američkih Država, gdje su kriminalci kao vlasnici praonice odjeće zarađivali enorman novac putem iznuda, prostitucija, kockanja itd. Pranje novca je djelimično navedeno i u dijelu koji se odnosi na neovlaštenu proizvodnju i stavljanje u promet opojnih droga, koja se smatra jednom od najtipičnijih aktivnosti za pribavljanje „prljavog novca“. Takav nezakonito stečen novac od prodaje opojnih droga se uvodi u legalne finansijske tokove kupovinom nekretnina, vozila i druge pokretne i nepokretne imovine.

Borba na suzbijanju organiziranog kriminala može biti najefikasnija provođenjem krivičnih istraga u smjeru otkrivanja krivičnog djela „Pranje novca“. Pod pojmom “pranje novca” se podrazumjeva aktivnost jednog ili više lica koja su nezakonito stekli finansijska sredstva činjenjem krivičnih djela, nakon čega se isti susreću sa činjenicom da navedena nezakonito pribavljena sredstva žele neometano da koriste. S tim u vezi potrebno je da se stvore pretpostavke za legalizaciju protivpravno stečenih sredstava, a da se pri tome ne istakne njihova nezakonita aktivnost. Navedenim radnjama je intencija da se prikrije porijeklo novčanih sredstava, uz stvaranje privida da se jedno ili više lica bave zakonitim radnjama.

Međunarodni monetarni fond (MMF) procjenjuje da ukupna količina novca koji se „opere“ u svijetu iznosi od 2-3% svjetskog bruto nacionalnog proizvoda ili 500 milijardi do 1,5 biliona dolara.

Kao što je Bosna i Hercegovina specifična u svemu, tako je i ovaj dio problematiziran, te je u “Službenom glasniku BiH”, broj 46/16 u junu 2016. godine stupio na snagu Zakon o

sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti čime se usklađivanjem propisa približilo međunarodnim standardima vezano za problematiku pranja novca. Radna grupa za finansijsko djelovanje (Financial Action Task Force- u daljem tekstu FATF) je u svojim preporukama državama između ostalog predložio da iste kriminaliziraju krivično djelo „Pranje novca“ u skladu sa Bečkom konvencijom, a od nadležnih državnih institucija da formiraju finansijske obavještajne jedinice koje će vršiti kontrolu upitnih transakcija. FATF je tijelo koje predstavlja 39 zemalja članica grupe i devet regionalnih organizacija, koje formiraju međunarodne standarde, i koje imaju za cilj sprječavanje nezakonitih aktivnosti koje nanose štetu jednom društvu. Pored ovih aktivnosti navedena radna grupa pomaže i državama prilikom kreiranja njihovih politika, te stvaranju neophodne političke volje za provođenje državnih zakonodavnih i/ili regulatornih reformi u ovim oblastima.

Preuzetim međunarodnim obavezama Bosna i Hercegovina je krivično djelo „Pranja novca“ uvrstila u krivična djela, te su Krivičnim zakonom određene krivične sankcije za počinioce istog. Sama činjenica da „pranje novca“ predstavlja neizostavni dio organiziranog kriminala i u komentaru Krivičnog zakona BiH je između ostalog navedeno da „*Pranje novca označava svaku aktivnost usmjerenu na: prikrivanje nepošteno ili nezakonito stečenih prihoda kroz dopuštene poslove; pretvaranje ilegalno (nezakonito, u pravilu kriminalno) ostvarene dobiti u prividno legalne; pretvorbu nepošteno i nezakonito stečenog prihoda s prividom poštene i zakonite zarade; pretvaranje ili prenošenje predmeta koji potječu iz određenih kaznenih djela kao i svako drugo skrivanje njihova porijekla (tzv. krivično djelo skrivanja) te svako stjecanje, posredovanje i upotreba takvih predmeta (tzv. krivično djelo stjecanja); sva činjenja i nečinjenja radi prikrivanja izvora protupravno stečenog novca, tj. korištenje stečenog novca za obavljanje dopuštene djelatnosti ili stjecanje imovine na zakonit način.*“¹⁶

Radna grupa za finansijsko djelovanje je u maju 2018. godine sačinila Procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godina čiji je cilj bio detekcija, procjena i tumačenje rizika sa kojima se zemlje suočavaju, a koje se odnose na pranje novca, kao i na koji način implementirati mehanizme za procjenu rizika, te obezbjeđivanje sredstava u cilju smanjenja pomenutih rizika.¹⁷

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u Bosni i Hercegovini predstavlja pravni okvir koji ima za cilj da se organizirano suprotstavlja ovom pojavnom obliku organiziranog kriminala, gdje se pranje novca sankcionira kao krivična odgovornost svih lica koji nezakonitim radnjama učestvuju u izvršenju nedozvoljenih radnji navednih u pomenutom Zakonu.

¹⁶ Komentar Krivičnog zakona BiH, str. 687

¹⁷ <http://msb.gov.ba/PDF/130320191.pdf>

Bitno je napomenuti da u borbi protiv pojavnog oblika organiziranog kriminala koji se odnosi na pranje novca se svakako mogu primjenjivati mehanizmi koji su propisani za krivična djela, a u vezi sa oduzimanjem nezakonito stečene imovine, što će biti opisano u dijelu rada 3.3. pod naslovom “Oduzimanje nezakonito stečene imovine”.

Eksperti Svjetske banke su u tri navrata (oktobar 2016. godine, septembar 2017. godine i april 2018. godine) održavali radionicu kojoj je cilj bio izrada Procjene rizika od pranja novca i finansiranje terorizma u Bosni i Hercegovini na način da su doveli u vezu i povezanost procijenjenu prijetnju i procijenjenu ranjivost od pranja novca gdje je utvrđeno da je Bosna i Hercegovina zemlja sa srednje visokim rizikom od pranja novca što je vidljivo iz sljedećeg grafikona¹⁸.

PRIJETNJA

VISOKA					
SREDNJE VISOKA				RIZIK OD PRANJA NOVCA U BiH	
SREDNJA			RIZIK OD FINANSIRANJA TERORIZMA		
SREDNJE NISKA					
NISKA					
	NISKA	SREDNJE NISKA	SREDNJA	SREDNJE VISOKA	VISOKA

Sl.5 Procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma

Pomenuti eksperti Svjetske banke su u dokumentu Procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godina ocijenili da krivična djela koja imaju elemente organiziranog kriminala iz kojih se najviše obezbjeđuje „prljavog novca“ su: koruptivna krivična djela, krivična djela povezana sa poreskim utajama, neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga i dr., nakon čega se finansijska sredstva pribavljena na nezakonit način ubacuju u legalne tokove, odnosno vrši se „pranje novca“. U najvećem broju slučajeva finansijska dobit se legalizuje kupovinom nekretnina ili izgradnjom

¹⁸ <http://msb.gov.ba/PDF/130320191.pdf>

nekretnina. U ranije navedenom Izvještaju je uočeno da određeni broj lica porijeklom iz Bosne i Hercegovine stalno ili povremeno borave u inostranstvu, a novac stečen na nezakonit način ulažu u nekretnine na području BiH iz čega se naziru međunarodni elementi organiziranog kriminala.

Financial Action Task Force (FATF) sačinjava Izvještaje i o stanju u drugim državama, pa je tako je u Izvještaju o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma koji je napravio za 2016. godinu, a odnosi se na Srbiju izvršio procjenu mjera koje su poduzete od strane Srbije, te je kao i MONEYVAL donio pozitivnu ocjenu vlastima Srbije zbog unapređenja pravnog i institucionalnog okvira, ali je također navedena potreba izgradnje jasnije i dosljednije strategije krivičnog gonjenja lica koja učestvuju u krivičnom djelu „pranja novca“, te je potrebno da se riješe uočeni nedostaci koji su identifikovani tokom procjene MONEYVAL-a. Iz navedenog je vidljivo da organizacije FATF, MONEYVAL i druge provode detaljnu i dubinsku analizu pojedinih država na osnovu kojih se rade preporuke prema istim državama kako bi se unaprijedila borba protiv pranja novca.

Naime, mehanizmi koji su na snazi u Bosni i Hercegovini, a tiču se oduzimanja nelegalno stečene imovine, funkcioniraju na način da se paralelno sa krivičnom istragom vodi i finansijska istraga, a sve sa ciljem utvrđivanja imovinske koristi koja je nastala vršenjem konkretnog krivičnog djela i koja je “ozakonjena” na osumnjičeno lice ili treća lica. Nakon uspješno izvršene finansijske istrage moguće je oduzimanje nezakonito stečene imovine ili osiguravanje privremene mjere raspolaganja imovinom od strane države, odnosno instituta koji je nazvan Agencija za upravljanje oduzetom imovinom, a sve na osnovu Krivičnih zakona koji su na snazi u Bosni i Hercegovini, kao i Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom i drugim pozitivno pravnim propisima. Načine oduzimanja nezakonito stečene imovine će detaljnije biti obrazloženo u drugom dijelu rada.

U vezi zakonske regulative koja se odnosi na pranje novca, Bosna i Hercegovina je donijela više propisa koji regulišu navedenu oblast, pa je tako u 2014. godini stupio na snagu Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti (objavljeno u službenom glasniku BiH, broj: 47/14 i 46/16), kojim se između ostalog definišu aktivnosti u cilju sprečavanja i otkrivanja pranja novca u BiH i van granica države, a što je prije svega dato u nadležnost Finansijsko-obavještajnom odjelu Državne agencije za istrage i zaštitu. Također je usvojen i Pravilnik o provođenju Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH, broj: 41/15), kojim se između ostalog definiše način identifikacije lica i transakcija koji se smatraju sumnjivim, te dostavljanje informacije Finansijsko-obavještajnom odjelu Državne agencije za istrage i zaštitu u cilju provjere istih. Prilikom vođenja finansijskih istraga od strane policijsko-pravosudnih organa potrebno je imati

na umu složenost postupka, pa tako pranje novca ima svoj vremenski tok, i to od „polaganja novca“ kojim se nezakonito stečen novac uvlači u finansijske tokove (najčešće su to bankarske i/ili finansijske radnje), nakon čega je potrebno da prođe izvjesno vrijeme, odnosno da se navedeni novac ne koristi jer se protekom vremena sakriva porijeklo novca, nakon čega se isti upotrebljava na način da se „miješa“ sa legalnim novcem u smislu ulaganja u nekretnine ili neko drugo zakonito finansiranje, čime je proces „pranja novca“, završen. Iz pomenutih zakonskih regulativa je vidljiva složenost kontrole transakcija i identifikacija istih, pa je tako Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska donijela Odluke o minimalnim standardima aktivnosti i banaka na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, kojim se između ostalog banke zadužuju da obavijeste nadležne agencije, odnosno institucije o svim sumnjama i/ili zloupotrebama bankarskog sektora koje mogu dovesti do činjenja krivičnog djela “Pranje novca”, a sve u skladu sa Zakonom o agenciji za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine F BiH”, broj: 59/06, 48/08, 34/12 i 77/12) i Zakonom o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske („Službenom glasniku Republike Srpske“, broj: 01-1517 /13), kao i Odlukama o superviziji banaka u Federaciji BiH¹⁹ i Republici Srpskoj²⁰, čime je regulisan nadzor u bankarskom sektoru.

Međudržavno tijelo za borbu protiv pranja novca (FATF - Financial Action Task Force on Money Laundering) i Komitet eksperata za evaluaciju mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL - Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures) je dao preporuke o usklađivanju pozitivno pravnih propisa koji regulišu sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini i na svim nivoima unutar države, te su u skladu sa preporukama doneseni gore navedeni Zakoni, Pravilnici i Odluke.

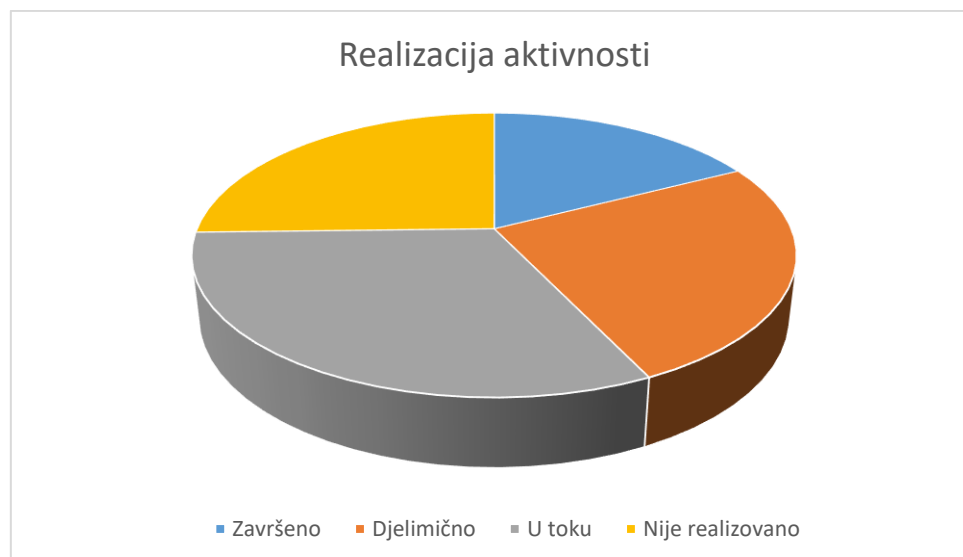
Radna grupa za izradu Procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini za period 2018 - 2022. godina je u julu 2020. godine kreirala Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za otklanjanje identificiranih nedostataka u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (2018-2022.), gdje je između ostalog navedeno kako od 63 ključne aktivnosti koje su stavljene pred Bosnu i Hercegovinu od strane Radne grupe za finansijsko djelovanje (FATF), po 16 tačaka nisu poduzimane nikakve mjere, dok su druge aktivnosti realizovane u potpunosti, djelomično ili je u toku realizacija istih, što je vidljivo na slici 5. u grafičkom prikazu realizovanih aktivnosti²¹, te se može konstatirati kako ne postoji političa

¹⁹ https://www.fba.ba/images/banke_podzakonski_2/Odluka_o_superviziji_FBA_bos.pdf

²⁰ <https://www.abrs.ba/public/data/documents/88/OdlSupBan.pdf>

²¹ Prvi Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za otklanjanje identificiranih nedostataka u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (2018-2022.)

volja za otklanjanjem uočenih nedostataka, što sve ukazuje na postojanje korupcije u državi, a što će biti opisano u dijelu rada 3.2.5. pod nadlovom „Korupcija“.

Sl.6 Grafički prikaz realizacije uočenih nedostataka u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma

U septembru 2015. godine MONEYVAL je zbog uložnih napora institucija Bosne i Hercegovine državu uklonila sa sive liste MONEYVAL-a (kada je BiH bila pod pojačanim mjerama nadzora svih finansijskih transakcija, što se negativno odražava na privredu države) jer su provedene tražene mjere koje se odnose na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, a što je u konačnici značilo da imamo obavezu redovnih izvještavanja.

Kao najznačajniji problemi u provođenju akcionog plana koji se odnosi na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma jesu usvajanje novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u BiH, usvajanje odgovarajućih zakonskih regulativa na entitetskom nivou i/ili harmonizacija postojećih regulativa, nedovoljna obuka policijskih službenika koji su raspoređeni na poslovima i zadacima vezanim za cyber kriminal, odgovarajuća povezanost baza podataka između institucija, povratne informacije od strane Državne agencije za istrage i zaštitu koje se odnose na istrage koje isti provode u vezi gore navedene problematike i dr.

Potencijalno rješavanje većine problema je spriječeno u parlamentarnim procedurama, iz čega proizilazi da političke elite usporavaju i/ili onemogućavaju donošenje novih regulativa čime bi se približili međunarodnim standardima, odnosno čime bi se ispunile preporuke stranih institucija, kao što je Međudržavno tijelo za borbu protiv pranja novca (FATF) i Komitet eksperata za evaluaciju mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL).

U decembru 2016. godine na 52. Sjednici MONEYVAL-a, a nakon što su ispunjeni uslovi

postavljeni pred institucije Bosne i Hercegovine, koje se očituju u korigiranju pravnih regulativa koje se odnose na finansiranje terorizma, Bosna i Hercegovina se više ne nalazi na listi zemalja koje imaju nedostatke u pravnim okvirima, što sve zajedno pogoduje ekonomskom prosperitetu zemlje, i otežava organiziranim kriminalnim grupama u činjenu krivičnih djela “pranja novca”. I pored svih otežavajućih okolnosti u julu 2020. godine Europska unija je prepoznala uloženi napor države, te BiH skinula sa liste visokorizičnih zemalja, koja se odnosi na pranje novca i financiranje terorističkih aktivnosti. Postavlja se pitanje zašto su Bosna i Hercegovina i zemlje okruženja i dalje interesantne organiziranim grupama, te se i dalje posmatraju kao zemlje zanimljive za mnoge nezakonitosti, kao i zašto su “oaze” za mnoge kriminalne radnje koje se odnose na pisanu problematiku.

Primarni rizik od pranja novca koje je Republika Hrvatska otkrila se odnosi na porezni kriminal, korupciju i trgovinu drogom, s tim da porezni kriminal i trgovinu drogom predstavlja i domaći i strani rizik. Republika Hrvatska se također smatra tranzitnom rutom na „balkanskoj ruti“ kojom se narkotici krijumčare u zapadnu Europu, od strane organiziranih kriminalnih grupa. Korupcija se uglavnom detektuje kao krivično djelo učinjeno od strane visokih državnih funkcionera, među kojima je procesuiran i bivši premijer protiv kojeg je vođeno nekoliko krivičnih postupaka.

Samo uvođenje nezakonito stečenih sredstava u legalne tokove podriva finansijski sistem države zbog nezakonitih finansijskih sredstava koji utiču na smanjenje poreskih prihoda, što dalje djeluje na ekonomske tokove, odnosno tržišnu konkurenciju. Također se reflektira na ekonomski i društveni sistem na državnom i međunarodnom nivou, zbog čega se u pravilu odražava i na političke tokove u zemlji na način da se korupcijom podrivaju svi gore navedeni sistemi i tokovi. Odgovor i rješenje problema bi se mogao naći u sljedećem podnaslavu koji obrađuje tematiku korupcije, a koja usporava svaku državu u ekonomskom razvoju.

Značajnu ulogu u borbi protiv pojavnog oblika organiziranog kriminala „Pranja novca“ na međunarodnom planu imaju Interpol i Europol, čije saradnje su neizostavne prilikom vođenja istraga koje se općenito odnose na organizirani kriminal, pa tako i pranje novca, a što je sve navedeno i u Direktivi Europskog parlamenta i vijeća iz 2018. godine²².

Konstatirano je da je pranje novca problem koji se očituje u pribavljanju finansijskih sredstava na nezakonit način, i to tako što se nelegalno stečen novac naknadno ubacuje u legalne tokove, što predstavlja „pranje novca“. S tim u vezi Bosna i Hercegovina se obavezala da će usvojiti zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma usklađen sa međunarodnim standardima. Trenutno važeći Zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma je

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L0843&from=RO>

usvojen 2016. godine i objavljen u Službenom glasniku BiH pod brojem 46/16, ali u istom nije dovoljno preciziran način prijavljivanja sumnjivih transakcija, kao i transparentnost stvarnog vlasništva. Iako je Bosna i Hercegovina uklonjena sa spiska visokorizičnih trećih zemalja, i dalje je dužna da nastavi nadograđivati svoj pravni okvir za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, u dijelu uvođenja registra podataka o stvarnom vlasništvu za pravna lica. Takođe je potrebno angažman policijsko-pravosudnih institucija popraviti u smislu rezultata rada u finansijskim istragama, krivičnom gonjenju, te donošenju presuda za krivična djela koja su povezana s njima²³. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine je u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu ZKP BiH) dužno voditi Centralnu bazu podataka o predmetima u kojima je izrečena pravosnažna presuda, a svi sudovi u Bosni i Hercegovini su obavezni da takve informacije dostavljaju Ministarstvu pravde BiH radi unošenja u pomenutu bazu podataka i to za krivična djela krivotvorenje novca i njegovo stavljanje u promet, neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, trgovine ljudima, kao i o svim drugim krivičnim djelima za koja se međunarodnim ugovorima propisuje centralizacija podataka. U Izvještaju iz Centralne baze podataka o počinjenim teškim krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini u 2021. godini se navodi da je u periodu od 2019-2021. godine za počinjenje krivičnog djela „Pranja novca“ dostavljeno 141 presuda, od čega se na 2020. godinu odnosi najviše presuda i to 100. Simptomatično je da od 38 presuda koje su bile u 2021. godini za 33 presude je izrečena novčana kazna, dok je za samo dvije presude izrečena kazna zatvora veća od tri godine od strane nadležnih sudova, što se svakako ne može ocijeniti kao represivna mjera i zbog čega bi eventualno budući počinioci pomenutog krivičnog djela odustali od činjenja istog. Međutim treba imati u vidu da pomenute podatke nisu dostavili ni svi sudovi u BiH iako im je to bila obaveza. Zbog čega se može konstatirati da su rezultati u kontekstu predmeta koji se odnose na pranje novca loši i da se trebaju uložiti dodatni napor kako bi se postigao zadovoljavajući napredak, kako „pranje novca“ ne bi dovodilo do daljnjeg ekonomskog slabljenja države. Pomenuti napor bi se prije svega trebali očitovati u usklađivanju zakonskih regulativa sa međunarodnim, jer je to u novije vrijeme krivično djelo koje ne poznaje državne granice, čime bi se povećale sposobnosti institucija da detektuju krivična djela „pranja novca“, te u konačnosti da lica koja čine krivično djelo budu procesuirani, a oduzeta imovina stečena na nezakonit način bude oduzeta.

U cilju prevazilaženja, odnosno umanjenja činjenja krivičnog djela „Pranja novca“ razvijena su softverska rješenja za bankarski i finansijski sektor koji imaju proaktivnu ulogu prepoznavanja, odnosno nadgledanja sumnjivih aktivnosti klijenata, na način da kroz izvještaje

²³ Izvještaj Europske komisije o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, Strasbourg 16.10.2021., str 70

markira svako moguće kršenje pozitivno-pravnih propisa u određenoj transakciji, koje se od strane nadležnih institucija ispituje zakonitost istih. Kao pojava pranje novca može imati više opasnih makroekonomskih nuspojava po zemlju, kao što su nestabilne promjene u potražnji za novcem, zatim se može dovesti u pitanje pouzdanost finansijskog institucionalnog okvira države, koja može dalje narušiti legalne finansijske transakcije. Pored direktnih makroekonomskih posljedica, postoje i indirektno posljedice, na način da nezakonite transakcije mogu umanjiti broj legalnih transakcija svojom kontaminacijom, i to tako da pojedine transakcije koje se odnose na strane učesnike (iako legalne), postaju manje privlačne istim zbog svoje veze s pranjem novca.

3.2.4. Korupcija

Korupcija se treba posmatrati kao pojava koja je uvijek cirkulirala u društvu, te ne postoji društvo gdje nije prisutna korupcija. Međutim, dokazano je da je korupcija najrasprostranjenija na onim područjima gdje postoje pravila uređena zakonskim procedurama, ili gdje su zakonska rješenja nefunkcionalna.

Na V. Kongresu Ujedinjenih nacija 1975. godine je diskutovano o korupciji na način da „*prevenciji kriminala i postupanju sa počiniteljima, gdje je između ostalog konstatovano da se korupcija pojavila kao rasprostranjena pojava u državama širom svijeta, te da cijeli sistem unutar države može biti urušen, jer se korupcija hrani podmitljivošću državnih službenika, te nastoji imati odnos sa drugim nezakonitim aktivnostima poput organiziranog kriminala*“.²⁴

Iz navedenog je vidljivo da je korupcija destruktivna društvena pojava koja podriiva vladavinu zakona i dignitet države, ona je specifična za sve zemlje, a posebno za tranzicijske, ista narušava institut konkurencije, ugrožava ekonomski razvoja društva, te potkopava stabilnost demokratskih institucija. Zbog svega pomenutog suzbijanje korupcije je od vitalnog značaja za napredak svakog društva, posebno ako se uzme u obzir činjenica da je korupcija najčešće povezana sa pranjem novca. Kao takva je prepoznata i kao indikator koji ugrožava razvoj i ekonomsku stabilnost mnogih država, posebno jer lica sklona vršenju krivičnih djela ne prezaju od potkupljivanja državnih službenika (odnosi se na lica koja obnašaju funkcije u pravosudnim, policijskim, finacijskim, političkim i dr. institucijama) čime se dodatno urušava sistem državnih institucija, zbog čega je neophodno da se sistematičnije pristupi rješavanju ovog problema jer može doći do urušavanja sistema.

Krivična djela korupcije i primanje mita koje su počinili državni službenici, uključujući

²⁴ Fifth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (Geneva, Switzerland, 1-12 September 1915)

i slučajeve u koje su involvirani visoki zvaničnici su označeni kao jedno od najčešćih krivičnih djela koja generiraju imovinsku korist u Republici Hrvatskoj. Prilikom istraga je konstatirano da se slučajevi korupcije najčešće realizuju korištenjem gotovine, sumnjivih kredita kompanija i sl., s tim da pomenuti elementi korupcije najčešće uključuju upletenost organiziranih kriminalnih grupa sa elementima međunarodnog kriminala uz ostvarivanje enormne imovinske koristi, što u Republici Hrvatskoj predstavlja prijetnju visokog i srednjeg stepena rizika.

U cilju usaglašavanja zajedničkih kriterijuma krivičnih djela koji se odnose na korupciju, kao i unapređenje međunarodne saradnje koja bi obezbijedila bržu interakciju između država potpisnica na snagu je stupila *Krivičnopravna konvencija protiv korupcije*²⁵ (u Bosni i Hercegovini stupila na snagu dana 01.07.2002 godine). Kao i u drugim pojavnim oblicima organiziranog kriminala Bosnu i Hercegovinu možemo navesti kao negativni primjer zbog raširenosti korupcije u institucijama vlasti, te složenosti sistema, kao i komplikacijama sa kojim se susreću institucije kojima je svrha postojanja borba protiv korupcije, odnosno kriminala, što će biti navedeno u nastavku teksta.

Dana 31.10.2003. godine na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija usvojena je *Konvencija UN-a protiv korupcije*²⁶ u kojoj se navodi da korupcija predstavlja globalni problem, te se Konvencijom pojednostavljuje saradnja između država i to kako prevencijom korupcije, tako i saradnje u kontekstu sankcioniranja počinitelaca navedenog krivičnog djela. Konvencija kao takva predstavlja globalni temelj borbe protiv korupcije, te pružanje uzajamne pravne pomoći između zemalja potpisnica u smislu prikupljanja dokaza, konfiskacije imovine i slično. Također se Konvencijom traži od država potpisnica da promovišu vladavinu prava, da formiraju antikorupcijske agencije, kao i da se u borbi protiv korupcije dozvoli aktivno učešće civilnog društva (nevladine organizacije i dr.). U krivično pravnom dijelu se navodi neophodnost uvođenja određenih krivičnih djela u krivično zakonodavstvo države potpisnice koja će obuhvatiti više krivičnih djela, i to od standardnih krivičnih djela korupcije, preko ometanja pravde, zloupotrebe položaja do djela korupcije koja se odnose na korupcije u privatnom sektoru. Pomenutu Konvenciju Bosna i Hercegovina je potpisala 16.09.2005. godine (stupila na snagu 14.12.2005. godine).

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije zahtjeva od zemalja potpisnica uvođenje, odnosno formiranje Agencija čiji će zadatak biti borba protiv korupcije. U odnosu na Bosnu i Hercegovinu u mnogim izvještajima se navodi da je korupcija prisutna u raznim institucijama, što primarno predstavlja prepreku u razvoju države, te je s tim u vezi oformljena Agencija za

²⁵ Krivičnopravna konvencija protiv korupcije (Criminal Law Convention on Corruption, Strazbourg, 27.01.1999. godine);

²⁶ Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije, Rezolucija broj: 58/4, usvojena je 31.10.2003. godine na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija;

borbu protiv korupcije sa osnovnom namjenom borba protiv korupcije. Postoje razna tumačenja da li pomenuta Agencija treba da ima operativno-istražno djelovanje, ali mnogi su stajališta da zemlje sa visokim stepenom korupcije trebaju formirati Agencije koje će imati operativno djelovanje. Od 2011. godine u Bosni i Hercegovini egzistira Agencija za borbu protiv korupcije (sa danom imenovanja direktora i njegovog zamjenika možemo smatrati datum osnivanja Agencije, iako je u 2009. godini stupio na snagu Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije²⁷), međutim navedena Agencija nema operativno djelovanje bez obzira što se Bosna i Hercegovina smatra kao zemlja sa visokim nivoom korupcije.

Index globalne percepcije korupcije²⁸ je Bosnu i Hercegovinu rangirao na 111 mjesto od 180 zemalja, u kojem se navodi da korupcija podriiva i narušava demokratska prava i institucije, te da je sama korupcija toliko raširena u BiH, a jedan od razloga istog jeste nedostatak transparentnosti i same odgovornosti. Međutim, potrebno je istaći da više faktora utiče na trenutno lošu poziciju države u globalnom indexu percepcije korupcije, prije svega to je izostanak političke volje i/ili uplitanje politike na rad policijsko pravosudnih agencija i nedovoljna sredstva za postojeće i/ili formiranje novih agencija čija bi osnovna uloga i svrha postojanja bila borba protiv korupcije. Kao prepreke se navode neprilagođeno zakonodavstvo, jer bi isto trebalo animirati građane da prijavljuju koruptivna krivična djela (Zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja, Sklapanje štetnog ugovora, Davanje poklona i drugih oblika koristi, Zloupotreba u postupku javne nabavke, Zaključenje štetnog ugovora, Trgovina uticajem i dr.). Trgovina uticajem potiče službena lica za zloupotrebama službenog položaja ili ovlaštenja u cilju ostvarivanja materijalne dobiti jer omogućavaju pojedincima ili kriminalnim grupama ostvarivanje određenog prava koje im ne pripada ili dozvoljavanje određenih radnji koje bi službene osobe trebale spriječiti ili sankcionirati.

Transparency International u svom *“Izvještaju o monitoringu procesuiranja korupcije pred sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini 2020”*²⁹ je prikazao broj krivičnih djela koja se odnose na koruptivna krivična djela za period 2017-2020. godina, što je vidljivo u slici 6.

²⁷ Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije objavljen u „Službenom glasniku BiH“ broj 103/09;

²⁸ <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/bih>

²⁹ Transparency International, *“Izvještaj o monitoringu procesuiranja korupcije pred sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini 2020”*, juli 2021, str.6

Nivo tužilaštva	Ukupno istraga u radu				Ukupno prijava u radu za korupcijska krivična djela (KTK)				Udio prijava za KTK predmete u odnosu na ukupan broj prijave u radu			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Tužilaštvo BiH	1.549	1.548	1.449	1.467	225	176	131	126	14,50%	11,30%	9,00%	8,50%
Kantonalna tužilaštva ukupno (FBiH)	21.286	19.282	18.913	18.577	1.066	1.045	948	865	5,00%	5,40%	5,01%	4,60%
Okružna javna tužilaštva (RS)	10.845	10.304	10.173	10.048	546	529	505	404	5,00%	5,10%	4,90%	4,00%
Tužilaštvo Brčko Distrikta	391	378	347	265	23	13	26	19	5,80%	3,40%	7,40%	7,10%
Ukupno	34.071	31.548	30.882	30.357	1.860	1.763	1.610	1.414	5,40%	5,60%	5,20%	4,60%

Sl.7 Izvještaju o monitoringu procesuiranja korupcije pred sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini 2020

Analizom navedene tabele je vidljivo da od 2017. do 2020. godine broj prijave koja se odnose na koruptivna krivična djela su u padu, iako se za posljednje analizirane godine ne bilježi nikakav napredak prema Indexu globalne percepcije korupcije, postavlja se pitanje ko je odgovoran u sistemu zbog smanjenog broja istraga u radu za navedene prijave. Od ukupnog broja prijave u nadležnim tužilaštvima manji broj istih završi podizanjem optužnica, tako se u Izvještaju navodi da je u 2020. godini Tužilaštvo BiH podignulo ukupno 126 optužnica za krivična djela korupcije od čega je 105 osuđujućih presuda. Obzirom na relativno veliki broj prijave za koruptivna krivična djela i broj osuđujućih presuda dolazi se do zaključka da je kvalitet rada nadležnih tužilaštava skroman, jer bi u suprotnom broj osuđujućih presuda bio mnogo veći. Zbog konstantnog pada broja prijave koja se odnose na navedena krivična djela stiče se utisak da se rad policijskih agencija ne zasniva dovoljno na koruptivnim krivičnim djelima. Međutim, ako se uzme u obzir da svaki građanin može prijaviti bilo koje krivično djelo, odnosno dostaviti saznanja o učinjenju istih, čime daju svoj doprinos u borbi protiv korupcije, potrebno je da se u budućnosti radi na svijesti građana o bitnosti suzbijanja krivičnih djela korupcije.

U kontekstu ranije pomenutog od krucijalnog značaja je da borba protiv korupcije bude dio državne strategije za šta je neophodno prisustvo političke volje, kako bi se stvorili uslovi za izmjene zakonodavstva, i to dijela koji se odnosi na kvalifikacije krivičnih djela korupcije. Obzirom da je za isto potrebno i političko učešće u izradi strategija i izmjena pozitivno pravnih propisa, također su značajni pravosudni organi koji bi trebali biti neovisni od političkog uticaja. Europska komisija je u svom Izvještaju o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu navela probleme s kojim se susreće država, te je tako između ostalog konstatirano da su u BiH "Kontinuirani negativni efekti široko rasprostranjene korupcije i znakovi političke zarobljenosti snažno su se

manifestovali tokom pandemije COVID-19, direktno utičući na dobrobit građana. U okviru svojih nadležnosti, ni nosioci pravosudnih funkcija ni politički lideri nisu preduzeli mjere u borbi protiv pojavnih oblika korupcije uopšte i aktivno su opstruirali napredak, što je dovelo do dugoročne stagnacije i ozbiljnog rizika od nazadovanja u ovoj oblasti”³⁰. Preporuka Komisije su bile uspostavljanje Ureda za borbu protiv korupcije, koje su i oformljene u pojedinim kantonima Federacije BiH, ali isto tako nisu usvojeni odgovarajući akti o zaštiti uzbunjivača. Isto tako u entitetu Republika Srpska nisu formirani Uredi, niti su usvojeni propisi o prijavi imovine zvaničnika tog entiteta.

Neki od uočenih problema u borbi protiv korupcije su i da nema odgovarajućeg pravnog lijeka koji bi spriječio neprihvatljivo trajanje sudskih postupaka, dok drugostepeni sudovi koji bi mogli odlučivati o osnovanosti presude prvostepenog suda najčešće predmet vraćaju istom na ponovni postupak čime je vidljiva inertnost pravosudnog sistema u Bosni i Hercegovini.

Kao i u svim dosadašnjim Izvještajima i u 2021. godini Europska komisija je dala preporuke koje država treba da ispoštuje u narednom periodu, kao što je: donošenje Zakon o sprečavanju sukoba interesa na državnom nivou; osiguravanje nezavisnih sudskih postupaka i dr.

Obzirom na sve pomenute nedostatke, neusklađenosti ili neprovođenje propisa, i druge manjkavosti koje se navode u Izvještajima, kao i nedovoljno političke volje da se krivično pravne sankcije izmijene, odnosno da sankcije budu veće od trenutnih čime bi se preventivno djelovalo na buduće potencijalne izvršioce, te je dosadašnja krivično pravna politika u Bosni i Hercegovini se pokazala neučinkovitom. Poznato iscjepkano uređenje države utiče na česte sukobe nadležnosti i prenošenje predmeta sa jednog nivoa na drugi, što produžava vrijeme trajanja sudskih postupaka i smanjuje učinkovitost sistema i to kako pravosudnog, tako i policijskih agencija u provođenju istraga zbog čega je borba protiv korupcije na nezavidnom nivou. Dugotrajni sudski postupci, te netransparentnost istih negativno utiče i na javno mjenje i to na način da se izgubi vjera na ishod postupka i pravičnost izrečene kazne.

Iako se Bosna i Hercegovina na osnovu potpisanih međunarodnih konvencija obavezala da će prilagoditi svoje zakonodavstvo sa Europskim normama, u samom Izvještaju o usklađenosti Bosne i Hercegovine Grupe država protiv korupcije pri Vijeću Europe (GRECO - Group of States against Corruption, odnosno Grupa zemalja za borbu protiv korupcije) koji je usvojen na 85. sjednici u Strazburu održane od 21-25.09.2020. godine, gdje se diskutovalo o „Sprečavanju korupcije među članovima parlamenta, sudijama i tužiocima“³¹ u zaključcima su određene, odnosno konstatirane ranije preporuke GRECO koje nisu provedene ili su

³⁰ Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021., Strasbourg, 19.10.2021., str.21

³¹ Drugi izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine „Sprečavanje korupcije među članovima parlamenta, sudijama i tužiocima“, GRECO, Strazbur, 21-25.09.2020. godine;

djelimično provedene, te će se neke od djelimično provedenih ili neprovedenih preporuka navesti u nastavku rada i obrazložiti, i naglasiti bitnost provođenja istih.

Pojedine djelimično provedene preporuke koje se odnose na „Sprečavanje korupcije među članovima parlamenta“ jesu one koje se odnose na objavljivanje finansijskih podataka i uvođenje obaveze prijavljivanja bliske rodbine u toku trajanja mandata, kao i objavljivanje finansijskih podataka parlamentaraca i njihove rodbine, te provođenje nasumičnih provjera, i odgovarajućih sankcija za lažno prijavljivanje. U preporukama je konstatirano da se mora pravilno razvijati sistem sukoba interesa, i sankcioniranje parlamentaraca koji prekrše navedeni sistem. U prednjem dijelu rada, koji se odnosio na koruptivna krivična djela, i na pranje novca, a sve u vezi dijela koji će se kasnije obrađivati, a odnosi se na oduzimanje nezakonito stečene imovine je vidljivo zašto je neophodno da se usklade preporuke GRECO.

Od neprovedenih preporuka je potrebno naglasiti neophodnost usklađivanja propisa o sukobu interesa na teritoriji cijele države, iz čega je vidljivo da se sukob interesa maksimalno koristi od strane neodgovornih lica – parlamentaraca (gdje „benfite“ koriste i druga službena lica) u institucijama na svim nivoima vlasti, u cilju izbjegavanja ličnih gubitaka, odnosno ostvarivanja ličnih interesa. Iako Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti BiH (Službeni glasnik BiH, broj 41/16) koji je na snazi od 2016. godine se pokazao kao neefikasan, a novi Zakon o sukobu interesa na Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH je od januara 2020. godine, i isti još uvijek nije usvojen, gdje je vidljiva nezainteresiranost za rješavanjem problema, odnosno realiziranjem preporuka GRECO.

GRECO u svom Izvještaju konstatuje i problem borbe protiv korupcije u BiH koji se ogleda u razmjerama i opsegu imuniteta koji nosioci vlasti na svim nivoima imaju od krivične odgovornosti. Rješavanjem navedenog problema, odnosno smanjenjem obima imuniteta bi mogao biti jedan od rješenja problema korupcije u Bosni i Hercegovini. Kao jedan od načina zloupotrebe službenog položaja jeste umanjene spektra imuniteta koji se daje funkcionerima u BiH, što bi u konačnici povećalo broj optužnica protiv funkcionera koji imaju imunitet. Bitno je istaći da i pored navedenih nedostataka i problema s kojim se suočavaju građani u Bosni i Hercegovini što je zabilježeno u provedenim anketama je da isti smatraju da je korupcija prisutna i u drugim sektorima, kao što su policija, obrazovanje i zdravstvo³².

Kriminalne grupe koje su sklone činjenju koruptivnih krivičnih djela, a prema podacima koji su dostupni sugerišu da isti uglavnom obuhvataju i druga krivična djela (privrednog kriminala i poreske utaje, nedozvoljene proizvodnje i stavljanje u promet opojnih droga; krađe motornih vozila i dr.), i to na način da pribjegavaju korupciji kako bi jednostavnije došli do određenih

³² <http://upfbih.ba/uimages/v/web/Analiza20rezultata20ankete20V1.pdf>

benefita, i to podmićivanjem nosioca izvršne i sudske vlasti čime su stvoreni preduslovi da krivični predmeti budu okončani u prvoj fazi vođenja postupka što uzrokuje obustave krivičnih istraga prije nego što iste dođu do faze podizanja optužnice ili u drugom slučaju dovodi do dugotrajnog vođenja krivičnog postupka i u konačnici prilikom izricanja presuda do zanemarljivih sankcija po optužena lica.

R.Masleša navodi da sam rast korupcije, kao i saradnja koja nastaje između legalnog i ilegalnog, donosi do najozbiljnijeg razvoja organiziranog kriminala. *“Infiltracija korupcije u legalne institucije, a naročito u državama sa birokratskom strukturom i naglašenom političkom centralizacijom državnih funkcija, posebno u zemljama u razvoju, dovode do jačanja moći kriminalnih organizacija i postaju otpornije na pokušaje ublažavanja ili eliminisanja od strane odgovarajućih državnih organa i službi sigurnosti” (Teorije i sistemi sigurnosti, Masleša, 2007:129).*

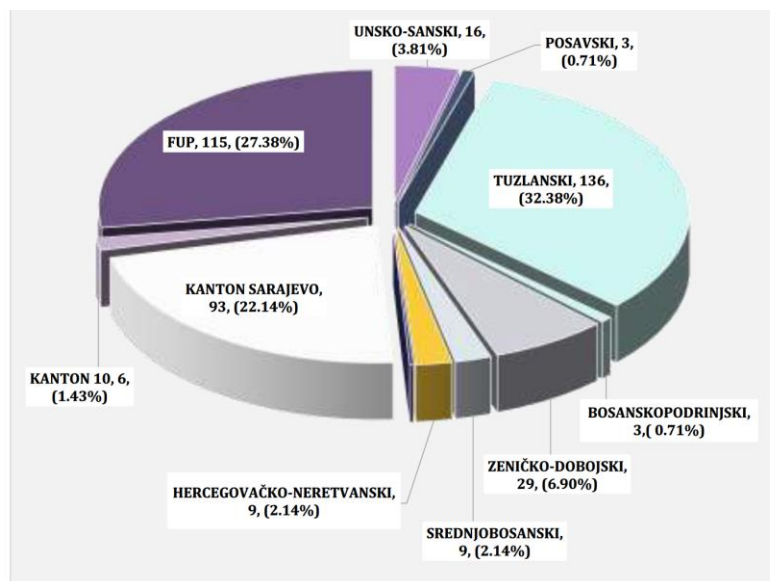
U Bosni i Hercegovini je korupcija dostigla određeni stepen razvoja (uzimajući u obzir činjenicu da je narušila sistem vrijednosti u društvu), zbog čega usporava, pa čak dovodi i do propadanja razvoja civilnog društva, što se dalje očituje u stalnim nestabilnostima u političkom životu, te nemogućnosti optimalnog rada vlasti i njenog provođenja zakona (*Teorije i sistemi sigurnosti, Masleša, 2007:129:130*).

Potrebno je naglasiti da sama korupcija egzistira u društvu kroz historiju i kao takva predstavlja društvenu opasnost, jer su zloupotrebe uglavnom u privrednoj i društvenim djelatnostima čime praktično nema oblasti u društvu gdje korupcija nije prisutna. U situacijama kada se dogovori prave „face to face“ izuzetno je teško dokazati: posredovanje, fiktivno zapošljavanje i sl. jer su oba učesnika sastanka u krivičnom djelu - mito i korupcija.

Nacrt Zakona o zaštiti prijavitelaca korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine je 2018. godine sačinjen i isti je još uvijek u formi nacrt, a kada Zakon stupi na snagu za očekivati je da će njegova provedba ohrabriti pojedince da prijavljuju koruptivne radnje počinjene od strane državnih službenika, odnosno nosioca funkcija u vlasti, za šta se trenutno građani ne usuđuju činiti zbog bojazni od osвете i iz razloga što smatraju da neće biti dovoljno zaštićeni kada to učine.

Federalna uprava policije je za 2021. godinu sačinila Informaciju o stanju kriminaliteta – sigurnosti na području Federacije BiH u kojoj je navedeno da je: *„U segmentu krivičnih djela protiv korupcije tokom 2021. godine radeći na rasvjetljavanju djela iz ove oblasti najveći broj njih evidentirali su policijski službenici Tuzlanskog kantona – 136, zatim policijski službenici*

Federalne uprave policije – 115, Kantona Sarajevo – 93, Zeničko-dobojskog kantona – 29, Unsko-sanskog kantona – 16 i dalje kako slijedi u Grafikonu “³³

Sl.8 Evidentirana krivična djela protiv korupcije u FBiH za periodu 2021. godinu

Jedan od mogućih razloga velikog broja nezakonitih radnji (koji nisu vidljivi na gore navedenom grafikonu već se mogu konstatirati uvidom u Index percepcije korupcije BiH zauzima treće mjesto u Europi, a 35 mjesto u svijetu u 2021. godini), jeste i činjenica da disciplinske mjere koje se vode unutar institucija javne uprave protiv odgovornih državnih službenika zbog učinjenih propusta ne manifestiraju gubljenjem radnog mjesta, što bi bio razlog za buduće prekršioce da budu odvraceni od činjenja propusta.

TAIEX je sačinio jednu analizu koju je dostavio Europskoj komisiji dana 07.05.2022. godine u kojoj je između ostalog navedeno kako „Sudska nadležnost za rješavanje (složenih) predmeta koji se odnose na organizovani kriminal, korupciju na visokom nivou i pranje novca još uvijek je rascjepkana. Ta fragmentiranost ima snažan negativan uticaj na efikasnost tužilaštava“³⁴, što se može definirati kao problem neophodan za prevazilaženje korupcije u javnim institucijama.

Kao neka od rješenja u borbi protiv korupcije može se navesti poboljšanje transparentnosti u državnom sistemu, unapređenje zakonskih normi i jačanje institucija,

³³ Informacija o stanju kriminaliteta – sigurnosti na području Federacije BiH za period Januar-Decembar 2021. godine, Sarajevo, Federalna uprava policije, str.23

³⁴ TAIEX Peer Review misija – stručna analiza borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije sačinjena na osnovu konkretnih predmeta od strane g. Siegfried Nannt, g. Theo Byl i gđa Martina Spreitzer-Kropiunik, dostavljena Europskoj komisiji 07.05.2022. godine, str 8.

podizanje svijesti građana da korupcija negativno utiče na društvo i ekonomiju i dr.. iz navedenog je vidljiv složen proces djelovanja u raznim porama društva.

3.2.5. Ilegalne migracije

Ilegalne migracije kao problem u Europi se u velikoj mjeri pojavio događajima u prvoj polovini 2011. godine nakon događaja poznat kao „arapsko proljeće“. Naime, obespravljani narod Tunisa, Egipta, Libije i Jemena se pobunio protiv režima, a osam godina kasnije i u Sudanu, Alžiru, Iraku i Libanu, što je dovelo do talasa migranata sa gore pomenutog područja. Ilegalne migracije kao izazov su postale problem u pojedinim državama, odnosno državnim institucijama prije svega iz razloga što su iste imale konekciju sa organiziranim kriminalnim grupama na način da iste koristeći svoj uticaj i široko razvijenu mrežu, prevashodno zbog činjenja nekog drugog pojavnog oblika organiziranog kriminala, koriste za krijumčarenje migranata u ili iz zemlje, a sve u cilju ostvarivanja profita, odnosno protivpravne imovinske koristi. A. Collins navodi „*migranti se često prikazuju kao prijetnja životnom stilu i kulturi države primateljice. Osim što ih se krivi da doprinose porastu kriminala i ostalih društvenih problema, ilegalni migranti ponekad se opisuju kao ekonomski migranti koji traže azil kako bi iskoristili državne socijalne pogodnosti ili kako bi preoteli posao lokalnom stanovništvu (ekonomska sigurnost)*“ (Collins, 2010:144).

Međutim, bitno je naglastiti da većina zemalja Europske unije, kao i Velika Britanija ima problema sa nedostatkom radne snage, te je istim neophodno da se van granica pomenutog područja nadomjesti navedeni nedostatak, zbog čega migracije označavaju važnu stavku u ekonomskom razvoju tih država. Također je važno napomenuti sljedeće: negativna stavka u razvoju države je ilegalna migracija koja predstavlja problem za sigurnost države, i ozbiljan društveni izazov, a u vrijeme pandemije su predstavljale i epidemiološki izazov.

Sa sigurnosnog aspekta, ilegalne migracije predstavljaju izazov u smislu identificiranja lica koji imaju terorističke namjere, što je vidljivo u napadima koji su izvedeni u Francuskoj i Njemačkoj od strane lica koja su nezakonito ušle u EU.

Isto tako sam proces migracije se osjeti i u zemlji polazišta i odredišta u smislu da se mijenja demografska slika stanovništva, pogotovo ako se uzme u obzir da je konačni cilj lica koji migriraju da ujedini porodicu, zbog čega se uglavnom početni broj migranata množi u prosjeku sa četiri. Naravno u gore pomenutu situaciju ulaze i zakoniti i nezakoniti migranti koji žele da u konačnici dobiju zakonit posao.

Protokolom protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom je dopunjena Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, te u članu 3. tačka a) Protokola se navodi da „*krijumčarenje migranata znači posredovanje, u svrhu*

*izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi od nezakonitog ulaska osobe u državu stranku koje ta osoba nije državljanin ili u njoj nema trajno boravište*³⁵

Ured Ujedinjenih Naroda za drogu i kriminal je 2010. godine sačinio Smjernice za međunarodnu suradnju, za problematiku trgovine ljudima i krijumčarenje migranata, u kojem su između ostalog navedene osnovne obaveze država na koje se gore navedeni Protokol odnosi, i to:

1. *„Prepoznati kao krivično djelo „krijumčarenje migranata“, korištenje lažnih putnih ili osobnih dokumenata (za svrhu krijumčarenja) i pomaganje krijumčarenim migranata u ilegalnom boravku u zemlji – prepoznajući u isto vrijeme da migracija sama po sebi nije krivično djelo.*
2. *Unaprijediti međunarodnu suradnju kako bi se spriječilo krijumčarenje migranata i pronašli i krivično gonili krijumčari;*
3. *Usvojiti takve zakone i druge mjere koje su neophodne da se osigura oštrije kažnjavanje u situacijama kada aktivnosti krijumčara dovode u opasnost, ili bi mogle dovesti u opasnost živote ili sigurnost datih migranata, ili uključuju nehumano ili ponižavajuće ponašanje, uključujući i iskorištavanje takvih migranata;*
4. *Vršiti razmjene u skladu sa odgovarajućim domaćim zakonodavnim i administrativnim sistemima relevantnih informacija o pitanjima koja se odnose na puteve, modus operandi i identitet grupa organiziranog kriminala uključenih u krijumčarenje migranata, kao i zakonodavnih iskustava i praksi, te naučnih i tehničkih iskustava korisnih za provedbu zakona, a sve s ciljem da se poboljša sposobnost sprječavanja, otkrivanja i istraga kod takvih aktivnosti te krivičnog gonjenja počinitelja;*
5. *Ojačati kontrole granica u onoj mjeri u kojoj je to neophodno da bi se spriječilo i otkrilo krijumčarenje migranata, bez da se ugrožavaju međunarodne obaveze u pogledu slobodnog kretanja ljudi.*³⁶

Jedan od problema Europske unije, zbog čega su i stalne napetosti između država članica jeste što iste nisu imale zajednički stav po pitanju migranata. Tako je npr. Njemačka imala pristup „otvorena vrata“ kojim je migrantima pružila gostoprimstvo i sigurnost, dok je Mađarska

³⁵ Odluka Vijeća od 24.07.2006. godine, objavljeno u Službenom listu Europske Unije, broj: L 262/24, koji je Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom stupio na snagu, a kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta;

³⁶ Trgovina ljudima i krijumčarenje migranata – Smjernice za međunarodnu saradnju, Ured Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal, Ured za regionalni program za Jugoistočnu Evropu, februar 2010. godina, str. 11;

zabranila ulazak migranata u državu, pa čak postavila i zaštitu ogradu u cilju sprečavanja ulaska u državu što predstavlja *non-sens* obzirom na samu politiku Europske unije, zalaganja za ljudska prava i sl. Ako se uzme u obzir da su i članice Europske unije postavljale bodljikave žice između svojih granica, kao npr. Slovenija-Hrvatska i Austrija-Slovenija, što je suprotno od pristupa SR Njemačke i Europske unije. Pored navedenog gdje se pojedine članice Europske unije „štite“ od migranata, uporedo zahtijevaju od država ne članica da EU zaštiti od migranata. Tako je Sjeverna Makedonija imala problem sa migrantima koji iz Grčke (članice EU) ulaze u ovu zemlju, zbog čega zahtjevi Europske unije nemaju smisla. Sami procesi koji se dešavaju u svijetu (tačnije u zemljama iz kojih dolaze ilegalni migranti) će se vjerovatno reflektirati na Europu u smislu da mogu dovesti do porasta radikalizma sa tendencijom da preraste u terorizam. Također zbog povećanog broja migranata koji bi mogli ući u EU mogu dovesti do širenja siromaštva i nezaposlenosti građana EU, što bi u konačnici mogao biti jedan od razloga povećanog činjenja krivičnih djela povezanih sa organiziranim kriminalom.

Republika Hrvatska kao granična zemlja Europske unije također ima problem ilegalnih migracija i konstantan rast migranata iz razloga što državljani trećih zemalja nastoje preko teritorija Republike Hrvatske da se domognu zapadne Europe. U analizama koje su vršene od strane nadležnih institucija RH je utvrđeno da pomenute radnje imaju obilježja organiziranog kriminala zato što lica koja su angažirana na krijumčarenju ljudi angažuju kriminalne grupe iz regiona (Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Kosova, Albanije, Turske, kao i Slovenije) kako bi im pomogli u namjeri krijumčarenja ilegalnih migranata.

U cilju suzbijanja nezakonitih prelazaka državnih granica bitno je uočiti tačke prelazaka granica, rute kretanja i način transporta, kao bi se pojačao nadzor nad istim. S tim da treba imati na umu da pored krijumčarenja ilegalnih migranata se treba uzeti u obzir da se istim tačkama i rutama zajedno sa ilegalnim migrantima ili odvojeno može očekivati i trgovina drogom i/ili oružjem. Kod načina transporta se vrše prepravke kamiona na način da se prave duple pregrade ili dno prikolice gdje se sakrivaju migranti prilikom transporta preko granica i teritorija država koje su tranzitne. Zbog navedenog je bitno pronaći modus na koji način se mogu takve prepravke i sakrivena lica identificirati na državnim granicama prije ulaska u zemlju. Zato se vrše stalne modernizacije graničnih prelaza na način da se postavljaju skeneri kroz koje moraju proći teretna motorna vozila. Međutim zbog visokih cijena takvih uređaja nije moguće iste postaviti na sve granične prelaze što je razlog da se krijumčari opredjeljuju na prelaze koji nisu modernizovani.

Obzirom da se prelasci državnih granica obavljaju i mimo regularnih graničnih prelaza preko prostora koji je uglavnom nepristupačan, preko rijeka i sl. takođe se modernizacijom granične policije mogu ublažiti ilegalni prelasci unapređenjem opreme graničnih policija kako bi se što

kvalitetnije nadziraio granični pojas (termovizijski sistemi, dronovi sa termovizijskim kamerama i sl). Treba napomenuti da su ilegalni migranti najčešće osobe koje nemaju lične dokumente kod sebe zbog čega su plijen trgovcima ljudima što i predstavlja tanku liniju između ilegalnog migranta i žrtve trgovine ljudima, koje predstavlja složeno krivično djelo za njegovo otkrivanje od strane nadležnih institucija.

Kao što je već ranije navedena činjenica da je Bosna i Hercegovina specifična zbog svog uređenja, a u ovom slučaju i zbog svog geografskog položaja, što je razlog da se osvrnemo na situaciju u BiH. S tim u vezi je Ministarstvo sigurnosti u 2016. godini izradilo Strategiju u oblasti migracija i azila, kao i Akcijski plan za razdoblje 2016 – 2020. godine, u kojem su vidljivi i određeni nedostaci, koje je potrebno otkloniti i prevazići. Kako bi država mogla efikasno odgovoriti na ulazak, odnosno izlazak stranaca iz države, u Strategiji je navedeno: „Srednjoročni strateški ciljevi, definirani za razdoblje od 2016. do 2020. godine, su sljedeći: 1) unaprijediti sustav kontrole ulaska i boravka stranaca u Bosni i Hercegovini; 2) jačati kapacitete u oblasti azila u Bosni i Hercegovini; 3) povećati efikasnost kontrole državne granice Bosne i Hercegovine; 4) unaprijediti borbu protiv nezakonitih migracija u Bosni i Hercegovini; 5) doprinijeti smanjenju trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini; 6) jačati institucionalne kapacitete u Bosni i Hercegovini s ciljem povezivanja migracije i razvoja; 7) uspostaviti sustav za praćenje integracije stranaca koji zakonito borave na teritoriju Bosne i Hercegovine i 8) uspostaviti stalni sustav koordinacije u realiziranju migracijske politike Bosne i Hercegovine“³⁷.

Nakon što se Bosna i Hercegovina suočila sa povećanim prilivom migranata od 2018. godine, u prvi mah je isti pokušala suzbiti, odnosno nositi se sa rastom broja migranata tako što je preraspodijelila policijske kapacitete Granične policije BiH na istočnu granicu što se kasnije uvidjelo kao neadekvatan odgovor. U Bosni i Hercegovini je uglavnom riječ o nelegalnim migracijama koje se odnose na tranzit migranata prema državama članicama Europske unije preko tzv. balkanske rute.

Europska komisija u sačinjenom Izvještaju o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu konstatirala da je „razmjena podataka sa susjednim zemljama je poboljšana, kao i razmjena podataka između agencija koje učestvuju u Zajedničkom centru“³⁸. Međutim, potrebno je istaći da su u smislu bolje kontrole prelaska državne granice neophodna određena unapređenja infrastrukture i opreme na državnoj granici tzv. zelenoj granici koji nije na zadovoljavajućem nivou prije svega zbog prirodnih prepreka i/ili nepristupačnog terena, kao i unapređenja na zvaničnim

³⁷ Strategija u oblasti migracija i azila i Akcijski plan za razdoblje 2016-2020. godina, Ministarstvo sigurnosti BiH, Sarajevo, mart 2016. godine, str. 7

³⁸ Izvještaj Europske komisije o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, Strasbourg 16.10.2021., str.44

graničnim prelazima. Pored navedenog u cilju boljeg upravljanja migracijama, odnosno migranata koji uđu na teritorij Bosne i Hercegovine, te završe postupak prijavljivanja u nadležnim institucijama u skladu sa Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu³⁹ neophodno je unaprijediti sistem nadzora nad migracijama i azilom, kao i obezbijediti dovoljan broj smještajnih kapaciteta koja bi bila pravilno raspoređeni na prostoru cijele države.

Ministarstvo sigurnosti BiH je u sačinjenoj Informaciji o stanju u oblasti migracija u BiH za 2020. godinu⁴⁰ konstatiralo da najveći teret nelegalnog prelaska granice se osjeti na istočnoj granici BiH, i to na prostoru koji pokriva Jedinica Granične policije Zvornik, Višegrad, Foča i Trebinje prilikom ulaska migranata u Bosnu i Hercegovinu, dok na izlazu migranata iz države Jedinica Granične policije Izačić, Velika Kladuša, Brod, Doljani i Kamensko.

Europska komisija je u sačinjenom Izvještaju o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu navela da vlasti u Bosni i Hercegovini nisu uspjele da izgrade stabilan sistem koji se odnosi na ilegalne migrante koji su ušli u BiH, što je dovelo do humanitarne krize krajem 2020. godine. Nakon čega je uz pomoć Europske unije uspostavljen privremeni višenamjenski prihvatni centar za izbjeglice i migrante „Lipa“ na području Unsko-sanskog Kantona⁴¹.

Na području Kantona Sarajevo su oformljena dva prihvatna centra i to: Ušivak i Blažuj, kapaciteta prihvata 2800 osoba, dok su na području Unsko-sanskog kantona formirano pet prihvatnih centara, i to: Sedra, Bira, Miral, Borići i Lipa ukupnog kapaciteta oko 4200 osoba, a Hercegovačko-neretvanski kanton je formirao izbjegličko prihvatni centar Salakovac kapaciteta 120 osoba.

U cilju rješavanja migrantske krize koja je bila na području Bosne i Hercegovine od kraja 2018. godine bilo je potrebno institucionalno usklađivanje propisa sa pravnom tečevinom Europske unije s posebnim akcentom na ranjive grupe migranata, kao i obavezu potpisivanja bilateralnih ugovora sa zemljama čiji državljani ilegalno borave na područje Bosne i Hercegovine, kako bi se proces provjera i deportacije takvih državljana u matične zemlje ubrzao. Tako je u novembru 2020. godine potpisan Sporazum o readmisiji sa Pakistanom, koji je stupio na snagu u julu 2021. godine, čime su bili ispunjeni uslovi za vraćanje ilegalnih migranata koji su u Bosnu i Hercegovinu došli iz Pakistana⁴². Pored Pakistana potpisani su i sporazumi sa Europskom unijom, Srbijom, Crnom Gorom, Albanijom, Makedonijom, te su inicirani pregovori o sporazumu sa Afganistanom i Bangladešom, koje su pored Pakistana tri zemlje sa najvećim brojem prijavljenih migranata u BiH. Iz svega navedenog je vidljivo da je krijumčarenje migranata uvijek transnacionalni organizirani kriminal jer se djeluje na području više zemalja,

³⁹ "Službeni glasnik BiH", broj 29/03, i Pravilnik o azilu u Bosni i Hercegovini "Službeni glasnik BiH", broj 69/16

⁴⁰ Informacija o stanju u oblasti migracija za 2020. godinu, Ministarstvo sigurnosti BiH, Sarajevo, 2021. godina

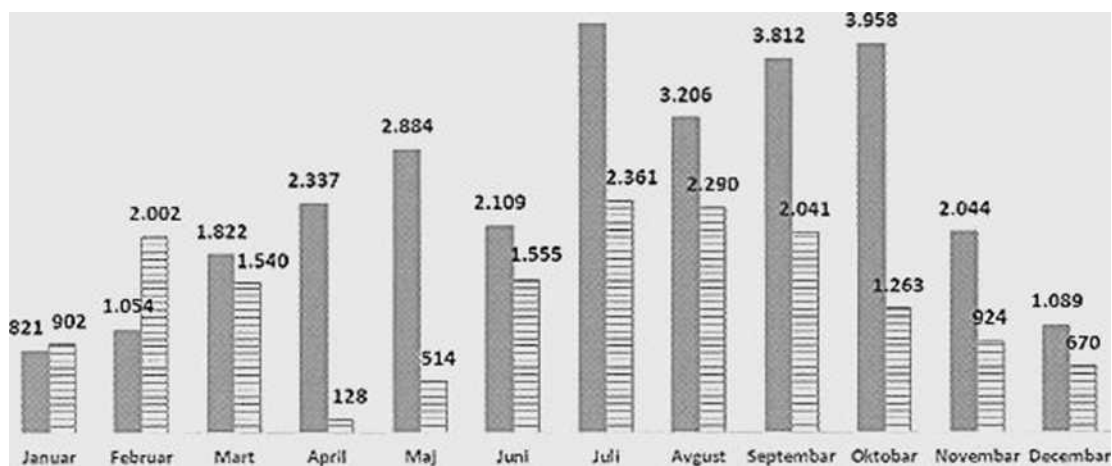
⁴¹ Izvještaj Europske komisije o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, Strasbourg 16.10.2021., str.6

⁴² <http://www.msb.gov.ba/vijesti/saopštenja/default.aspx?id=19838&langTag=bs-BA>

a lica uključena u krijumčarenje migranata koja djeluju na određenom području su uvezana između sebe, te saraduju u vršenju krivičnih djela.

U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti Služba za poslove sa strancima je u 2019. godini u saradnji sa domaćim i međunarodnim agencijama locirala pet migranata porijeklom iz Afganistana koji su se dovodili u vezu sa međunarodnim terorizmom, kao i jednog migranta koji se dovodio u vezu sa krijumčarenjem migranata i organiziranim kriminalom, koji su stavljeni pod nadzor, nakon čega su izrečene, mjere protjerivanja⁴³. U saradnji sa domaćim i međunarodnim partnerskim agencijama, Služba za poslove sa strancima se suprotstavlja sigurnosnim izazovima i prijetnjama iregularnih migracijskih tokova, a kao prioritet u svom radu su odredili lociranje i procesuiranje migranata koji se dovode u vezu sa terorizmom ili organiziranim kriminalom, čime Služba daje znatan doprinos sigurnosti BiH i njenih građana.

Službenici Granične policije BiH u obavljanju redovnih poslova i zadataka svakodnevno sprečavaju ulazak migranata na teritoriju Bosne i Hercegovine, najčešće Jedinica Granične policije Zvornik gdje migranti iz R Srbije pokušavaju ući na teritorij BiH. Kao jedan od razloga pomenute činjenice jeste bezvizna politika Srbije prema određenim zemljama polazišta migranata do činjenice da Turska sve više migranata pušta na balkansku rutu čime Srbija postaje čvorište za migrante koji svoj nastavljaju prema Mađarskoj, R Hrvatskoj ili Bosni i Hercegovini.

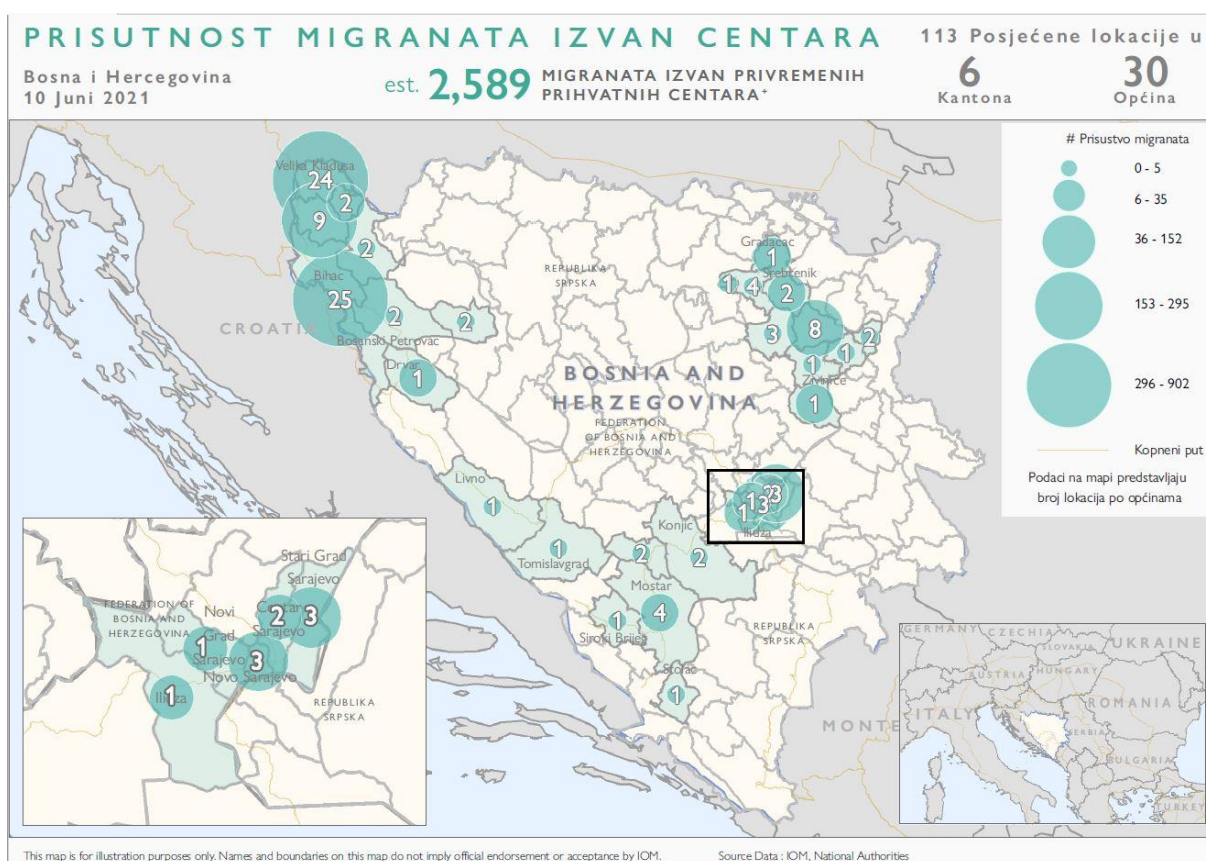
Sl.9 Grafički pregled podataka o nezakonitim migracijama u 2019. godini i 2020. godini

Služba za poslove sa strancima je u junu 2021. godine sa IOM-om u Bosni i Hercegovini (International Organization for Migration – Međunarodna organizacija za migracije) sprovela zajedničku vježbu⁴⁴ s ciljem prikupljanja informacija o broju migranata i tražioca azila koji su

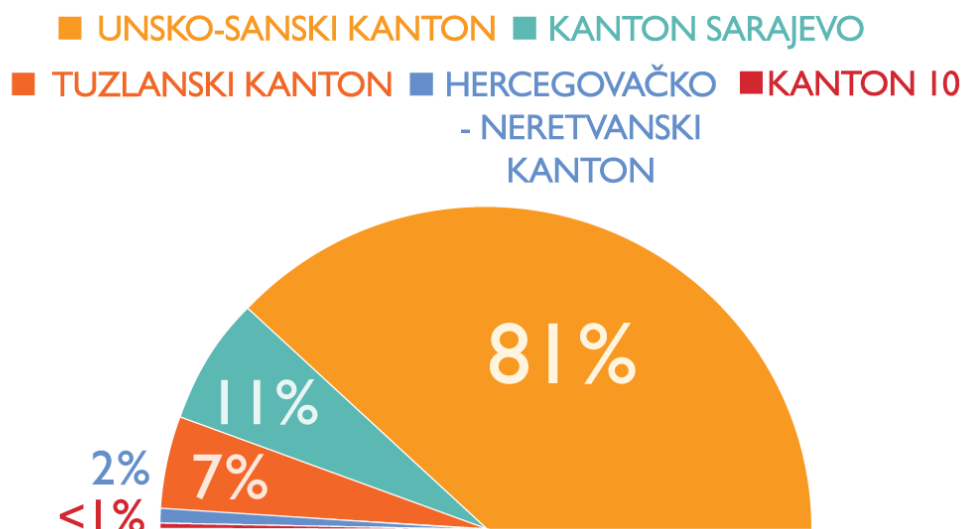
⁴³ <http://sps.gov.ba/saopstenja-hr/sluzba-medu-migrantima-identifikovala-teroriste/?lang=hr>

⁴⁴ <https://bosniaherzegovina.un.org/bhs/134303-iom-u-bih-i-bih-sluzba-za-poslove-sa-strancima-junilipanj-2021-matrica-pracjena-preseljenja>

se u datom momentu nalazili u Bosni i Hercegovini, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, čiji rezultati su vidljivi na narednim slikama:

SI.10 Stanje zatečenih migranata u junu 2021. godine

SI.11 Teritorijalna zastupljenost po kantonima

Iz navedenih slika i grafikona je vidljivo da teritorijalna zastupljenost migranata u datom momentu nije na području cijele države, kao niti na području svih kantona u Federaciji BiH, što se može pripisati lokacijama formiranih migrantskih kampova i politici koje vode vlasti u Republici Srpskoj.

Policijske agencije su u proteklom periodu u saradnji sa međunarodnim policijskim agencijama izveli više policijskih akcija u cilju suzbijanja krijumčarenja ljudi, pa je tako:

- *Državna agencija za istrage i zaštitu BiH kontinuirano provodila akcije na suzbijanju krijumčarenja ljudi u saradnji sa drugim policijskim agencijama iz BiH, i susjednih zemalja, te međunarodnim policijskim agencijama. Tako je u saradnji sa MUP R Hrvatske i MUP R Srbije uz posredovanje EUROPOL-a u 2018. godini provedena akcija „Albatros“ sa ciljem suzbijanja krijumčarenja ljudi, koja je za rezultat imala lišenje slobode 16 osoba zbog postojanja osnova sumnje da su počinila krivično djelo „Organiziranje grupe ili udruženja za krijumčarenje migranata“, u vezi sa krivičnim djelom „Krijumčarenja ljudi“⁴⁵;*
- *Granična policija BiH po naredbama Suda BiH je u 2020. godini realizirala operativnu akciju „BOAT“ na području Zvornika, Bijeljine, Brčkog i Kalesije zbog postojanja osnova sumnje u počinjenje krivičnog djela „Udruživanje radi činjenja krivičnog djela“, a u vezi sa krivičnim djelom „Krijumčarenje ljudi“, „Krijumčarenje“ i „Zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja“ Krivičnog zakona BiH, te je tom prilikom lišeno slobode 13 osumnjičenih osoba⁴⁶;*
- *U suradnji sa Obavještajno-sigurnosnom agencijom BiH, Službom za poslove sa strancima, MUP-om Republike Srpske i MUP-om Kantona Sarajevo je u 2021. godini provedena akcija „Fast“ koja je za rezultat imala lišenje slobode pet osoba zbog postojanja osnova sumnje da su počinili identično krivično djelo kao i u prethodnim akcijama.⁴⁷*

Obzirom da će se trgovina ljudima kao pojavni oblik organiziranog kriminala obrađivati u sljedećem podnaslovu, potrebno je navesti razliku između trgovine ljudima i krijumčarenja migranata. Naime, krijumčarenje migranta ne predstavlja isto što i trgovina ljudima, ali u jednom momentu može prerasti u trgovinu ljudima. Ilegalni migranti angažuju krijumčare koji osiguraju ilegalan ulazak u drugu državu/države za određenu finansijsku korist ili drugu materijalnu dobit kako bi ih sa tačke A prebacili do tačke B i njihov odnos se zasniva isključivo na dobrovoljnoj osnovi koji završava dolaskom migranta do odredišta, ali obzirom da su pojedini migranti primorani da svoj odnos sa krijumčarem nastave kako bi izmirili troškove prevoza u tom momentu se prelazi u fazu trgovine ljudima kada na scenu stupa iznuda, prostitucija, prisilan rad, upotreba sile i sl.

⁴⁵ <http://www.sipa.gov.ba/bs/aktuelnosti/u-akciji-albatros-sipa-li%C5%A1ila-slobode-16-osoba/14145>

⁴⁶ <http://www.sipa.gov.ba/assets/photos/press/1605176060-krijum%C4%8Darily-migrante-tekstil-i-stokume%C4%91u-uhap%C5%A1enima-i-policajac.pdf>

⁴⁷ <http://www.sipa.gov.ba/hr/aktuelnosti/sipa-li%C5%A1ila-slobode-pet-osoba-zbog-krijum%C4%8Darenja-migranata/16100>

Zbog složene situacije u zemljama Jugoistočne Europe, te činjenice da ovaj prostor pripada tranzitnoj ruti zbog geografskog položaja, nije lahko predvidjeti kretanje migranata u budućnosti, a djelimično rješenje pomenutog problema može biti jedino da zemlje balkanskog poluostrva (Grčka, Albanija, Bugarska, Srbija, Hrvatska, Slovenija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija) koje to trenutno nisu, postanu članice Europske unije, čime bi prostor Europske unije bio kompaktniji.

3.2.6. Trgovina ljudima

Kao što je u prethodnom podnaslovu konstatirano tanka je linija između trgovine ljudima i krijumčarenja osoba zbog čega je važno prepoznati da li se u konkretnom slučaju radi o krijumčarenju ili trgovini ljudima.

Prema Protokolu Ujedinjenih naroda protiv trgovine ljudima u članu 3(a) trgovina ljudima podrazumjeva: *„regrutovanje, transport, prebacivanje, smještaj ili prijem osoba, pod pretnjom ili upotrebom sile ili ostalih oblika prinude, otmice, zastrašivanja, prevare, zloupotrebe moći ili zloupotrebe stanja ranjivosti osoba, davanje ili primanje novca ili drugih sredstava radi postizanja kontrole nad nekom osobom, sa ciljem eksploatacije. Eksploatacija uključuje, najmanje, eksploataciju prostitucije drugih ili ostale oblike seksualne eksploatacije, prinudnog rada i služenja, ropstva ili ropskog položaja, ili uklanjanja tjelesnih organa“*.⁴⁸ Trgovina ljudima uglavnom ima oblike organiziranog i međunarodnog kriminala, koja svojim djelovanjem krši osnovno ljudsko pravo zaštite od porobljavanja, zaštite fizičkog integriteta, pravo na slobodu govora i dr. koja su garantirana međunarodnim pravom. Kao što je navedeno krivična djela koja se vežu za trgovinu ljudima imaju međunarodni oblik i dobru organiziranost, zbog čega organizirane kriminalne grupe u vršenju pomenutog krivičnog djela zbog smanjenja ukupnih troškova uporedo vrše i druga krivična djela, kao što su nedozvoljena trgovina opojnim drogama, trgovina oružjem i sl.

Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC) je prikupio određene podatke, te došao do informacija da trgovina ljudima na svjetskom nivou u svakom momentu obuhvata 2,4 miliona ljudi (iako se pretpostavlja da su ove brojke mnogo veće), što kriminalnim grupama obezbjeđuje zaradu na godišnjem nivou u visini od 32 milijarde američkih dolara, a smatra se da je u Europi trgovina ljudima najunosniji ilegalni posao u kojim na godišnjem nivou kriminalne grupe ostvaruju dobit u visini od 3 milijarde američkih dolara⁴⁹.

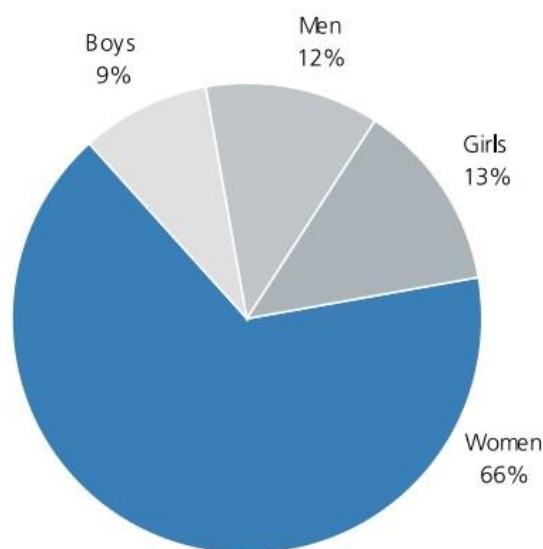
⁴⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32006D0618>

⁴⁹ https://www.unodc.org/documents/toc/factsheets/TOC12_fs_humantrafficking_EN_HIRES.pdf

Najčešći uzrok trgovine ljudima jeste zbog ekonomskih situacija u državama (najčešće tranzicijskim zbog povećanog stepena nezaposlenosti), koji se najviše odražava na osobe ženskog pola zbog činjenice da je stvorena slika kako su zemlje Europske unije „obećane zemlje“ kojih se trebaju dokopati po svaku cijenu.

Visok procenat ekonomske nejednakosti, nezaposlenost, mala primanja, diskriminatorni odnos, nedovoljna socijalna pomoć ženama, primorava iste da migriraju, te usljed nedostataka informacija često postanu žrtve trgovaca ženama.

UNODC: The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment (2010), p. 40

Source: UNODC/UN.GIFT

Sl.12 Procjena UNODC koja populacija je trgovina ljudima

Kao što je vidljivo na dijagramu preko 75% žrtava trgovine ljudima se odnosi na žene i djevojčice, za koje se procjenjuje da su iste žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, dok se preostali procenat odnosi većim dijelom u svrhu prisilnog rada ili drugog oblika iskorištavanja. Ovo je svakako grubo oblik interpretacije stvarnog stanja, dok se dubljom analizom može pretpostaviti da muškarci ulaze u gore navedenih 75% i obratno, kao i da se djeca koriste za prisilni rad. Pomenute žrtve su uglavnom materijalno loše zbirnite, odnosno lica koja pripadaju siromašnim kategorijama stanovništva, a najčešći oblici pridobijanja žrtava trgovine ljudima su: lažne preporuke dobro plaćenog posla, tu se podrazumjeva i prodaja migranata kao jeftinu radnu snagu gdje najčešće nisu tražene ni posebne kvalifikacije; zatim hitnost kod zapošljavanja takvih lica, dok se kod seksualne eksploatacije često ističe da je potrebno proći selekciju u smislu audicija i slično, a u stvari se odnosi na prodaju žena u bordele i striptiz klubove.

Glavni problem identificiranja žrtava trgovine ljudima jeste strah za sopstveni život, fizičko zlostavljanje, zatim ograničavanje kretanja zbog oduzimanja putnih ili ličnih isprava žrtvama. U većini slučajeva, žrtve trgovine ljudima ne znaju lokalni jezik gdje se nalaze zbog čega ostaju zarobljene u mjestu gdje se nalaze do eventualnog pronalaska od strane nadležnih institucija i slično. Kao i u drugim pojavnim oblicima organiziranog kriminala, tako i krivično djelo trgovine ljudima ima problem kod dokazivanja zbog korupcije u državnim institucijama, te je neophodno unaprijediti saradnju policijsko-tužilačkih institucija i sudstva obzirom na učešće krivičnog djela korupcije u trgovini ljudima i krijumčarenja ljudi.

Svaki pojavni oblik organiziranog kriminala uglavnom nikad ne djeluje sam nego je u kombinaciji sa drugim krivičnim djelima, a kod trgovine ljudima se najčešće radi o krivičnim djelima: „Pranja novca“, „Primanje dara i drugih oblika koristi“, „Protuzakonito posredovanje“, „Zloupotreba položaja ili ovlasti“, „Nesavjestan rad u službi“, „Krivotvorenje službene isprave“, i dr.

Ujedinjene nacije, odnosno njen Ured za drogu i kriminal, izrađuje redovne Izveštaje u kojima se stanje na terenu posmatra po regionima. Bosna i Hercegovina se svrstaje u regiju Istočne Europe i Centralne Azije. Prema zvaničnim statistikama o žrtvama trgovine ljudima, koje se vodi od 1999. godine, Bosna i Hercegovina se u istim proglašava tranzitnom zemljom do 2004. godine, uglavnom zbog loše ekonomske situacije u zemlji, dok su osobe koje se smatraju organizatorima trgovine ljudima izbjegavale prostor BiH. Međutim postoje i stajališta da se Bosna i Hercegovina pored tranzita smatra i polaznom tačkom, odnosno odredišnom zemljom. Zato je Bosna i Hercegovina pored statusa zemlje koja se nalazi na „Balkanskoj ruti“ za trgovinu ljudima sa istoka postala i zemlja porijekla za žrtve koje su vrbovane zbog seksualne i/ili radne eksploatacije u zemljama zapadne Europe. Može se konstatirati da je prirodan slijed da se vrbuju i državljani Bosne i Hercegovine zbog seksualne i/ili radne eksploatacije kako unutar zemlje, tako i u zemljama zapadne Europe. Upravo zbog toga su se nadležne institucije morale značajnije angažirati kako bi se suzbila trgovina ljudima i to na način da su se zakoni i drugi propisi koji definišu borbu protiv trgovine ljudima.

U kontekstu teme i prethodne (ilegalne migracije) potrebno je uočiti razliku sa migracijom za koju je potreban pristanak osobe da ode iz određene zemlje. Krijumčarenje podrazumjeva ilegalan ulazak u zemlju, što jeste nezakonito, ali ne protiv konkretne osobe, već se krše propisi države u koju nezakonito migrant ulazi. Također je bitno uvesti i pojam prostitucije za koju može biti pristanak, dok se trgovina ženama odnosi prije svega na prinudnu prostituciju, bez pristanka osobe i bez kontrole nad onim šta se žrtvi dešava i u ovom slučaju imamo nezakonitu radnju prema individui. Iz posljednjeg je vidljivo da od migracije, preko krijumčarenja, osoba može završiti i kao žrtva trgovine ljudima.

U proteklom periodu su u zemljama regiona provođene policijske akcije koje su za cilj imale zatvaranje noćnih barova u kojima su strane državljanke (uglavnom iz zemalja istočne europe) pružale seksualne usluga za određene novčane iznose. Nakon provedenih policijskih akcija noćni barovi su zatvarani, te se samim tim smanjio broj stranih državljanke koje su dolazile, odnosno dovođene zbog pružanja seksualnih usluga.

Naravno trgovina ljudima nije nestala nego je od strane organizatora trgovine ljudima promijenjen modus operandi na način da su se žrtve seksualno eksploatisale u privatnim kućama, motelima i sl, a radna eksploatacija se najvećim dijelom odnosi na prosjačenje, čije su najčešće žrtve djeca.

„Prema godišnjem izvještaju Državnog sekretarijata SAD–a za 2018. godinu, u Bosni i Hercegovini se domaće i strane žrtve iskorištavaju unutar države, ali se i žrtve iz Bosne i Hercegovine iskorištavaju u inostranstvu. Ukupno je u tom periodu identificirano osam stranih žrtava, a zabilježene su pojave seksualnog iskorištavanja žena i djevojčica iz Bosne i Hercegovine u privatnim stanovima, motelima i objektima u okviru benzinskih pumpi“⁵⁰, u istoj Strategiji se navodi da su nadležne institucije prikupile informacije u vezi trgovine ljudima za period 2016.-2019 godina, u kojem je navedeno sljedeće:

	2016	2017	2018	2019 (do 06.mj)
Potencijalne žrtve	48	83	36	21
Punoljetne osobe	38	36	12	16
Maloljetne osobe	10	47	24	5
Ženske osobe	30	58	21	17
Muške osobe	18	25	15	4
Seksualno iskorištavane	7	10	-	6
Radno iskorištavane	12	7	-	-
Prosjačenje	22	52	-	10
Prisilno sklapanje braka	1	5	-	1
Strani državljani	5	2	-	4
Državljan BiH	43	81	-	17

Sl.13 Presjek prikupljenih informacija navedenih u Strategiji suprotstavljanja trgovini ljudima

Kao što je vidljivo u tabeli slika broj 12. na prosjačenje se odnosi cca.50% od ukupnog broja identificiranih žrtava za 2016. godinu, što je također i uočeno kao jedan od problema u borbi protiv trgovine ljudima. S tim u vezi je između ostalog predloženo hitno usvajanje izmjene i dopune krivičnog zakona Bosne i Hercegovine gdje će se kao jedan od oblika eksploatacije uvrstiti „prisiljavanje na prosjačenje“.

⁵⁰ Strategija suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020–2023, Vijeće ministara BiH, str.8

Potrebno je napomenuti da policijske agencije prilikom provođenja predistražnih i istražnih radnji imaju niz poteškoća koje moraju prevazići kako bi prikupili dovoljno dokaza (prvo da uđu u istražnu fazu) u cilju dokumentiranja činjenja krivičnog djela „Trgovine ljudima“, kao i dokazivanja nezakonito stečene imovine. Prije svega jedna od komplikacija u zemljama kao Bosna i Hercegovina su sljedeće: same zemlje polazišta lica su uglavnom države zemalja istoka, koji se kroz BiH kao tranzitnu zemlju dalje sprovode do zemalja zapada, koje predstavljaju odredište. S tim u vezi obzirom da trgovci ljudima sarađuju između sebe na međunarodnom nivou, potrebno je da agencije za sprovođenje zakona regiona ostvare bolju saradnju, a sve kako bi se unaprijedila djelotvornost policijskih agencija, što se države i obavezuju potpisivanjem Konvencije Vijeća Europe o akciji protiv trgovine ljudima⁵¹. Pomenuto je potrebno u cilju dokazivanja zemalja polazišta i odredišta žrtava trgovine ljudima, zatim kako bi se obezbijedile same žrtve trgovine nakon lišavanja slobode počinioca krivičnog djela, te prikupili svi neophodni dokazi kako bi se počinioci mogli procesuirati, nakon čega bi se trebala dokazivati nezakonito stečena imovina koju je potrebno oduzeti. Međutim, obzirom da lica koja na bilo koji način učestvuju u vršenju krivičnog djela „Trgovine ljudima“ su i državljani BiH ili susjednih zemalja, te da se uglavnom radi o licima koja su povratnici u vršenju krivičnih djela, isti se uglavnom bave ugostiteljskim ili drugim uslužnim djelatnostima, te je prilikom provođenja istražnih radnji u smislu oduzimanja nezakonito stečene imovine zbog legalnih poslova otežano utvrditi materijalnu korist koju je lice ostvarilo vršenjem krivičnog djela „Trgovine ljudima“.

Ukoliko je cilj države borba protiv trgovine ljudima koja treba da bude efikasna, osim za to nadležnih državnih institucija potrebno je da budu uključeni i drugi segmenti društva, kao što su nevladine organizacije, te građani koji trebaju da budu svjesni opasnosti koje nosi krivično djelo trgovine ljudima, a sve s ciljem kako bi žrtva bila identificirana. Apsolutno glavnu odgovornost za nepostizanje zadovoljavajućeg nivoa borbe preuzimaju zvanične institucije, kao i politički faktori unutar zakonodavne i izvršne vlasti koji učestvuju u donošenju pozitivno pravnih propisa neophodnih za uspješnu borbu protiv ovog krivičnog djela, te dalje obezbjeđivanje neophodnih finansijskih sredstava i dovoljnu ljudsku kapacitiranost institucija nadležnih za borbu protiv trgovine ljudima. Potrebno je naglasiti da lica koja participiraju u izvršenju krivičnih djela koja se vežu za trgovinu ljudima pored konspirativnosti odlikuje i dobra ograniziranost, te precizna raspodjela poslova unutar organizacije.

Nakon što se obezbijedi svi preduslovi za unapređenjem rada pojedinih institucija, dolaze do izražaja i nezainteresovanost i inertnost pojedinaca, što znači da iako se podigne nivo borbe na

⁵¹ <https://rm.coe.int/168064898c>

veći stepen izvršenja, isto ne garantira da će procenat dokazivanja ovog krivičnog djela biti na zadovoljavajućem nivou, obzirom da su na terenu i drugi faktori koji utiču na konačni rezultat, kao što je npr. nestabilna politička situacija.

S tim u vezi je u Izvještaju o trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu objavljen od strane Ambasade Sjedinjenih Američkih Država, pored svih gore navedenih manjkavosti navedeno da „*Vlasti su zbog neadekvatnih nastojana u pravcu identifikacije žrtve kažnjavale žrtve za nezakonita djela na koja su ih prisiljavali trgovci; žrtve trgovine ljudima radi seksualnog iskorištavanja, prisilnog prosjačenja i prisiljavanja na činjenje krivičnih djela su prekršajno kažnjavane i neke žrtve duguju od 10.000 do 15.000 KM (6.270 do 9.410 USD) nakon što im je izrečeno više novčanih kazni*“⁵². Iz navedenog je vidljivo da pozitivno pravni propisi koji obuhvataju navedenu problematiku su nedovoljno usklađeni sa europskim standardima kako bi se izbjegle navedene situacije. U istom izvještaju se navode da su potencijalne žrtve trgovine ljudima i migranti kojima je ruta prolaska u zemlje zapadne Europe Bosna i Hercegovina na šta bi institucije države trebale također da obrate pažnju u narednom periodu.

Pored nedostataka koji su uočeni, potrebno je poraditi i na šteti koja nastupi prema žrtvama u krivičnim djelima „Trgovine ljudima“, jer negativne posljedice koje su učinjene prema fizičkom licu (fizičke i psihološke povrede), u sudskim presudama naknada izostaje prema žrtvama zbog čega je potrebno uvesti odgovarajući sistem naknade. U pozitivno pravnim propisima koji su na snazi u Bosni i Hercegovini žrtva trgovine se u sudskom postupku poučava da ima pravo na isplatu odštetnog zahtjeva o kojem u krivičnom postupku odlučuje nadležni sud, što žrtvu trgovine odvraća od ulazak u sudski postupak, jer se teret dokazivanja stavlja pred žrtvu. U ovom slučaju navedenu „anomaliju“ je moguće poistovjetiti sa oduzimanjem nelegalno stečene imovine u kojem je nadležno tužilaštvo dužno dokazivati da li je konkretna imovina stečena činjenjem krivičnog djela nakon čega se pred nadležnim sudom podnosi zahtjev za oduzimanje iste. U Republici Hrvatskoj je teret dokazivanja prenesen na optuženo lice koje je dužno da dokaže kako je određena imovina stečena na legalan način, te je s tim u vezi potrebno izmijeniti navedeni dio zakonske regulative, kao i u prvom slučaju i kod odštetnog zahtjeva u kojem je žrtva trgovine ljudima oštećeno lice, a država po automatizmu treba odrediti visinu štete koja je nastupila prema žrtvi krivičnog djela trgovine ljudima.

⁵² <https://ba.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/270/Bosnia-and-Herzegovina-2021-TIP-Report-Country-Narrative-BOS.pdf>, str.5

3.2.7. *Ilegalna trgovina oružjem*

Ilegalna trgovina oružjem više nije samo problem pojedinih država, već i raznih međunarodnih organizacija. Okončanjem Hladnog rata došlo je do značajnog porasta trgovine oružjem, i to kako u komercijalne namjene, tako i ilegalne prodaje.

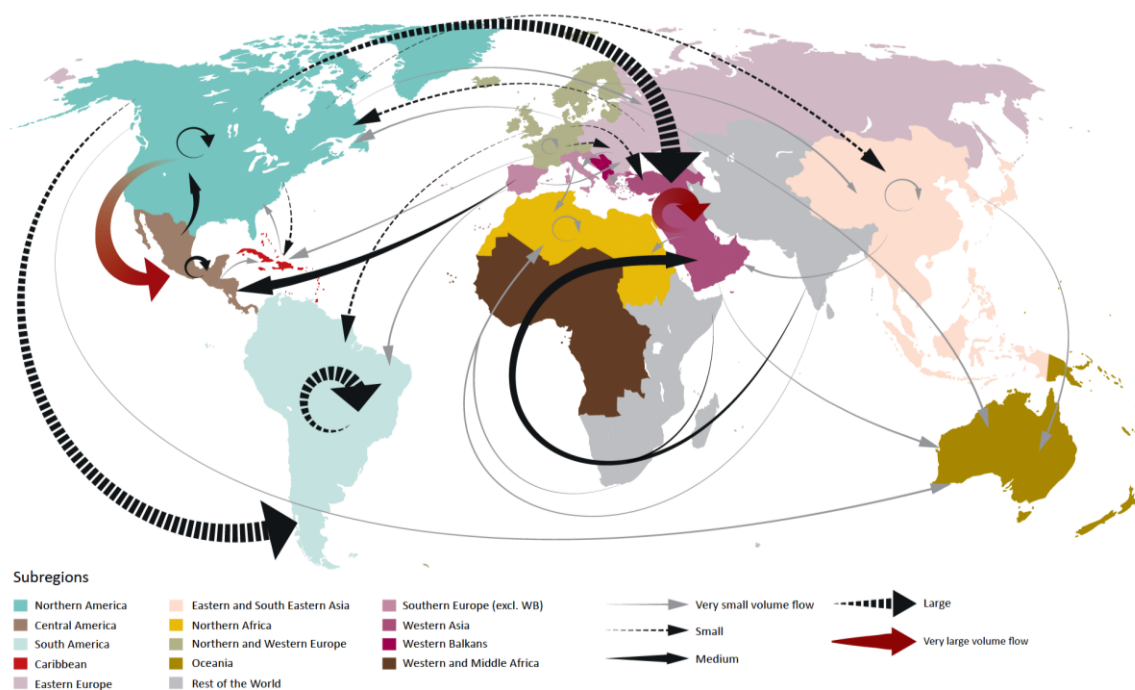
Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovanja vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama, te streljivima ITG (The Illicit Trade Group)⁵³ je u provedenom istraživanju utvrdio da ilegalna trgovina vatrenim oružjem produkuje od 125 - 236 miliona eura godišnje na globalnom nivou, što procentualno iznosi od 10% - 20% ukupne trgovine legalnim vatrenim oružjem. Tako je npr. procijenjeno da je u 2015. godini u upotrebi bilo 640 miliona ilegalnog vatrenog oružja, ali je potrebno uzeti u obzir da u gore navedeni procenat ilegalnog oružja koje se pojavi na terenu se jedan dio odnosi i na oružje koje vlade prodaju zemljama koje se nalaze pod embargom Ujedinjenih naroda⁵⁴.

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) je u svojoj globalnoj studiji trgovine vatrenim oružjem za 2020. godinu⁵⁵ prikazao transnacionalne tokove trgovine vatrenim oružjem u kojim je vidljivo da je Sjeverna Amerika jedna od regija gdje je zabilježen veoma velik promet ilegalne trgovine vatrenim oružjem, kao i Zapadna Azija. Međutim pored navedenih područja registrovana su i druga područja u kojima su primijećeni veliki tokovi ilegalne trgovine vatrenog oružja, kao što su Sjeverna i Zapadna Europa, te Južna Amerika.

⁵³ ITG - The Illicit Trade Group je interdisciplinarna istraživačka grupa formirana od strane studenata, istraživača, profesora i drugih stručnjaka koji rade na Univerzitetu Groningen, Nizozemska

⁵⁴ <https://illicittrade.org/illegal-arms-trafficking>

⁵⁵ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Firearms/2020_REPORT_Global_Study_on_Firearms_Trafficking_2020_web.pdf

Sl.14 Glavni tokovi transnacionalne trgovine vatrenim oružjem (definirano rutama oduzetog vatrenog oružja 2016.-2017.)

Obzirom da su na Zapadnom Balkanu u proteklom periodu bili ratni sukobi za pretpostaviti je i da državljani zemalja nastalih raspadom bivše Jugoslavije nezakonito posjeduju određenu količinu vatrenog oružja, koje najčešće trgovci vatrenog oružja zbog velike imovinske dobiti preprodaju u zemljama zapadne Europe. Krivična djela koja se vežu za ilegalnu trgovinu vatrenog oružja su: teške krađe, iznude, ucjene i dr krivična djela koja imaju elemente nasilja. Također postoje određena istraživanja od strane UNDP-a u 2011. godini da je količina ilegalnog oružja koje posjeduje bosansko-hercegovačko stanovništvo 749.636 komada, što iznosi oko 19,5% posto stanovništva BiH koje oružje posjeduje ilegalno, a što je 6,5 % više u odnosu na ukupnu količinu ilegalnog oružja u Hrvatskoj, gdje postoje pretpostavke da 12,9% stanovništva Hrvatske posjeduje ilegalno oružje. U drugim zemljama u okruženju ovaj broj je znatno niži i iznosi duplo manje procenata posjedovanja ilegalnog oružja u odnosu na Bosnu i Hercegovinu.⁵⁶

Krivični zakon Bosne i Hercegovine je u Članu 193. „Neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom“ obuhvatio ilegalnu trgovinu vatrenim oružjem i sankciju koja je zapriječena za učinjenje navedenog krivičnog djela. Pored navedenog djela postoje i druga djela koja uključuju ilegalnu trgovinu vatrenim oružjem, kao što su: Član 165. „Upućivanje i prebacivanje oružanih grupa ljudi, oružja i municije na teritoriju Bosne i Hercegovine“, zatim krivična djela

⁵⁶ [http://www.ba.undp.org/content/dam/bosnia_and_herzegovina/docs/Research&Publications/Crises Prevention and Recovery/Small Arms Survey 2010-2011/BiH_studija_o_malom_i_lakom_naoruzanju_2010-2011.pdf](http://www.ba.undp.org/content/dam/bosnia_and_herzegovina/docs/Research&Publications/Crises%20Prevention%20and%20Recovery/Small%20Arms%20Survey%202010-2011/BiH_studija_o_malom_i_lakom_naoruzanju_2010-2011.pdf), str 19

u koja je uključena upotreba takvog oružja, Član 201 „Terorizam“ i dr. iz čega je vidljiv širok spektar upotrebe takvog ilegalnog oružja.

Međutim, uočeno je da sukobi u zemljama Afrike se reflektiraju na razne načine, pa se tako njihovo djelovanje odražava i na Europsku uniju. Samim povećanjem ilegalne trgovine oružjem se raste i broj stradalih nevinih civila na datom području. Tako npr. je dana 12.12.2000. godine potpisan Alžirski mirovni sporazum između Eritreje i Etiopije o prekidu ratnog stanja, nakon čega se smanjio broj stradalih civila, te umanjio broj eritrejskih migranata koji žele ući na područje Europske unije iz čega je vidljivo da ilegalna trgovina oružjem se reflektira na širem teritoriju i na različite segmente društva.

Na kraju je potrebno zaključiti da je sama ilegalna trgovina oružjem povezana sa korupcijom, jer je to visokoprofitabilna aktivnost, iz koje nastaju građanski ratovi, porast stope kriminala, te proizvodi potencijalne ekstremiste koji mogu djelovati na širem međunarodnom teritoriju.

3.2.8. Terorizam i finansiranje terorizma

Pod pojmom terorizma I.Beridan u „*Leksikon pojmova*“ navodi da je „*Terorizam - organizirana i sistematska primjena nasilja sa namjerom da se, izazivanjem straha i lične nesigurnosti građana, naruši autoritet države ili ostvare neki od političkih ciljeva.*“ (Beridan, 2013:68). Dok finansiranje terorizma predstavlja obezbjeđivanje sredstava ili sudjelovanje u obezbjeđivanju od strane pojedinca, grupe ili države, koji zakonito ili nezakonito, posredno ili neposredno, namjerno ili zbog učinjenog propusta prikupe sredstva koja se u potpunosti ili djelomično upotrijebe za izvršenje terorističke aktivnosti.

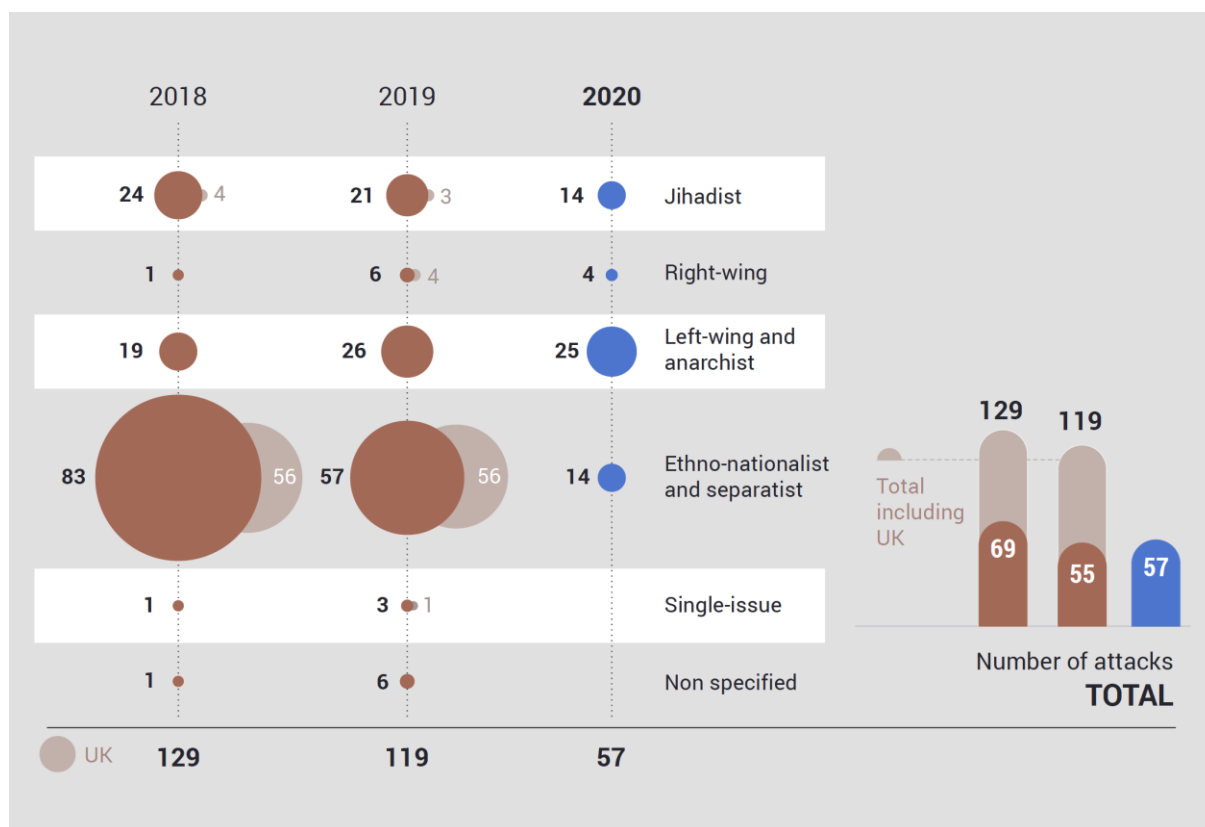
Europol je u svom izvještaju za 2021. godinu⁵⁷ naveo kako su za pomenutu godinu države članice Europske unije prijavile ukupno 57 dovršenih, propalih ili osujećenih terorističkih napada, zbog čega je nastradalo (ubijeno) 21 osoba, i uhapšeno 449 osoba zbog sumnje da su učestvovali u izvršenju navedenih krivičnih djela. Specifičnost svih napada, izuzev napada u Francuskoj (gdje je ciljano ubijen školski učitelj), je da su svi drugi napadi bili nasumični, kojom prilikom je cilj, odnosno meta bila određena populacija koja se označavala kao neprijateljska po ideološkoj osnovi.

Iako se u Bosni i Hercegovini sporadično bilježe krivična djela terorizma, odnosno krivična djela koja su u vezi s terorizmom, a koja međusobno nisu povezana, postoje određeni stavovi i mišljenja koja ukazuju na postojanje ekstremizma i terorizma koji mogu značajno usporiti započete reformske i integracijske procese, a koji su neophodni za pristupanje Bosne i Hercegovine Europskoj uniji. S tim u vezi je neophodno prepoznati sve elemente koji mogu

⁵⁷ https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/tesat_2021_0.pdf

dovesti do činjenja navedenih krivičnih djela, ali je ponekad teško uočiti liniju koja predstavlja jasnu razliku između terorizma i drugih oblika ekstremizma, posebno nenasilnog oblika ekstremizma.

Europol je u pomenutom Izvještaju napravio poređenje terorističkih napada koji su se desili u periodu od 2018-2020, te sačinio komparaciju motivacija izvršenja terorističkog napada od strane izvršilaca, odnosno njihovih nalogodavaca, što je vidljivo na sljedećoj slici.

Sl.15 Izvještaj Europol-a za 2021. godinu - poređenje terorističkih napada 2018-2020 i motivacija izvršenja terorističkog napada

Iz gore datog prikaza je vidljivo da je najveći broj terorističkih napada u 2018 i 2019 godini bio zbog etno-nacionalizma i separatizma, dok se u 2020 godini to odnosilo na ljevičare i anarhiste. Akteri terorizma u svijetu su razne grupe koje djeluju na određenom prostoru, kao što je u Italiji – Crvena brigada, u Španiji – ETA, u Sjevernoj Irskoj – IRA, Šri Lanka – Tamilski tigrovi, Peru – Sendero Ruminoso i dr.

Iako se iznijete brojke uzimaju s rezervom za 2020. godinu, jer se prema analizama navodi da je pandemija COVID-19 najvjerojatnije uticala na rezultate u 2020. godini, ipak je zanimljiv detalj da se u izvještaju Eurola navodi da je u 2020. godini većina osuđujućih i oslobađajućih presuda (njih 314) odnosila na džihadistički terorizam koje je prijavila Francuska (143), zatim Belgija (51) i Njemačka (35), te da je to najveći problem povratka "džihada" u Evropu, iako je

iz gore navedenog vidljivo da je broj učinjenih djela puno manji u odnosu na djela koja su učinjena od strane etno-nacionalista/separatista, odnosno ljevičara/anarhista.

Member State	2018	2019	2020
Austria	36	40	20
Belgium	80	91	52
Bulgaria	1	-	2
Czechia	7	-	2
Denmark	6	4	4
Finland	1	-	2
France	141	105	155
Germany	57	53	67
Greece	33	45	12
Hungary	3	6	4
Italy	15	17	42
Lithuania	10	-	1
Malta	-	-	1
Netherlands	37	56	20
Portugal	-	1	2
Romania	-	-	3
Slovenia	1	-	-
Spain	120	97	32
Sweden	1	5	1
United Kingdom	115	N/A	N/A
TOTAL	664	520	422

Sl.16 Tabela prikaz osuđujućih presuda u zemljama članicama Europske unije u periodu 2018-2020. godina

U prikazanoj tabeli na slici 16. je prema izvještaju Eurojusta vidljiv broj prijavljenih terorističkih djela koje su rezultirale osuđujućim, odnosno oslobađajućim presudama sortirana po državama članicama Europske unije u periodu 2018, 2019 i 2020. godina. Naime, navedene države članice Europske unije su Eurojustu dostavile informacije o sudskim postupcima koji su vođeni za krivična djela terorizma i koja su okončana do 2020. godine. Pomenuti sudski postupci su rezultirali sa 422 osuđujuće i oslobađajuće presude za teroristička djela iz kojih je vidljivo da su Francuska, Njemačka i Belgija prijavile najveći broj osuđujućih i oslobađajućih presuda za krivična djela terorizma.

Uzimajući u obzir navedene podatke, ako posmatramo iz prizme stanja u Bosni i Hercegovini određeni teroristički događaji koji su se desili u BiH su prepoznati kao vjerski i nacionalni ekstremizam. Također se može konstatirati da je desničarska ideologija sve prisutnija u BiH

gdje određene skupine zagovaraju drugačije državno uređenje, a što je posebno zastupljeno u izbornim godinama, kada je pojava nacionalnog ekstremizma posebno zastupljena čime određene političke skupine pravljenjem političkih kriza i konfrontacija pridobijaju veću podršku glasačkog tijela. Međutim, u Bosni i Hercegovini je vidljivo da se nacionalni ekstremizam manifestuje i u vrijeme održavanja određenih vjerskih, sportskih i dr. manifestacija kada se aktiviraju skupine koje povećavaju nacionalni ekstremizam putem medija, društvenih mreža i sl.

Radna grupa za finansijsko djelovanje - FATF je u svojim aktivnostima sačinila devet preporuka koje imaju cilj sprečavanje finansiranja terorizma, i koje se uzimaju kao standard prilikom sačinjavanja međunarodnih konvencija i drugih pravnih akata. Također se preporuke uzimaju kao mehanizam tokom procjene stanja određene države, koja se obavezala da će raditi na sprečavanju finansiranja terorizma. Prilikom sačinjavanja preporuka se uzimala u obzir činjenica da svaka država ima različite pravne norme koje definišu određene oblasti, čiji je cilj borba protiv pranja novca, borba protiv terorizma i finansiranja terorizma. Međutim u cilju efikasnije borbe je neophodno da se pravne norme približe i usklade sa međunarodnim standardima što će se postići ukoliko se uvažavaju preporuke FATF.

Tako je npr. FATF od Bosne i Hercegovine između ostalog zatražila da se identifikuju, razmotre i uoče rizici sa kojima se država susreće po pitanju pranja novca i finansiranja terorizma, te da se pokrenu određeni potezi u smislu utvrđivanja institucija ili određivanja mehanizama koji će koordinirati mjere za analizu rizika i osiguranja potrebnih sredstava u cilju učinkovitijeg smanjenja pomenutih rizika. U vezi navedenog je Vijeće ministara 04.10.2016. godine prihvatilo pomenute upute FATF, te je sačinjena Odluka o formiranju Radne grupe za izradu Procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini čija je uloga da se Vijeću ministara BiH dostavljaju redovne obavijesti o procjenama realizacije Akcionog plana. U Prvom Izvještaju o realizaciji Akcionog plana za otklanjanje identificiranih nedostataka u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (2018-2022)⁵⁸. Radna grupa je identificirala 53 ključne aktivnosti, gdje je nakon izvršenih analiza utvrđeno da je 11 aktivnosti potpuno realizovano (20,75%), 16 djelimično (30,18%), 20 u toku realizacija (37,73%), a za šest aktivnosti (11,32%) nije ništa poduzimano od strane nadležnih institucija. Također su u istom Izvještaju identificirani problemi u vezi provedbe Akcionog plana i utvrđeni nedostaci koje je potrebno otkloniti kako bi se proveo Akcioni plan i unaprijedio sistem za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Iako su pozitivno pravni propisi u BiH

⁵⁸ Prvi Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za otklanjanje identificiranih nedostataka u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (2018-2022.), Radna grupa za izradu Procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godine, Sarajevo, juli 2020. godine, str 4

usklađeni sa propisima Europske unije, uočene su određene radnje koje je potrebno dopuniti, kao što su: rigoroznije kaznene mjere za krivična djela koja se odnose na obučavanje zbog terorizma, putovanja van države zbog radnji koje se mogu smatrati terorističkim djelom, zatim sadržaj na internetu koji potencira terorističke radnje i sl. za šta je posebno bitno dodatno unaprijediti kapacitete BiH, te dati poseban akcenat na policijske agencije, odnosno njene službenike koji vode takve vrste krivičnih istraga, kako bi finansiranje terorizma i borba protiv lica koja terorističke materijale postavljaju na internet bila uspješnija.

U grafikonu koji je prikazan u dijelu *“Pranje novca”* (slika 4) je vidljivo i stanje, odnosno procjena Bosne i Hercegovine po pitanju rizika od finansiranja terorizma, odnosno eksperti Svjetske banke su na održanoj radionici u 2019. godini ocijenili da se BiH smatra srednje rizičnom zemljom po navedenoj problematici.

U Strasbourgu je 19.10.2021. godine sačinjen Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021. uz dokument koji nosi naziv *„Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija - Saopštenje o politici proširenja EU-a za 2021. godinu“* u kojem je između ostalo navedeno da bi Bosna i Hercegovina u 2022. godini trebala posebno *„usvojiti strategiju za sprečavanje i borbu protiv terorizma poboljšati kapacitete pojačavajući razmjenu obavještajnih podataka o krivičnim djelima, te uspostavljanjem programa za prevenciju radikalizacije i olakšavanje distanciranja od nasilnog ekstremizma“*⁵⁹, te uskladiti propise sa Europskim direktivama. Naime, Bosna i Hercegovina je imala usvojenu pomenutu strategiju, ali je ista istekla u decembru 2020. godine, te nije donesena nova strategija čime se umanjuju kapaciteti borbe protiv terorizma i sprečavanja nasilnog ekstremizma. Osim pomenutog u Izvještaju je uočeno da Bosna i Hercegovina nema dovoljno učinkovite mehanizme za zamrzavanje, upravljanje i odzimanje imovine stečenim činjenjem krivičnih djela, kao i da isto treba biti najvažniji zadatak u borbi protiv terorizma.

Pozitivna činjenica koja se navodi u Izvještaju o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu od strane Europske komisije jeste da iako se smatra da lica koja su osuđena za krivična djela terorizma zbog odlaska na strana ratišta su dobila blage kazne od strane Suda BiH (isti se i dalje tretiraju da su lica koja predstavljaju sigurnosni rizik), ipak od 2015. nema prijava da su građani Bosne i Hercegovine otišli u zone konflikta, iako postoji pretpostavka da je oko 140 građana Bosne i Hercegovine otišlo u zone konflikta, te su ostali u Siriji i Iraku.

Balkanska istraživačka mreža (BIRN) je kreirala Bazu podataka u kojoj se može vidjeti na koji način se tretiraju takva lica, i ista obuhvata period od 2007. do 2020. godine u kojoj je

⁵⁹ Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021. uz dokument Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija - Saopštenje o politici proširenja EU-a za 2021. godinu, Strasbourg, 19.10.2021. godine, str.33;

vidljiv broj pravosnažnih presuda, zatim lica koja su presuđena i ukupno trajanje kazni zatvora, za krivična djela koja su se desila u Bosni i Hercegovini, kao i odlasci na strana ratišta. U vezi presuda zbog odlazaka na strana ratišta je vidljivo da se to uglavnom radi o odlascima na ratišta Sirije (28) presuda, jedan presuda za odlazak na ratište u Ukrajinu, te 16 presuda za krivična djela terorizma koja su počinjena u Bosni i Hercegovini, a ukupno trajanje kazni zatvora za sve presude je 176. godina.⁶⁰

Od svih pomenutih presuda dugotrajnu kaznu zatvora u dužini od 35 godina⁶¹ presudom broj: S1 2 K 002596 14 Kžk od strane Suda Bosne i Hercegovine je dobio Haris Čaušević. Naime, isti je zbog terorističkog napada na zgradu Policijske uprave Bugojno koji je počinio dana 27.06.2010. godine prilikom čega je pored materijalne štete koja je nastupila na objektu Policijske uprave poginuo jedan policijski službenik, jedan teško povrijeđen i više lakše povrijeđenih, te je nakon završenog sudskog postupka zbog gore navedenog presuda bila dugotrajna kazna zatvora. U sudskoj drugostepenoj presudi je navedeno da je isti „*sa ciljem prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine da nešto izvrše, s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva i ozbiljne destabilizacije osnovnih političkih, ustavnih i društvenih struktura Bosne i Hercegovine, Haris Čaušević počinio teroristički čin nanošenja velike štete objektu Bosne i Hercegovine pri čemu je s umišljajem neka osoba lišena života*“⁶².

Međutim svi gore navedeni pojavni oblici organiziranog kriminala, odnosno zapriječena kazna zatvora i sama sudska praksa u drugim predmetima nisu ujednačeni (izuzev slučaja Harisa Čauševića) zbog nedostizanja zadovoljavajućeg nivoa europskih standarda u domenu pravosuđa. Jedan od razloga jeste i političko opstruiranje reformi pravosuđa, zbog čega se direktno narušava borba protiv organiziranog kriminala, a što je konstatirano u Izvještajima institucija Europske unije.

Jedno od mogućih rješenja približavanju standarda Europske unije zemalja sa složenim uređenjem, kao i uspješnija borba protiv organiziranog kriminala bi moglo biti prenošenje tereta dokazivanja krivičnog djela, odnosno stečene imovine sa policijsko–tužilačkih organa na osumnjičena lica kada bi isti bili dužni dokazati porijeklo imovine, a u slučajevima kada to osumnjičeno lice nije u stanju da učini, da se takva imovina oduzme i da na upravljanje državnim ili nekim drugim institucijama kako to nadležni sud naloži. Također bi se ista praksa mogla primijeniti i kod proširenog oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom što u praksi znači da se od strane nadležnog suda može narediti drugim licima za koje se sumnja da su osumnjičena lica prenijeli pravo vlasništva imovine zbog izbjegavanja da dođu pod lupu

⁶⁰ <https://terorizam.detektor.ba/>

⁶¹ <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2744/show>

⁶² Presuda Suda Bosne i Hercegovine, broj: S1 2 K 002596 14 Kžk od 15.07.2015. godine, str. 6

policijsko – tužilačkih institucija. Trenutna zakonska regulativa je takva da je izuzetno teško dokazati porijeklo nezakonito stečene imovine osumnjičenog lica. Pored dokazivanja učinjenja krivičnog djela koje je počinilo osumnjičeno lice, druga najvažnija stvar u krivičnom zakonodavstvu jeste da niko ne može zadržati imovinu koja je stečena na nezakonit način, čime se ima efekat i elementi preventivnog djelovanja da potencijalne izvršioce odvraća od činjenja krivičnog djela jer na taj način ne mogu uvećati svoju pokretnu i/ili nepokretnu imovinu, odnosno da se takva imovina ne može „ulagati“ u koruptivne državne službenike koji bi dalje slabili institucije države, što će biti pomenuto u sljedećem naslovu. Iako bi se reklo da oduzimanje nezakonito stečene imovine nema dodirnih tačaka sa trenutnim podnaslovom, to ipak nije tačno.

Naime, vidljivo je da organizirane kriminalne grupe i terorističke organizacije često dolazi do međusobne saradnje, u smislu da terorističke organizacije zbog prikupljanja finansijskih sredstava pribjegavaju organiziranom kriminalu koji prelazi državne granice što dodatno usložnjuje situaciju. Obzirom da terorističke grupe generalno imaju visok stepen tajnosti i organiziranosti uz korištenje naprednih tehnologija, a u realiziranju svojih namjera djeluju činjenjem brutalnog nasilja s ciljem potkopavanja demokratskog, ekonomskog, političkog ili vjerskog poretka u jednoj državi izuzetno je teško infiltrirati se u takve organizacije u cilju identificiranja njihovih članova, te otkrivanju i sprečavanju njihovih namjera zato se njihovo djelovanje u budućnosti može preventivno spriječiti oduzimanjem finansijskih sredstava, što će biti obrađeno u cijelu 3.3.

3.3. Oduzimanje nezakonito stečene imovine

Suštinsko pitanje koje se odnosi na oduzimanje nezakonito stečene imovine jeste činjenica da li je nedospustivo da se može zadržati imovinska korist koja je stečena činjenjem krivičnog djela. Ako jeste, onda se takav čin može posmatrati kao akt koji ima poruku da se kriminal ne isplati, te kako se istim ponovo stvora poredak koji je bio prije počinjenja krivičnog djela.

U Francuskoj se npr. oduzimanje nezakonito stečene imovine posmatra kao odvojena, odnosno sporedna kaznenopravna sankcija, u odnosu na glavnu - kaznu zatvora ili novčanu kaznu. S tim da predmet oduzimanja može biti objekat počinjenja krivičnog djela, ili imovina koja je nastala kao epilog izvršenja krivičnog djela.

Za razliku od Francuske u SR Njemačkoj je pored oduzimanja nezakonito stečene imovine uveden institut novčane kazne koju sud odredi tokom krivičnog postupka ukoliko je optuženom licu određena kazna zatvora u trajanju od najmanje dvije godine, bez obzira da li je

taj novac stečen zakonito ili ne, dok se 90% oduzete imovine odnosi na činjenje krivičnog djela zloupotrebe opojnih droga.

Italija je oduzimanje imovinske koristi spustila na nivo koji nije krivični iz razloga što je potreban niži nivo sumnje da li je imovina stečena na nezakonit način, odnosno naprosto nije potrebna sumnja da li je počinjeno krivično djelo, nakon čega osumnjičena osoba treba dokazati porijeklo imovine.

Institut oduzimanja nezakonito stečene imovine se najviše koristi u Velikoj Britaniji, prije svega zbog uređene pravne regulative koja se odnosi na navedenu problematiku, te se na godišnjem nivou privremeno oduzme imovine oko 20 milijardi Eura. Manji dio navedenog iznosa se u konačnici stvarno konfiskuje i to nakon osuđujuće presude kojom se utvrdila krivica osumnjučenog i visina imovinske koristi koja je stečena počinjenjem krivičnog djela. Ukoliko se radi o proširenom oduzimanju imovine lica protiv kojeg se vodi krivični postupak, isti mora da dokazuje stil življenja šest godina prije započinjanja krivičnog postupka, te sva imovina koja je stečena u pomenutom periodu podliježe provjeri, kao i prihodi koji su ostvareni u tom periodu. Iz gore navedenih primjera su vidljiva različita rješenja pomenutih država što ukazuje da nema idealnog rješenja.

Obzirom da se oduzimanje nezakonito stečene imovine u praksi država članica Europske unije pokazalo kao najefikasnije sredstvo u borbi protiv kriminala, s posebnim osvrtom na organizirani kriminal, Bosna i Hercegovina je u Zakonu o krivičnom postupku, Krivičnom zakonu i Zakonu o izvršnom postupku na nivou BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta uvela navedeni pojam čime se približila pravnoj tečevini Europske unije, a sve s ciljem lakšeg oduzimanja nezakonito stečene imovine, pa čak i one koja se nalazi van države, a stečena je činjenjem krivičnog djela u Bosni i Hercegovini.

Naime, nadležne institucije Bosne i Hercegovine su obezbijedile saglasnost za ratificiranje Konvencije protiv korupcije Ujedinjenih nacija (UNCAC), Rezolucija broj 58/4, koja je u vidu Odluke stupila na snagu objavljivanjem u Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, broj 3/06. Pomenuta Konvencija Ujedinjenih nacija između ostalog propisuje način zamrzavanja, odnosno zapljenu imovine, i to u Članu 31. Zamrzavanje, zapljena i konfiskacija u kojem se reguliraju mjere koje je potrebno preduzeti od strane državnih institucija kako bi se došlo u fazu privremene zabrane korištenja imovine od strane osumnjičenih/optuženih lica, a nadležni trebaju da usvoje pravne regulative koje će regulirati način upravljanja pomenutom imovinom. Nakon potpisivanja Odluke pristupilo se izmjenama i dopunama Krivičnih zakona koji su na snazi u Bosni i Hercegovini, te Zakona o oduzimanju nelegalno stečene imovine koji detaljnije reguliraju pitanja zamrzavanja i oduzimanja imovine stečene na nezakonit način, odnosno činjenjem krivičnog djela, kao i način postupanja sa takvom imovinom.

Pomenutim zakonima je definisan sam postupak oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Sud nadležan za vođenje krivičnog postupka dužan je da utvrdi da li je vršenjem određenog krivičnog djela došlo do ostvarivanja određene protivpravne imovinske koristi, i ukoliko se utvrdi da jeste u obavezi je da pomenutu imovinsku korist oduzme, što u stvarnosti predstavlja krivično pravnu mjeru određenu Krivičnim zakonom. Prethodno je tužilac nadležan za vođenje konkretnog predmeta dužan pred sudom da utvrdi, odnosno dokaže, postojanje imovinske koristi stečene na nezakonit način, odnosno vršenjem određenog krivičnog djela. Osnovni uslov za implementaciju ove mjere jeste da je krivično djelo učinjeno, zatim da se protiv učinioca krivičnog djela vodi sudski postupak i da je njegovim učinjenjem za neko lice ostvarena određena imovinska korist. Ovo je važno iz razloga što ukoliko imovinska korist nije ostvarena direktno za učinioca krivičnog djela, već za neko treće lice, u tom slučaju se aktivira institut proširenog oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom što će biti obrađeno u drugom dijelu rada. Nakon što se pred sudom utvrdi da je određena imovina stečena na nezakonit način pokreće se postupak koji se ogleda u oduzimanju nezakonito stečene imovinske koristi. Posebni slučajevi oduzimanja imovine koja se nalazi van granica Bosne i Hercegovine, a što je najčešći slučaj ukoliko se radi o krivičnom djelu organiziranog kriminala, tada se aktivira Uredba Europskog parlamenta i vijeća o uzajamnom priznavanju naloga za zamrzavanje i naloga za oduzimanje, 2018/1805 , koja je zapravo proširena Odluka o izvršenju odluka o zamrzavanju imovine i osiguranju dokaza u Europskoj uniji (2003/577/PUP od 22.07.2003. godine), odnosno Odluka o primjeni načela međusobnog priznavanja naloga za oduzimanje (2006/783/PUP od 06.10.2006. godine), jer se posljednje dvije Odluke nisu pokazale kao efikasne, te je 2018. godine na snagu stupila pomenuta Odluka iz 2018. godine. U navedenoj Odluci (koja se odnosi na prostor zemalja članica Europske unije) je navedeno da „Saradnja između država članica koja se temelji na načelu uzajamnog priznavanja i na neposrednom izvršenju sudskih odluka pretpostavlja sigurnost da će se odluke koje je potrebno priznati i izvršiti uvijek donositi u skladu s načelima zakonitosti, supsidijarnosti i proporcionalnosti. Takva saradnja također pretpostavlja da će biti očuvana prava osoba na koje se nalog za zamrzavanje ili nalog za oduzimanje odnosi. Među takve osobe na koje se nalog odnosi, a može se raditi o fizičkim ili pravnim osobama, trebala bi se ubrajati osoba protiv koje je izdan nalog za zamrzavanje ili nalog za oduzimanje ili osoba koja je vlasnik imovine obuhvaćene tim nalogom, kao i bilo koja treća strana na čija se prava u pogledu te imovine nalogom izravno utječe.

Međutim, u praksi u cilju implementacije pomenutih zakona, odnosno Konvencije je potrebno aktivno učešće tužioca u sudskom postupku u smislu dokazivanja nezakonito stečene imovine činjenjem krivičnog djela prilikom vođenja sudskog postupka. Tako npr. u praksi su

se desili krivični postupci gdje se tokom vođenja istog od strane postupajućeg tužilaštva zahtijevalo i oduzimanje putničkog motornog vozila za koje se od strane policijskih službenika tokom vođenja predmeta utvrdilo da je isto kupljeno novcem činjenjem krivičnog djela „Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga“, ali se u toku sudskog postupka od strane tužilaštva nije uspio uvjeriti nadležni Sud da lice protiv kojeg se vodi krivični postupak, a koje nema zasnovan radni odnos, i za kojeg se u Izvještaju o počinjenju krivičnog djela, odnosno podignutom optužnicom utvrdilo da je činio pomenuto krivično djelo, da je putničko motorno vozilo kupio od prihoda stečenih prodajom opojnih droga, i to zato što je pomenuto vozilo registrovao na drugo lice, koje je bilo u radnom odnosu, ali je imalo niska primanja. U konkretnom slučaju lice na kojeg je vozilo bilo registrovano nije prilikom davanja iskaza priznalo da je isto fiktivni vlasnik vozila, policijska agencija koja je oduzela pomenuto vozilo je isto morao po Naredbi suda vratiti vozilo licu od koga je isto oduzeto, te se nije uspjelo dokazati da je vozilo nezakonito stečeno.

U svom naučnom radu „*Oduzimanje nezakonito stečene imovine*“ Ensad Korman navodi da „*Oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnih djela je jedan od osnovnih oblika suprotstavljanja finansijski motivisanim oblicima kriminaliteta, poput korupcije, privrednog i organizovanog kriminaliteta*“, kao i da: „*Mjera oduzimanja nezakonito stečene imovine ili imovine koja je proistekla vršenjem krivičnih djela javlja se kao neophodno sredstvo državne vlasti, u borbi protiv organizovanog kriminaliteta, posebno, koji je posljednjih decenija doživio ogromne razmjere*“⁶³.

U odnosu na teret dokazivanja krivičnog djela gdje je dužnost policijsko-tužilačkih institucija da isto dokažu, odnosno teret dokazivanja je podijeljen u određenim situacijama, dok je kod slučaja vođenja postupaka u kojima je predmet oduzimanje nezakonito stečena imovinska korist došlo je do inverzije, odnosno teret dokazivanja je prenesen na osumnjičeno lice.

Međutim iako je pravna regulativa dobrim dijelom usklađena sa Europskim standardima Bosna i Hercegovina nažalost i dalje visoko kotira kao zemlja sa visokim stepenom korupcije, a razlog za isto jeste između ostalog i dugi sudski postupci, te slab procenat oduzimanja nezakonito stečene imovine čime je BiH na Indexu korupcije pozicionirana na 110 mjestu, od ukupno 180 zemalja koje se tretiraju⁶⁴.

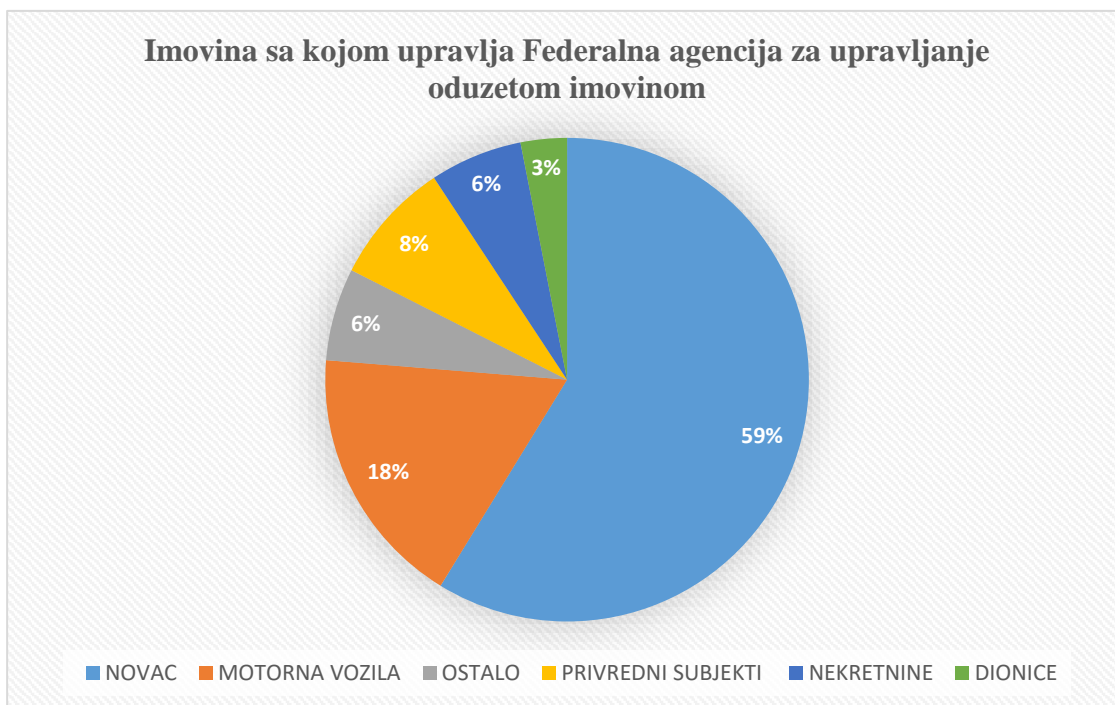
Pomenuto se navodi iz razloga što je slab procenat oduzimanja nezakonito stečene imovine indirektno povezan i sa činjenjem koruptivnih krivičnih djela. U Izvještaju Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom za period 01.01.-30.06.2020. godinu⁶⁵ je navedeno da je sa

⁶³ https://www.ceps.edu.ba/Files/DIT/2021%20Broj%202/2_Korman.pdf, str 37.

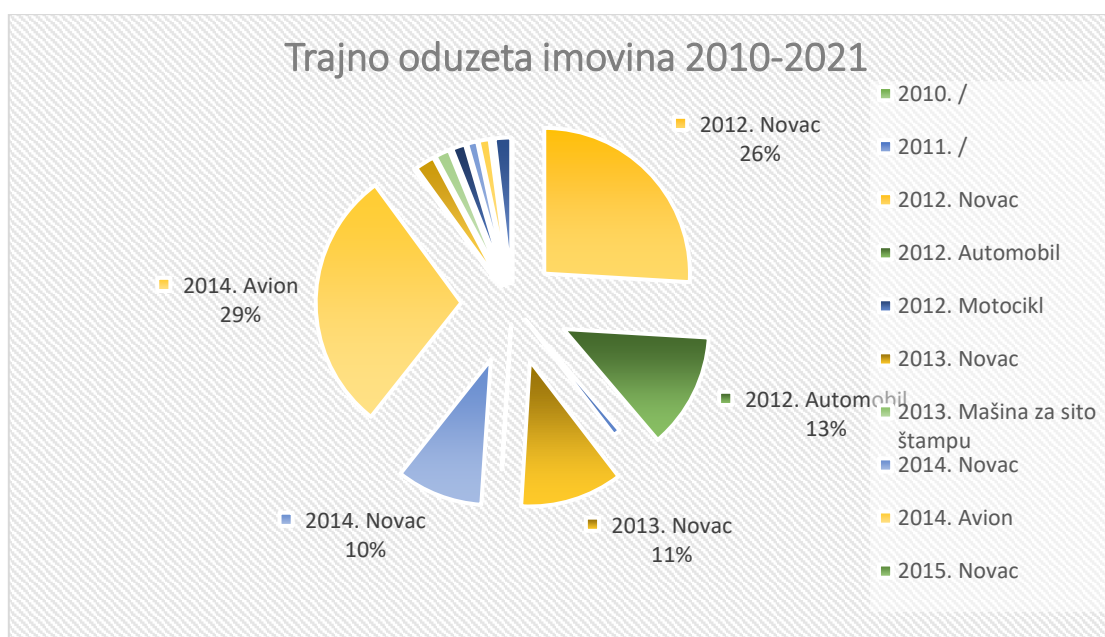
⁶⁴ <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/bih>

⁶⁵ Izvještaj o radu i finansijsko-materijalnom poslovanju Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom za period 1.1- 30.6.2020. godine, Sarajevo, juli 2020. godine, str. 6

30.06.2020. godine Agencija upravljala sa cca. 13.600.000,00 KM, a udio oduzete imovine je prikazan na sljedećem grafikonu:

Sl.17 Imovina sa kojom upravlja Federana agencija za upravljanje imovinom

Sl.18 Trajno oduzeta imovina predata na upravljanje Agenciji za upravljanje oduzetom imovinom Republike Srpske⁶⁶

Ako se uzme u obzir vrijednost oduzete imovine, i vrsta imovine kojom upravlja Agencija vidljivo je da se 59 % oduzete imovine odnosi na oduzet novac u vrijednosti oko 5.500.000,00

⁶⁶<https://auoirs.net/%d0%be%d0%b4%d1%83%d0%b7%d0%b5%d1%82%d0%b0-%d0%b8%d0%bc%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%bd%d0%b0/podaci-o-oduzetoj-imovini/>

KM iz čega proizilazi da je vrijednost ostale imovine oko 8.000.000,00 KM. Razmatrajući poziciju Bosne i Hercegovine i stepen korupcije, uočen je nedovoljan procenat oduzete imovine stečene na nezakonit način, te se može samo pretpostaviti kolika bi vrijednost oduzete imovine stečene na nezakonit način bila kada bi Bosna i Hercegovina bolje kotirala na Indexu korupcije. Pozitivno pravni propisi koji regulišu navedenu problematiku su predvidjeli da se također može privremeno oduzeti imovina kao mjera obezbjeđenja, ukoliko se smatra da se u toku sudskog postupka može tretirati kao određeni dokaz, ako se nakon pravosnažnosti presude u postupku utvrdi da je pomenuta imovina stečena činjenjem krivičnog djela će se trajno oduzeti od osuđenog lica. Na isti način se tretiraju i pravna lica isto kao i fizička u identičnim sudskim postupcima, odnosno ukoliko je pravno lice osuđeno pred nadležnim sudom, gdje je dokazano da je određena imovina nastala činjenjem krivičnog djela ista će se oduzeti nakon pravosnažnosti presude.

Svrha Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom⁶⁷ između ostalog jeste i spremnost države da pomenutim zakonom unaprijedi Krivične zakone koji su na snazi, tako da imovinu za koju se sudskim postupkom dokaže da je stečena na nezakonit način dodijeli na upravljanje Agenciji koja je nadležna za oduzimanje, odnosno oduzetu nezakonito stečenu imovinu. Ovo je jedan od načina da država bude bolje rangirana na ljestvici država sa visokim stepenom korupcije, odnosno da smanji korupciju u društvu.

Europska Komisija je u svom Izvještaju o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu navela kako su finansijske istrage i oduzimanje imovine izuzetno neefikasne⁶⁸, i to zbog mnogih uočenih nedostataka, kao što je loša operativna saradnja policijskih agencija, ograničene razmjene obavještajnih podataka i dr., a što pogoduje kriminalnim grupama u svom nezakonitom djelovanju. U istom Izvještaju se također navodi da iako su pozitivni pravni propisi regulisali oduzimanje nezakonito stečene imovine od trećih lica (prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom), isto tako se navedeni propisi veoma rijetko koriste u Bosni i Hercegovini što pogoduje kriminalnim grupama jer takvu imovinu prijavljuju na treća lica, a pravosudni organi ne vode postupke u tom pravcu. Europska komisija prema raspoloživim podacima je navela da je *„vrijednost zaplijenjenih sredstava u 2020. iznosila je preko 11,5 miliona eura u 87 slučajeva u prvostepenom postupku i 14 konačnih presuda, u poređenju sa 11,8 miliona eura u 2019. godini“*⁶⁹, što nije ni zanemarljivo mada je navedeno da se ne koriste dovoljno propisi koji su na snazi što je već ranije navedeno.

⁶⁷ «Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine», broj 71/14 od 03.09.2014. godine

⁶⁸ Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu Europske Komisije od 19.10.2021. godine, Strasbourg, str 33

⁶⁹ Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu Europske Komisije od 19.10.2021. godine, Strasbourg, str 36

U cilju efikasnijeg provođenja zakonskih propisa koji su na snazi, a odnose se na oduzimanje nezakonito stečene imovine neophodno je raditi na boljoj koordinaciji institucija uključenih u provođenje procedura koje se odnose na nezakonito stečenu imovinu. Poseban akcent je potrebno staviti na poboljšanje koordinacije i razmjene obavještajnih informacija između policijskih agencija uključujući i Obavještajno sigurnosnu agenciju BiH, kao i sa međunarodnim policijskim agencijama, jer je iz ranije predočenog vidljivo da akterima organiziranog kriminala državne granice nisu prepreka.

Policijske agencije i tužilaštva bi svakako trebali raditi na proširenjima finansijskih istraga (izuzetno istrage koje se odnose na „pranje novca“) sa posebnim akcentom na prošireno utvrđivanje porijekla pokretne i nepokretne imovine, pri tome koristeći postojeće podatke Uprave za indirektno oporezivanje, Porezne uprave, i jedinstveni registar bankovnih računa fizičkih osoba, što je konstatirano i u Izvještaju Europske komisije o Bosni i Hercegovinu⁷⁰, a za šta su potrebni dodatni kapaciteti i dodatne specijalističke obuke službenika gore pomenutih institucija.

Imajući u vidu sve činjenice koje su navedene u dijelu koji se odnosi na oduzimanje nezakonito stečene imovine ostvaruje se više ciljeva. Prvi je da se izvršiocima krivičnih djela pošalje poruka da se činjenje krivičnog djela ne isplati čime se odvraća počinioc. Također isti moraju biti svjesni da će fokus države biti korist koju su stekli činjenjem krivičnog djela, te da će ista biti oduzeta pored sankcije koju sud odredi. Dodatni efekat se postiže kod organiziranih kriminalnih grupa iz razloga što se istim oduzimaju sredstva koja su planirana da se integrišu u legalne finansijske tokove čime će izvršioc krivičnog djela imati manje poticaja za počinjenje drugog krivičnog djela. Obzirom da organizirani kriminal ne poznaje granice, države moraju da poduzmu neophodne korake kako bi se jednostavnije identificirala nezakonito stečena imovina u cilju sprečavanja raspolaganja i prenosa vlasništva na drugo lice, a zatim i zapljene iste od strane nadležnih institucija.

⁷⁰ Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu Europske Komisije od 19.10.2021. godine, Strasbourg, str 46

4. UTICAJ, NAČIN BORBE PROTIV ORGANIZIRANOG KRIMINALA I REFLEKSIJE NA UNUTARNJU SIGURNOST

Kao što je navedeno u dijelu 2.4. Kategorijalno pojmovni sistem, sigurnost je definirana kao eliminiranje svih aktivnosti koji ugrožavaju građane, narušavaju javni poredak, objekte ili određeni prostor (što se smatra unutarnjom sigurnosti), te su za istu nadležne policijske snage, a u širem smislu sigurnost uključuje sve mjere i aktivnosti obezbjeđivanja i zaštite od ugrožavanja nezavisnosti i suvereniteta zemlje, te njenog ustavnog i pravnog poretka (što predstavlja spoljnu sigurnost), a za šta su nadležne oružane snage i u određenom dijelu policijske snage.

Obzirom da je osvrt u radu često bio i na stanje u Bosni i Hercegovini, bitno je napomenuti da su oružane snage u ovom primjeru bitan segment i za osiguranje unutarnje sigurnosti države.

Mjere koje će se poduzeti za očuvanje unutarnje sigurnosti zavise od procijenjenih prijetnji, koje mogu biti u vidu pojave terorizma, organiziranog kriminala, cyber kriminala i sl., te u zavisnosti od prijetnje različito je i djelovanje državnih institucija nadležnih za sigurnost (policija, obavještajne službe, pravosuđe i dr). Sve poduzete mjere i radnje u konačnici imaju isti cilj, a to je održavanje javnog reda i mira, očuvanje integriteta države i njenih institucija, zaštita ljudskih prava, te sprječavanje i suzbijanje kriminalnih aktivnosti. Kako bi se ostvarili ciljevi nadležnih institucija koriste se različite metode, kao što su operativne policijske akcije, praćenje i nadzor kriminogenih lica, vođenje sudskih postupaka, te kao represivna mjera određivanje kazni. Međutim, institucije se također mogu preventivno boriti raznim mjerama, kao što su: provođenje raznih edukacija, preventivni rad policije, uključivanje nevladinih organizacija i sl.

Pojam sigurnost u današnjem vremenu se može definirati kroz nekoliko segmenata, i faktora koji utiču na ukupnu sigurnost jedne države, kao što su:

1. Vojno-odbrambena sigurnost podrazumjeva sve mjere koje se poduzimaju od strane oružanih snaga jedne države, i koje za cilj imaju zaštitu državnog suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti. Naravno zbog prekograničnog djelovanja negativnih utjecaja potrebna je saradnja i s drugim državama u borbi protiv zajedničkih prijetnji. U cilju povećavanja sposobnosti oružanih snaga jedne države neophodno je u kontinuitetu djelovati na više polja. Prije svega to se odnosi na vršenje konstantnih obuka, osavremenjivanje i razvoj oružanih snaga, i kontinuirano sačinjavanje strategija odbrane kako bi se u svakom momentu moglo reagirati na moguće prijetnje. Također, upozoravanje potencijalnog agresora na posljedice njegovih djela prikazivanjem vlastitih kvaliteta i kapaciteta je nužno, kao i ostvarivanje neprekidnih međunarodnih saradnji u smislu razmjene informacija, te provođenja zajedničkih vojnih vježbi

sa drugim državama, odnosno savezima. Međutim, ova sigurnost nije dovoljna sama po sebi, već je potrebno obezbijediti i druge oblike sigurnosti, kao što su: politička, ekonomska, ekološka i dr., kako bi se obezbijedila sveobuhvatna sigurnost države i njenih građana.

2. Politička sigurnost podrazumjeva očuvanje političke stabilnosti jedne države, zaštitu državnog uređenja, vladavinu prava i demokratskih procesa, te preveniranje prijetnji poput terorizma, organiziranog kriminala, secesionizma i sl. Ovu sigurnost je važno posmatrati kao ključni faktor jedne nacionalne sigurnosti, iz razloga što politički poremećaji mogu dovesti do nestabilnosti, sukobljavanja, kao i gubljenja povjerenja građana u državne institucije, a što dalje dovodi do destabilizacije države. Zato je potrebno izgraditi i očuvati političku stabilnost, kako bi se obezbijedila sigurnost države i njenih građana.

3. Društvena sigurnost je u smislu teme bitna iz razloga što se ista odnosi na opštu sigurnost i zaštitu građana od kriminala, diskriminacije, terorizma i dr., s tim da pomenuta sigurnost se može odnositi i na prijetnje van granica države, u smislu organiziranog kriminala, terorizma, zaštite ljudskih prava i sl. Ona može biti obezbijeđena putem različitih mehanizama, kao što su: pravosuđe, zakoni i drugi podzakonski akti, kao i policija, oružane snage, obavještajne agencije, civilna zaštita i dr. U slučaju ne funkcioniranja pomenutih mehanizama može doći do nestabilnosti države i nesigurnosti društva, što nije cilj vlasti koji imaju odgovornost prema svojim građanima, i koji upravljaju društvom. Ukoliko političke elite koje su na vlasti zloupotrebljavaju svoju moć isto može dovesti do socijalnih nemira i destabilizacije društva.

4. Ekonomska sigurnost podrazumjeva zaštitu ekonomskih interesa države, njenih građana i preduzeća, koji svi zajedno osiguravanje stabilnosti finansijskog sistema i jačanja privrede. Kao što je vidljivo ista se odnosi na sposobnost pojedinca, društva i države u cjelini da obezbijedi osnovne potrebe i životni standard, što se može postići na više načina. Ekonomska sigurnost, naime zahtjeva stimulisanje poslovnog okruženja i poduzetništva, promoviranje inovacija, osiguranje socijalne zaštite, te u konačnici stvaranje održivog i predvidljivog finansijskog okruženja. Kako su svi aspekti međusobno povezani, važno je uključiti sve elemente prilikom percipiranja sigurnosti jedne države. U prilog tome se može navesti upravo ekonomska sigurnost koja je važan faktor društvene stabilnosti, jer usljed nedostatka iste može doći do socijalnih tenzija, nejednakosti i političke nesigurnosti, te rasta organiziranog kriminala. Nadalje u cilju obezbjeđivanja ekonomske sigurnosti važno je da društvo bude obrazovano i sposobno da se prilagodi promjenjivim uslovima tržišta, različitim pojavnim oblicima kriminala, kao i političkim poremećajima koji mogu dovesti do stagnacije razvoja društva. Nakon prepoznavanja takvih negativnih pojava potrebno je unaprijediti, odnosno prilagoditi pozitivno – pravnih propisa u cilju eliminiranja istih.

Prilikom percipiranja pojma unutarnja sigurnost, a uzimajući u obzir kontekst organiziranog kriminala može se tretirati područje jedne države ili čak i zajednice država kao što je Europska unija iz razloga što organizirani kriminal ima transnacionalni oblik. Naime, države članice Europske unije ne žele da prepuste dio suvereniteta koji se odnosi na unutarnju sigurnosnu politiku europskim institucijama kao što je EUROPOL koji je neizostavan kada se posmatra unutarnja sigurnost Europske unije. S tim u vezi se može konstatirati da najvažniju ulogu u osiguranju sigurnosti svojih građana imaju zasebno države članice, jer iste imaju glavnu ulogu prilikom odlučivanja, a mehanizmom koji obezbjeđuje zajednička saradnja između država članica putem formiranih institucija kao što je EUROPOL se podiže efikasnost borbe protiv organiziranog kriminala. Pravne norme koje reguliraju navedenu problematiku limitiraju direktnu operativnu saradnju već je fokus na prikupljanju i rukovođenju informacijama, te sačinjavanje analiza, na osnovu kojih se dalje vrše procjene prijetnji, iz čega proizilazi da institucije Europske unije određuju strategijske okvire, a policijske agencije pojedinačnih država nose odgovornost u realizaciji operativnog dijela angažiranja.

4.1. Uticaj organiziranog kriminala na unutarnju sigurnost

Uobičajeno je da države koje prelazi iz socijalističkog u demokratski sistem vladavine su izuzetno ranjive prema pojavnim oblicima organiziranog kriminala. To se prije svega odražava zbog ograničenih institucionalnih kapaciteta, kao i pojačane privredne aktivnosti u domenu privatizacije državnih preduzeća nastalih u socijalističkom periodu kada su radnici imali veća prava, što u privatnim firmama to nije slučaj. Prilikom pomenutih privatizacija mnoga preduzeća su „ugašena“ navedenim tranzicijskim procesom, zbog čega su se vodili višegodišnji sudski postupci koji su uglavnom završavali bez epiloga. Njihovi radnici nisu ni na koji način izmireni jer su imali udio vlasništva zato što su isti godinama unazad gradili pomenute firme. Međutim na drugoj strani su se pojavila lica koja su za minoran iznos prodavali dijelove privatizovanih preduzeća, što sve zajedno utiče na nesigurnost i socijalne prilike građana, a samim tim i društva u cjelini u ekonomskom, socijalnom, sigurnosnom, pa i političkom planu.

Zbog svega navedenog se od policijsko-pravosudnih institucija očekivalo da će se pravovremeno uključiti i izboriti sa ovim vidom kriminala, ali zbog nedovoljnih kapaciteta, koji su ranije navedeni, isti to nisu uspjeli ili željeli, što je dalje pogodovalo razvoju raznih oblika organiziranog kriminala u ovom slučaju povezanog sa privrednim, koruptivnim i krivičnom djelu pranja novca.

4.2. Uticaj organiziranog kriminala na ekonomiju

Usljed djelovanja „sive ekonomije“ (koja podrazumjeva aktivnosti pojedinaca nad kojima država nema kontrolu, te ne ubire namete koji joj pripadaju), odnosno usljed visokih cijena u regularnoj prodaji građani su prinuđeni da se okrenu crnom tržištu, a najbolji primjer za navedeno je crno tržište visokotarifnih roba (duhanski proizvodi, alkohol i sl), gdje isto direktno negativno utiče na poslovanje preduzeća koja zavise od prodaje pomenutih artikala. Ukoliko se „siva ekonomija“ raširi u većem obimu, to predstavlja povoljan teren za pojavu organiziranog kriminala, odnosno zalaganja organiziranih kriminalnih grupa za uspostavljanjem kontrole nad procesima „sive ekonomije“. U cilju smanjenja uticaja „sive ekonomije“ potrebno je da država donese odgovarajuće ekonomske i pravne mjere u svrhu eliminisanja njenih uzroka, kao i represivno djelovanje protiv počilaca krivičnih djela, te svakako strožije kaznene politike.

Organizirani kriminal urušava finansijske sisteme, tržište roba i sve druge privatne ili poslovne aktivnosti, što je pobliže opisano u dijelu koji se odnosi na pojavni oblik organiziranog kriminala: pranje novca i korupciju. Krivično djelo „Pranje novca“ kao pojavni oblik organiziranog kriminala može dovesti do značajne promjene u potražnji novca na državnom nivou, kao i do nestabilnosti kamata i kursa novca, što u konačnici može uticati na ekonomiju same države. U Bosni i Hercegovini se to najbolje može vidjeti kroz razne „afere“ koje pogađaju državu, koje rezultiraju dugogodišnjim sudskim procesima i iz čega se izrodi minorna ili nikakva kazna sa isto tolikim oduzetim nezakonito stečenim novcem, odnosno nezakonito stečenom imovinom.

4.3. Uticaj organiziranog kriminala na državnu vlast

Sprega kriminalnih grupa sa izvršnom i sudskom vlasti, a samim tim i političkim elitama, dovodi do iznalaženja načina kako da kriminogena lica izbjegnu krivični progon za počinjena krivična djela pranja novca, korupcije i dr. Obzirom da pranje novca ima ogroman uticaj na društvo u cjelini, a da je teško kontrolirati kretanja kapitala, neminovno je da se takva lica infiltriraju ili da imaju određen uticaj na zakonodavnu, odnosno izvršnu vlast kako bi se „posao“ mogao razvijati i/ili opstati, čime se dalje uticaj uglavnom proširuje i na sudsku vlast. Činjenica je da je organizirani kriminal raširen i u razvijenim državama, a posebno u tranzicijskim i državama u razvoju. Zato je važno naglasiti da pored svega navedenog organizirane kriminalne grupe koriste tzv. slabe države kao sigurna skrovišta za djelovanje na globalnom nivou zbog čega je jasno da se ova pojava zbog svoje raširenosti ne može posmatrati samo na lokalnom, odnosno državnom nivou jer postoje negativni uticaji i mimo granica države. Način djelovanja

kriminalnih grupa prilikom počinjenja krivičnih djela, gdje se često koristi i nasilje i velika finansijska sredstava utiče u određenoj mjeri na društvene procese u cjelini, državnu administraciju, kao i ekonomske aspekte u društvu.

4.4. *Bosna i Hercegovina i borba protiv organiziranog kriminala*

U Bosni i Hercegovini kao državi sa složenim ustavnim uređenjem, pravne legislative su regulisane na različitim nivoima vlasti, koja su komplicirana zbog različitih nadležnosti u odnosu na nivo vlasti, a što dalje otežava sprovođenje istraga i pozitivno rješavanje istih. Međutim, obzirom da je borba protiv kriminala određen kao prioritet u Bosni i Hercegovini, tako se traže i adekvatna rješenja koja bi mogla odgovoriti svim oblicima kriminaliteta. Kompleksnost organiziranog kriminala se vidi iz opisanog značenja pojma, a Krivični zakon Bosne i Hercegovine⁷¹ u Glavi XXII organizirani kriminal opisuje pod naslovom „*Dogovor, pripremanje, udruživanje i organizirani kriminal*“, iz čega se razaznaje karakter krivičnog djela, odnosno njegovih pojavnih oblika. Neki od pojavnih oblika organiziranog kriminala su: neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, privredni kriminalitet, pranje novca, korupcija, trgovina ljudima i dr. Ako se obrati pažnja na vrste krivičnih djela koja se tretiraju kao djela organiziranog kriminala vidljivo je zašto isti predstavlja prijetnju po ekonomsku i socijalnu stabilnost, odnosno sigurnost države.

U 2020. godini se dodatno unaprijedio zakon u BiH na način da su donesene izmjene i dopune Zakona o krivičnom postupku BiH, Federacije BiH i Brčko Distrikta, i to da se posebne istražne radnje za djela organiziranog kriminala produžuju sa šest mjeseci na još plus tri mjeseca ukoliko se u prvih šest mjeseci nije uspjelo zadokumentirati krivično djelo, a postoji osnov da se nastavi sa provođenjem navedenih službenih radnji.

Uobičajeno je u praksi da samo pripremanje počinjenja krivičnog djela nije kažnjivo, već je to sam čin izvršenja istog. Međutim, u ovom slučaju je u Krivičnom zakonu BiH napravljen presedan na način da je kažnjavanje predviđeno u svim fazama od dogovora za počinjenje krivičnog djela, preko pripremanja, udruživanja radi činjenja i samog čina počinjenja krivičnog djela. Ako se temeljitije posmatra pomenuta Glava Krivičnog zakona vidljivo je da se također moraju zadovoljiti i određeni posebni uslovi, kako bi bili ispunjeni neophodni parametri za koje možemo reći da se radi o organiziranom kriminalu, odnosno nekom njegovom pojavnom obliku. Najbitniji od svih specifičnih uslova je udruživanje tri ili više osobe radi činjenja i

⁷¹ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/2003, 32/2003 - ispravka 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/21 od 27.7.2021. – (Odluka Visokog predstavnika za BiH);

učinjenja krivičnog djela, što se sve zajedno ili pojedinačno procesuiru u skladu sa Krivičnim zakonima koji su na snazi u Bosni i Hercegovini, a sve u zavisnosti od suda na kojem se postupak vodi, te da je kod pojavnih oblika određena kazna zatvora od tri godine i više.

Za učinjenje težih oblika organiziranog kriminala zapriječena je kazna zatvora od pet ili više godina, i to u propisanim slučajevima kada član ili organizator koji rukovodi organiziranom kriminalnom grupom koja je konkretnim djelovanjem učinila ili pokušala učiniti krivično djelo. Kako bi se uvidjela kompleksnost sistema u Bosni i Hercegovini, potrebno je uzeti u razmatranje i funkciju Obavještajno-sigurnosne agencije BiH čiji je cilj (između ostalog) prikupljene obavještajne podatke dostaviti policijskim agencijama u predistražnom postupku, nakon čega slijedi period provođenja istrage, gdje podrška i dalje može biti Obavještajno sigurnosna agencija BiH (OSA BiH), dok su npr. u američkom obavještajnom sistemu gore navedeni poslovi OSA BiH ugrađeni i objedinjeni u jednu kriminalističko-istražno-obavještajnu agenciju (FBI - Federal Bureau of Investigation).

Ministarstvo sigurnosti BiH u „*Procjeni rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godina*“⁷² koja je objavljena na službenoj stranici Ministarstva je problematizirao stanje sigurnosti BiH u 2016. godini, i u kojoj Obavještajno-sigurnosna agencija smatra da organizirani kriminal poprima nove matrice, u smislu da je broj nasilnih krivičnih djela organiziranih kriminalnih grupa u opadanju, a da su u porastu sofisticirana krivična djela koja su povezana sa korupcijom. Korupcija je inicirana koruptivnim ponašanjem i zloupotrebama službenog položaja predstavnika različitih nivoa vlasti (izvršna, sudska, zakonodavna, kao i lokalni nivo vlasti), tako da je kako isti navode osnovna aktivnost vođa kriminalnih grupa stvaranje povezanosti sa predstavnicima vlasti. Obzirom na učesnike u vršenju krivičnih djela isti onemogućavaju provođenje zakona čime se podriva sigurnost u državi.

Pored svega navedenog u velikoj mjeri na stanje sigurnosti u BiH utiče i slaba infrastruktura, te nedovoljna kadrovska popunjenost u policijskim agencijama s posebnim akcentom na Graničnu policiju, čime je državna granica porozna i jedan od razloga zašto se međunarodne kriminalne grupe odlučuju da Bosna i Hercegovina postane tranzitna zemlja za razne vidove kriminala.

Posmatrajući stanje organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini u odnosu na druge zemlje u regionu i svijetu, vidljivo je da zaostajemo u borbi za istim, te je s tim u vezi potrebno učiti na greškama drugih država, analizirajući rješenja koja su u okvirima zakonskih normi u Bosni i Hercegovini. U budućnosti se očekuje ekspanzija organiziranog kriminala u BiH, jedan

⁷² <http://msb.gov.ba/PDF/130320191.pdf>

od bitnih elemenata u borbi protiv organiziranog kriminala jeste obavještajni rad, a trenutne mjere za suzbijanje organiziranog kriminala *de facto* nisu adekvatne..

Organiziranje obavještajnog rada u manjim zemljama kao što je Bosna i Hercegovina i druge zemlje nastalih raspadom bivše Jugoslavije je različit u odnosu na zemlje kao što su Velika Britanija, Sjedinjene Američke Države ili SR Njemačka. Modeli obavještajnih službi ovih zemalja su poslužile kao temelj za razvoj obavještajnih službi mnogih država. Naime, u manjim državama je dovoljna jedna obavještajna služba, što nije slučaj u većim državama gdje se rad različitih obavještajnih službi preklapa što također može dovesti do određenih problema koje su takve zemlje nastojale otkloniti različitim rješenjima. Potrebno je imati u vidu da rad obavještajnih službi ima određen stepen tajnosti, zato što je svrha postojanja istih i uočavanje sigurnosnih nacionalnih prijetnji što je primaran cilj i predstavlja preventivni rad, a na sekundarnom mjestu se nalazi prikupljanje obavještajnih podataka o kriminalnim grupama i/ili aktivnostima koje se dostavljaju nadležnim policijskim agencijama u cilju daljeg dokumentiranja krivičnih djela, te daljeg krivičnog procesuiranja. Zbog primarnog rada je bitno sačuvati tajnost aktivnosti obavještajnih agencija, i to kako lica sa kojima komuniciraju službenici, tako i drugih resursa koje koriste.

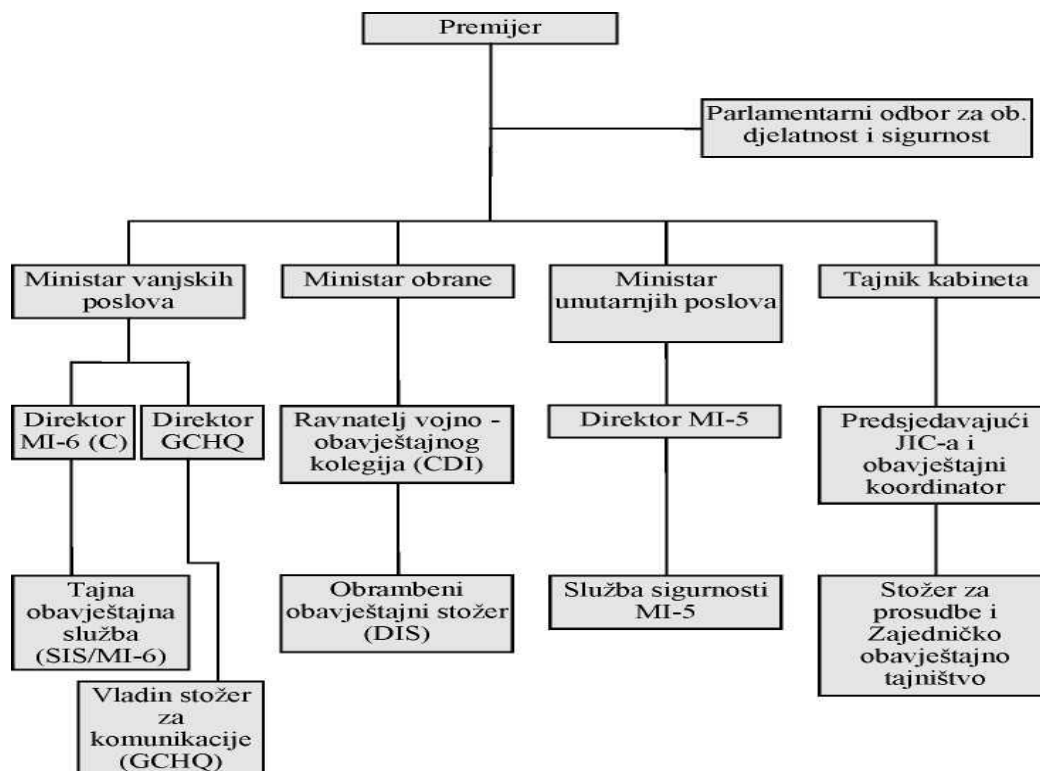
Distinkcija rada kod Obavještajnih agencija u odnosu na policijske agencije je ta što su obavještajne službe fokusirane na veće pojave koje mogu ugroziti nacionalnu sigurnost, te na određeni kriminal koji se proizvodi iz navednih pojava, kako bi u potpunosti opravdali svoju bitnost neophodno je da imaju komunikaciju sa policijsko-pravosudnim institucijama. Nakon dostavljanja interesantnih podataka od strane obavještajne agencije policija poduzima potrebne preventivne, obavještajne i/ili represivne korake u cilju odvraćanja od počinjenja krivičnog djela, odnosno represivnog djelovanja nakon dovoljno prikupljenih podataka neophodnih tužilaštvu, odnosno sudu zavisno u kojoj fazi se postupak nalazi za procesuiranje lica koja su se ogriješila o zakone koji su na snazi.

4.5. Velika Britanija i borba protiv organiziranog kriminala

U Velikoj Britaniji je 1992. godine formirana služba pod nazivom Nacionalna kriminalistička obavještajna služba čiji je cilj prikupljanje i povezivanje svih prikupljenih informacija. Navedena služba svojim analitičkim radom učestvuje u borbi protiv organiziranih kriminalnih grupa koje djeluju na području Velike Britanije, kako na lokalnom tako i na međunarodnom planu. Nacionalna kriminalističko obavještajna služba organizirani kriminal definiše na sljedeći način: "*Organizovani kriminalitet čini svako udruženje ili skupina osoba, koje su udružene radi*

trajnog protivzakonitog djelovanja, s glavnom svrhom sticanja i povećanja finansijske dobiti, bez poštovanja zakona i međunarodnih granica" (Masleša, 2007:98).

Na čelu cjelokupnog centralnog obavještajnog mehanizma u Velikoj Britaniji se nalazi premijer koji ujedno ima i najveću odgovornost za sva pitanja koja se odnose na obavještajni i sigurnosni sistem države. Na sljedećem dijagramu je vidljivo da ne postoji jedna centralna agencija, odnosno služba koja vrši nadzor nad radom svih ostalih, nego je to podijeljeno na više obavještajnih službi.

Sl.19 Centralni obavještajni mehanizam Velike Britanije

Ako se posmatraju jedinice koje su nadležne za otkrivanje i dokumentiranje raznih krivičnih djela, od nedozvoljene upotrebe opojnih droga, pedofilije, huliganstva na fudbalskim događajima i organizirani kriminal, vidljivo je da svaka pojedinačna jedinica ili služba ima glavni cilj blagovremeno pribavljanje, analiziranje i prosljeđivanje obavještajnih podataka o gore navedenim krivičnim djelima, odnosno licima, te prosljeđivanje takvih podataka policijskim agencijama koji su nadležni za pojedina krivična djela. Iz navedenog je vidljiva važnost obavještajnog rada u obavljanju policijskih poslova, te je u sklopu Ministarstva unutarnjih poslova organizaciono smještena kontraobavještajna i sigurnosna služba (MI-5) čiji je cilj pravovremeno djelovanje na svim poljima, a represivni način djelovanja je ostavljen kao posljednje sredstvo za zaštitu ustavnog poretka. Djelovanjem sistema u Velikoj Britaniji se u budućnosti sprečavaju počinjenja krivičnih djela, zbog čega se može konstatirati da se navedenim načinom represivnog djelovanja preventivno utiče na nove moguće počinioce. Sve

obavještajne službe prikazane na slici 18. zajednički rade kako bi prikupile sve potrebne informacije na državnom nivou, a u saradnji sa međunarodnim agencijama će raditi na otklanjanju prijetnji koji imaju međunarodni karakter.

4.6. Sjedinjene Američke Države i borba protiv organiziranog kriminala

U Sjedinjenim Američkim Državama prikupljanje kriminalističkih podataka sa terena je započeto 60-tih godina prošlog stoljeća, kada je organizirani kriminal prepoznat kao ozbiljna opasnost po društvo. Tada je sistem je konstatirao da je policija neučinkovita, te je počeo razvoj programa za obradu podataka, što se u budućnosti prepoznaje i kao jedan od mogućeg načina kršenja ljudskih prava.

Michael Newton u svom radu "Krivično pravosuđe - borba protiv kriminaliteta i prevencija kriminaliteta" (Criminal Justice: Crime-fighting and Crime Prevention) je u poglavlju koje ima naziv „*Biti u korak sa kriminalom*” opisuje kako „*Organi za provođenje zakona su općenito reaktivni, reagiraju na zločine kad se dogode, a kriminalci često usvajaju novu tehnologiju prije nego što policija odluči (ili si može priuštiti) ažurirati metode i opremu. Nitko ne može predvidjeti utjecaj nove droge, oružja, vozila ili softverskog programa na društvo sve dok njegova upotreba u kriminalu ne otkrije potrebu za novim tehnikama za suzbijanje tog trenda.*“ (Newton, 2010:28:29).

Međutim, u praksi je vidljivo da je razlika između profesionalnog obavještajnog rada i kršenja ljudskih prava nekada neprimijetna u smislu zadiranja u privatnost građana. Najbolji primjer se mogao vidjeti u Sjedinjenim Američkim Državama kada je Edward Snowden (bivši zaposlenik CIA-e i Nacionalne službe sigurnosti SAD-a) objavio na koji način se prikupljaju obavještajni podaci i provodi istraga protiv svih lica koja su bila interesantna Nacionalnoj službi sigurnosti SAD-a, kao i „masovnog nadzora“ kako svjetskih lidera tako i lica koja se označavaju kao osobe koje su mogući izvršioi krivičnog djela terorizma. Sve gore navedeno je sprovedeno pod izgovorom da se radi zbog dobrobiti građana, a u konačnici je rezultiralo narušenom povjerenju između država saveznika (Sjedinjenih Američkih Država i država članica Europske unije). „*To je dodatno naglašeno Rezolucijom Europskog parlamenta iz marta 2014. o programu nadzora Agencije za nacionalnu sigurnost SAD-a (NSA), nadzornim tijelima u različitim državama članicama i njihovu uticaju na temeljna prava građana EU-a, te o transatlantskoj saradnji u pravosuđu i unutarnjim poslovima [2013/2188(INI), P7_TA (2014)0230] kojom je pokrenut Europski digitalni Habeas Corpus.*“⁷³

⁷³ Nadzor obavještajnih službi: mjere za zaštitu temeljnih prava i pravni lijekovi u Europskoj uniji - Sažetak, Agencija Europske unije za temeljna prava, 2015. godina, Beč, str. 1

Organizirani kriminal, odnosno njegovi pojavni oblici u Sjedinjenim Američkim Državama uključuju širok spektar krivičnih djela, kao što su: trgovina drogom, ljudskim organima i bijelim robljem, prostitucija, krijumčarenje oružja, eksploziva i nuklearnih materija; prevare u bankarskom i privrednom sistemu, pranje novca, korupcija; zatim naručena ubistva, reket, otmice, pljačke, terorizam i dr., a iz navedenog se vidi kompleksnost problema i veliki broj krivičnih djela sa kojim se SAD-e svakodnevno suočavaju.

4.7. Savezna Republika Njemačka i borba protiv organiziranog kriminala

SR Njemačka je u svom uređenju inkorporirala instituciju pod nazivom Federalni ured za zaštitu Ustava čija je glavna uloga kontraobavještajni rad i zaštita ustavnog uređenja, na način da se na osnovu prikupljenih podataka, isti analiziraju, te se procjenjuje eventualna ugroženost ustavnog poretka SR Njemačke i to kako lica iz države, tako i stranih obavještajnih službi, a za svoj rad odgovaraju federalnom ministru za unutarnje poslove. Posebne istražne radnje pod kojim se smatraju tajno prisluškivanje, audio i video snimanje, nadzor lica i dr. u odnosu na Bosnu i Hercegovinu gdje je potrebna naredba nadležnog suda, u SR Njemačkoj pomenute radnje moraju biti dozvoljene od strane Federalnog ministra unutarnjih poslova, koji je o svemu dužan da informiše parlamentarnu komisiju za nadzor nad službama, koja kontroliše rad ministra. Potrebno je napomenuti da pomenuti ured nema policijska ovlaštenja, nego se radi o obavještajnoj službi koja je podrška policijskim agencijama, a što je interesantno rješenje obzirom da je ministar politička ličnost, dok bi sudstvo trebalo biti institucija neovisna o političkim kretanjima u državi.

Federalna kriminalistička policija SR Njemačke je nadležna za postupanje prilikom počinjenja teških krivičnih djela i djela terorizma u državi i van granica. Ista je organizirana na način da unutar ove institucije postoji više odjeljenja koji su nadležna za pojedinačna krivična djela u zavisnosti od vrste, ali isto tako je inkorporirano i Odjeljenje za obavještajne poslove koji sarađuju sa drugim obavještajnim službama u zemlji i van nje.

5. ZAKLJUČAK

Analizom odgovora i konstatacija koji su pomenuti u radu može se zaključiti da je organizirani kriminal, odnosno njegovi pojavni oblici vid kriminala koji se ne može iskorjeniti, nego je potrebno u kontinuitetu raditi kako bi se umanjili njegovi efekti na društvo. Više je faktora koji utiču na ovakav zaključak, prije svega iz razloga što trenutno ovaj vid kriminala ne poznaje granice, te su potrebni dodatni napori više država, njihovih institucija, međunarodnih organizacija, te usklađivanje pravnih normi koji će olakšati dokazivanje krivičnog djela. Neophodno je krenuti od činjenice da je glavni razlog egzistiranja organiziranih kriminalnih grupa brzo sticanje velikih finansijskih dobiti sa što manje uloženog rizika. Kako je u „igri“ ogromno kretanje finansijskog kapitala čija je intencija da uđe u legalne tokove, sasvim je logično da najefikasnija strategija državnih institucija protiv suzbijanja organiziranog kriminala bude djelovanje na imovinsku dobit koju su ostvarile takve grupe, na način da se njihova imovina oduzme. Obzirom da je složen način prepoznavanja pomenutog profita bitno je razviti određeni sistem prepoznavanja i sankcioniranja počinitelja, jer ukoliko isti nije pouzdan povećava se opasnost da organizirani kriminal negativno počne djelovati na društvo.

Ako se posmatra samo područje Europe može se konstatirati da imamo određen broj zemalja koje su u tranziciji i koje su ranjive na ovaj vid kriminala, prije svega zbog velikih promjena u društvu. Kako je težnja Europske unije da se otvore granice unutar zemalja članica zbog lakšeg prelaska ljudi i roba na većem području i što doprinosi ekonomskom razvoju, u tom slučaju postoji opasnost od negativnog efekta, a to je djelovanje organiziranih kriminalnih grupa koje je teško identificirati i pratiti. Glavni razlog jeste činjenje krivičnog djela pranje novca, kao i prisustvo upotrebe nasilja od strane kriminalnih lica zbog čega se građani ne usuđuju prijaviti ovakva lica usljed straha za ličnu sigurnost.

S druge strane, kako organizirane kriminalne grupe imaju dovoljno osiguranih finansijskih sredstava, te se tehnički opremaju za razliku od policijskih agencija koja uglavnom nemaju dostatna sredstva, što dodatno otežava rad institucija čija je namjena procesuiranje ovih lica. Rješenje bi moglo da bude proširenje policijskih ovlasti, ali isto s druge strane povećava bojazan na kršenje ljudskih prava građana, te je potrebno pronaći balans između korištenja širih ovlasti i načina kontrole državnih institucija.

Već pomenuta ekonomska moć koju posjeduju organizirane kriminalne grupe prijeto da iste mogu u određenoj mjeri uticati na institucije konkretne države u smislu da negativno utiču na politički život, samim tim i na pravni poredak u društvu ili da ograniče društvene procese i odluke koje je neophodno donijeti, a koje se odnose na ekonomiju, sudstvo, policiju i druge aspekte društva kako bi borba protiv organiziranog kriminala bila uspješnija.

Iz navedenog je vidljivo da organizirani kriminal treba posmatrati kao izazov savremenog društva i potencijalna prijetnja demokratiji, odnosno funkcioniranju i razvoju pravnog, ekonomskog i društvenog poretka države. Pomenuti izazov se može rješavati samo uz jaku političku spremnost i bezrezervnu podršku cjelokupnog društva, kao i unapređenje odnosa sa međunarodnim institucijama, odnosno drugim državama.

Najvažniji izazovi savremenog društva u borbi protiv organiziranog kriminala, odnosno njegovih pojava oblika jesu prije svega težnja protiv podrivanja sigurnosti države činjenjem krivičnih djela. Jedna od negativnih posljedica koju je potrebno eliminirati jeste negativno djelovanje na ekonomiju države iz razloga što se novac iz legalnih tokova uzima (korištenjem fiktivnih faktura i sl.) i prebacuje u nezakonite okvire, te se kao takav može koristiti za koruptivna krivična djela čime se utiče na političke i ekonomske procese, a što može biti način narušavanja integriteta državnih institucija. Pored djelovanja na gore navedene procese ovakav novac bez kontrole se također može koristiti i za krivična djela povezana sa terorističkim aktivnostima koje ne poznaju državne granice što dodatno narušava međunarodni integritet države, što ima višestruke negativne efekte.

Kako bi se uvidjela ozbiljnost djelovanja organiziranog kriminala najbolje je vidljivo u Izvještaju Sigurnosno-obavještajne agencije Republike Hrvatske, koji navode da *„Europska unija procjenjuje da su prihodi od kriminala na glavnim tržištima kriminala u 2019. godini iznosili 1% BDP-a EU, odnosno 139 milijardi eura. Glavne kriminalne aktivnosti u Europi su trgovina drogom, kibernetički kriminal, provale i krađe, poslovne i financijske prijevare, kriminal povezan s gospodarenjem otpadom i zagađenjem, nezakonita trgovina oružjem i eksplozivima, namještanje sportskih rezultata i prijevare s klađenjem, krijumčarenje migranata i trgovina ljudima, izrada krivotvorenih dokumenata i novca, krađa intelektualnog vlasništva i krivotvorenje proizvoda. Organizirane kriminalne skupine u Europi djeluju prekogranično, a raste korištenje nasilja kod kriminalnih skupina u smislu učestalosti i ozbiljnosti.“*⁷⁴

Kao što je navedeno u naučnom radu *„Sigurnost i povjerenje građana u institucije sigurnosti Bosne i Hercegovine,“* da *„Prisutne etnonacionalne paradigme i kvazidemokratski ambijent doprinose destabilizaciji demokratskih i sigurnosnih prilika u Bosni i Hercegovini. Najjednostavnije rečeno, takva retorika služi samo kao instrument jačanja političke moći, što se u konačnici može okarakterizirati kao sekuritizirajući potez, odnosno nepriznavanje realne opasnosti od organiziranog kriminala za bosanskohercegovačko društvo.“* (Smajić, Turčalo, 2014:712:713).

⁷⁴ Javno izvješće 2020/2021, Sigurnosno obavještajna agencija Republike Hrvatske, str 36.

Institucije Bosne i Hercegovine uglavnom zbog međupolitičkih neslaganja sporo donose propise potrebne za dalji napredak države, te se u raznim Izvještajima negativno spominje napredak BiH. Kako bi se unaprijedila borba protiv organiziranog kriminala neophodno je da se detektuju svi rizici i načini eliminacije istih, a sve kako bi se umanjili efekti korupcije, obzirom da su u ovom slučaju u činjenju krivičnih djela uglavnom inkorporirani državni službenici u počinjenju koruptivnih krivičnih djela. Detektovanjem istih bi se stvorile pretpostavke na uklanjanju nedostataka u pozitivno pravnim propisima, čime bi se umanjila mogućnost učestvovanja državnih službenika u činjenju koruptivnih krivičnih djela (da li represivnim djelovanjem, odnosno povećanjem kaznenih sankcija za učionioce i/ili saučesnike koje bi bile proporcionalne težini učinjenog krivičnog djela; ili možda preventivno u smislu redovnih sigurnosnih provjera od strane Obavještajno sigurnosne agencije, kao što je to slučaj kod policijskih službenika ili na neki drugi način koji se već primjenjuje u zemljama Europske unije). Najčešće se u Bosni i Hercegovini sa korupcijom vežu javne nabavke čiji Zakon, odnosno njegove izmjene i dopune bile jedan od prioriteta kod ispunjavanja pretpostavki u procesu pristupanja Bosne i Hercegovine Europskoj Uniji, a koje su usvojene na sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH dana 29.08.2022. godine.

Kao što je uočeno u Izvještajima Europske komisije, zatim Grupe država za borbu protiv korupcije (GRECO) i dr., pojedini članovi političkih elita su inkorporirani u činjenje krivičnih djela najčešće „Pranja novca“ i „Zloupotrebe službenog položaja“, ali za iste nisu nikada pokrenuti sudski postupci, ili su „uočene“ proceduralne greške prilikom dokazivanja krivičnih djela od strane nadležnih policijsko-tužilačkih agencija, i/ili sudski postupci traju „beskonačno“ dugo nakon čega splasne interesovanje javnosti i medija za iste, te krajnji rezultat bude „neučinkovist“ odnosno male izrečene kazne, što je rezultat i sklapanje sporazuma o priznanju krivice nadležnih tužilaštava sa optuženim licima.

Pored navedenog sukob interesa državnih službenika je dio na koji je potrebno obratiti pažnju ako se žele smanjiti koruptivna krivičnih djela (koja se ne procesuiraju na sudovima, odnosno uočen je mali broj takvih presuda, što naravno ne znači da je korupcija iskorijenjena u BiH već upravo suprotno), a sve navedeno je bitno iz razloga što svi drugi pojavni oblici organiziranog kriminala su u direktnoj ili indirektnoj vezi sa korupcijom i/ili pranjem novca u dijelu kada se legalizuje imovina stečena činjenjem krivičnih djela.

Ukoliko države u tranziciji, kao što je Bosna i Hercegovina, žele da se učinkovito bore protiv svih vidova organiziranog kriminala potrebno je da se implementiraju neophodni pomenuti zakoni (Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala i sl.), te da svoje pravne legislative usklade sa Europskim standardima, gdje su godinama prilagođavane pravne norme u cilju efikasnije borbe protiv organiziranog kriminala.

Više puta je spomenuto prekogranično djelovanje organiziranih kriminalnih grupa, te neophodno uključivanje konkretne države u međunarodne institucije koje će olakšati rad u krivičnim predmetima. Zbog navedenog je Agencija Europske unije za saradnju u krivičnom pravosuđu (EUROJUST) u decembru 2019. godine promijenila svoj način djelovanja, na način da je bilo potrebno uočiti treće zemlje i međunarodne organizacije sa kojim se trebaju potpisati sporazumi o saradnji u cilju poboljšanja operativnog djelovanja. EUROJUST je bio mišljenja da Europska unija treba sklopiti sporazum o saradnji sa Bosnom i Hercegovinom, te je u februaru 2021. godine Vijeće za pravosuđe i unutarnje poslove i suradnju s predsjedništvima EU-a dalo saglasnost Europskoj komisiji za otvaranje pregovora o međunarodnim sporazumima sa 13 trećih zemalja za Eurojust.⁷⁵

Činjenica je da trenutni mehanizmi borbe protiv svih vidova organiziranog kriminala nisu zadovoljavajući, kao i da su izostale adekvatne sudske presude počiniteljima krivičnih djela, iako na snazi postoje zakoni koji regulšu navedenu problematiku, te je vidljivo da postoji određeni vid nespremnosti djelovanja u cilju učinkovitijeg završetka sudskih presuda.

Kao što je i navedeno u radu, a može se okarakterizirati kao jedan od bitnih faktora nezadovoljavajućeg rezultata policijskih agencija, što je navedeno i u stručnoj analizi TAIEX-a (Technical Assistance and Information Exchange) gdje je konstatirano da je „Glavni problem sa kojim se suočavaju policijske agencije je njihova prekomjerno hijerarhijska struktura, koja može blokirati istrage, te je podložna političkom uticaju. Nekoliko je puta spomenuto i potkrijepljeno primjerima iz prakse da policijske agencije nisu dovoljno nezavisne i da su izložene mogućim političkim pritiscima (ili alternativno: operativna nezavisnost policijskih agencija nije zagrntovana u dovoljnoj mjeri)“⁷⁶. Zbog globalnog djelovanja organiziranog kriminala neophodno je da i institucije budu globalno uvezane, te da iste djeluju koordinirano na državnom, regionalnom i globalnom nivou. Prije svega je potrebno raditi na preventivnom djelovanju kako bi se sanirale ugrožene tačke društva, tu se misli na socijalnu sigurnost, jačanje normativa u cilju smanjenja korupcije i poboljšanje ekonomskog standarda. Međutim ovo nije dovoljno kako bi borba bila efikasna, pored navedenog potrebno je da pravosuđe i policija budu učinkovitiji, a kazna primjerenija u odnosu na učinjeno djelo, te da se organizuju stalne edukacije koje se odnose na borbu protiv organiziranog kriminala. Konstatirano je također da organizirani kriminal ne poznaje državne granice zbog čega je neophodna međunarodna saradnja svih nadležnih institucija, a svrsishodnost djelovanja prema osuđenim licima se mora u kontinuitetu preispitivati kako bi se procjenjivala efikasnost postojećih rješenja.

⁷⁵ Godišnji izvještaj Eurojusta za 2021. godinu, str. 31

⁷⁶ TAIEX Peer Review misija – stručna analiza borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije sačinjena na osnovu konkretnih predmeta od strane g. Siegfried Nannt, g. Theo Byl i gđa Martina Spreitzer-Kropiunik, dostavljena Europskoj komisiji 07.05.2022. godine, str 5

LISTA AKRONIMA I POJMOVA

- **APIK** - Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije;
- **Agencija za bankarstvo** ima funkciju monitoringa i licenciranja banaka i drugih organizacija koji čine bankarski sistem, a sve u cilju razvijanja jakog i održivog bankarskog sistema;
- **CYBER KRIMINAL** ili kompjuterski kriminal predstavlja kriminalne aktivnosti u koje je uključeno korištenje kompjutera, kao i lokalne i/globalne mreže;
- **COVID-19** (korona virus) – virusna bolest;
- **Europska komisija** – predstavlja ključno izvršno tijelo Europske unije koja ima funkciju predlaganja zakonskih propisa i politike Europske unije, te praćenje provedbe istih, te rukovodi budžetom Europske unije;
- **EUROPOL** (European Union's law enforcement agency) je agencija za provođenje zakona Europske unije koja podržavaju rad 27 država članica Europske unije u borbi protiv terorizma, sajber kriminala i drugih oblika organiziranog kriminala, kao i drugih partnerskih država koje nisu članice Europske unije;
- **EUROJUST** (European Union Agency for Criminal Justice Cooperation) je Agencija Europske unije za krivično-pravnu saradnju gdje pravosudne institucije država članica (27 zemalja) sarađuju u borbi protiv organiziranog prekograničnog kriminala;
- **Europski parlament** je institucija Europske unije zadužena za donošenje propisa na nivou EU koju čini 705 zastupnika 27 država članica Europske unije;
- **Europski ekonomski i socijalni odbor i odbor regija** predstavlja savjetodavno tijelo Europske unije koji daje mišljenja za utvrđena područja, a koju čine delegati iz 27 država članica EU;
- **Europske direktive** su zakonodavni akti kojima se utvrđuju ciljevi koje sve države članice Europske unije moraju realizovati;
- **FATF** (Financial Action Task Force) je međunarodno tijelo za borbu protiv pranja novca u čijem sastavu je 39 država članica, od kojih devet članica ima vodeću ulogu u promoviranju djelotvorne implementacije preporuka svojim državama članovima;
- **GRECO** (The Group of States against Corruption) - Grupa država protiv korupcije, odnosno tijelo za praćenje borbe protiv korupcije Vijeća Europe čiji je zadatak praćenje usklađenosti država sa antikorupcijskim standardima Vijeća Europe. Članice GRECO nisu samo europske države, odnosno istu čine 48 zemalja članica Europske unije, te Kazahstan i Sjedinjene Američke Države;

- **INTERPOL** (International Criminal Police Organization) međunarodna kriminalističko policijska organizacija u čijem sastavu se nalazi 195 država članica, od čega svaka država članica ima nacionalnu centralnu tačku, odnosno nacionalni centralni biro (NCB) koji je kontakt tačka sa drugim državama članicama Interpola;
- **IOM** (International Organization for Migration) je dio sistema Ujedinjenih nacija. Međunarodna organizacija za migracije koja je predana načelu da humana i regulisana migracija koristi migrantima i društvu, koja funkcioniše u vanrednim situacijama, razvijajući otpornost svih ljudi u pokretu, a naročito ranjivih kategorija, kao i izgradnju kapaciteta unutar vlada za rukovođenje svim oblicima i uticajima migracija.;
- **ITG** (The Illicit Trade Group) - interdisciplinarna istraživačka grupa koja ima za cilj da se razvije univerzitetska rasprava o temama povezanim sa nezakonitom trgovinom čije aktivnosti imaju ozbiljne posljedice za dobrobit država, zajednica i pojedince;
- **KZ BiH** - Krivični zakon Bosne i Hercegovine;
- **KZ FBiH** - Krivični zakon Federacije BiH;
- **KZ RS** - Krivični zakon Republike Srpske;
- **KZ BD BiH** - Krivični zakon Brčko distrikta BiH;
- **MONEYVAL** – predstavlja odbor stručnjaka za ocjenu mjera za sprečavanje pranja novca i financiranja terorizma, a od 2011. godine predstavlja nezavisan nadzorni mehanizam unutar Vijeća Europe koji odgovara Odboru ministara sa ciljem osiguranja da članovi MONEYVAL-a (30 zemalja i veći broj zemalja koja imaju status posmatrača) imaju efikasne sisteme za sprečavanje pranja novca i financiranja terorizma, kao i da se poštuju relevantne međunarodni standardi u pomenutim područjima;
- **OECD** (Organisation for Economic Co-operation and Development) - Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj;
- **SELEC** (Southeast European Law Enforcement Center) – međunarodna organizacija za provođenje zakona koja objedinjuje resurse policijskih i carinskih organa zemalja članica (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Grčka, Mađarska, Moldavija, Crna Gora, Republika Sjeverna Makedonija, Rumunija, Srbija, Turska) u efikasnijoj borbi protiv prekograničnog organiziranog kriminala na području jugoistočne Europe;
- **Svjetska banka** u svom sastavu ima 188 zemalja članica čija je vizija smanjivanje svjetskog siromaštva kroz saradnju zemalja članica;
- **SOCTA** (Serious and Organised Crime Threat Assessment) – Europolov izvještaj procjena prijetnji od ozbiljnog i organiziranog kriminala kojim se obavještava europska policija o razvoju teškog i organiziranog kriminala i prijetnjama koji isti predstavlja za EU;

- **TAIEX** (Technical Assistance and Information Exchange) mehanizam Europske komisije za pružanje kratkoročne tehničke pomoći i razmjene informacija javnoj upravi državama u procesu pristupanja Europskoj uniji kao i novim državama članicama, u području usklađivanja sa zakonodavstvom EU i njegovom provedbom;
- **UNODC** (United Nations Office on Drugs and Crime) – Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal;
- **UN** (United Nations) – Ujedinjene nacije;
- **UNDP** (United Nations Development Programme) - Globalna razvojna mreža Ujedinjenih nacija čiji je cilj podupiranje ekonomskog i društvenog razvoja država u krizi s ciljem unapređenja standarda života;
- **UNCAC** (United Nations Convention against Corruption) – Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije;
- **Vijeće Europe** je institucija čiji je zadatak zaštita ljudski prava koju čine 46 država članica, te šest država koje imaju status posmatrača;

LITERATURA

1. „Teorije i sistemi sigurnosti“, R.Masleša, Sarajevo, 2007. godina;
2. Organizirani kriminal kao društveni fenomen i sigurnosni izazov, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, 2021. godina;
3. „Suvremene sigurnosne studije“, A.Collins, Centar za međunarodne i sigurnosne studije, Fakultet političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2010. godina;
4. „Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine“, S.Cikotić, Sarajevo, 2010. godina;
5. „Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom“, dr. sc. D.Datzer; mr.iur.sc. S.Sarajlija; S.Rondić; V.Helić; dr.sc. B.Pavišić; dr.sc. A.Ferhatović; mr.sc. K.Kapo, Sarajevo, 2016. godina,
6. „Društveni aspekti organizovanog kriminala“, A.Fatić, B.Banović, Beograd, 2011. godina;
7. “Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava”, D.Derečinović, A.M.Getoš, Zagreb, 2008. godina;
8. „Državna bezbjednost – Uvod i temeljni pojmovi, izmijenjeno i dopunjeno izdanje“, M.Abazović, Sarajevo 2012. godina;
9. „Globalizacija terorizma i opasnosti po Bosnu i Hercegovinu“, Dr.Sc.V.Azinović, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2017. godina;
10. “Teorije i sistemi sigurnosti”, R.Masleša, Sarajevo, 2007. godina;
11. „Politika i sigurnost“, I.Beridan, Sarajevo, 2008. godina;
12. “(Geo)politički i sigurnosni izazovi demokratskoj konsolidaciji tranzicijskih država: slučaj Bosne i Hercegovine”, Beridan I., Smajić M., Turčalo S., Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, 2018. godina;
13. „Sigurnost i povjerenje građana u institucije sigurnosti Bosne i Hercegovine“, Smajić M., Turčalo S., Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću i Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč univerziteta, 2014. godina;
14. “Sigurnosni aspekti migracijske krize: između humanosti i oblikovanja novih "umjetnih" manjina”, Smajić M., Fakultet političkih znanosti Sveučilište u Zagrebu, Centar za međunarodne i sigurnosne studije, 2017. godina;
15. “Korupcija u sektoru bezbednosti Srbije”, P. Petrović, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2013. godina;
16. “Balkanski putevi droge i Bosna i Hercegovina”, W.Wegner, B. Petrović, N. Bojanić, N. Korajlić, Univerzitet u Sarajevu, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2004. godina;

17. “Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i sudskoj praksi”, V.Božić, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2015. godina;
18. Građansko pravna konvencija o korupciji Strazbur , 4.11.1999. godine, Europski ugovori Ets Br 174;
19. Trgovina ljudima i krijumčarenje migranata – Smjernice za međunarodnu saradnju, Ured Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal, Ured za regionalni program za Jugoistočnu Europu, februar 2010. godina;
20. “Krivično pravosuđe - borba protiv kriminaliteta i prevencija kriminaliteta” - Michael Newton, 2010. godina, New York;
21. „Motivation and personality”, Abraham H.Maslow, Reprinted from the English Edition by Harper & Row, Publishers 1954;
22. Nadzor obavještajnih službi: mjere za zaštitu temeljnih prava i pravni lijekovi u Europskoj uniji - Sažetak, Agencija Europske unije za temeljna prava, 2015. godina, Beč;
23. TAIEX Peer Review misija – stručna analiza borbe protiv organiziranog kriminala i korupcije sačinjena na osnovu konkretnih predmeta od strane g. Siegfried Nannt, g. Theo Byl i gđa Martina Spreitzer-Kropiunik, dostavljena Europskoj komisiji 07.05.2022. godine;
24. Krivičnopravna konvencija protiv korupcije (Criminal Law Convention on Corruption, Strazbourg, 27.01.1999. godine);
25. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije, Rezolucija broj: 58/4, usvojena je 31.10.2003. godine na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija;
26. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću i Vijeću o provedbi Europskog programa sigurnosti za borbu protiv terorizma i stvaranje uvjeta za uspostavu učinkovite i istinske sigurnosne unije (COM(2016) 230 final, 20.4.2016.);
27. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o Akcijskom planu za jačanje borbe protiv financiranja terorizma (COM(2016) 50 final, 2.2.2016.);
28. Fifth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (Geneva, Switzerland, 1-12 September 1915);
29. Forum za sigurnosne studije (FoSS) Forum for Security Studies, Znanstveni godišnjak Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Centar za međunarodne i sigurnosne studije, 2018. godina;
30. „Analiza prakse najviših sudova u BiH u predmetima organizovanog kriminala i korupcije“, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2023. godina;

31. ITG - The Illicit Trade Group je interdisciplinarna istraživačka grupa formirana od strane studenata, istraživača, profesora i drugih stručnjaka koji rade na Univerzitetu Groningen, Nizozemska;
32. TAIEX Peer Review misija – stručna analiza borbe protiv organiziranog kriminala i korupcije sačinjena na osnovu konkretnih predmeta od strane g. Siegfried Nannt, g. Theo Byl i gđa Martina Spreitzer-Kropiunik, dostavljena Europskoj komisiji 07.05.2022. godine;
33. Državna strategija nadzora na opojnim drogama, sprečavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini za period 2018-2023;
34. Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu Europske Komisije od 19.10.2021. godine, Strasbourg;
35. Strategija u oblasti migracija i azila i Akcijski plan za razdoblje 2016-2020. godina, Ministarstvo sigurnosti BiH, Sarajevo, mart 2016. godine;
36. Strategija suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020–2023, Vijeće ministara BiH;
37. Strategija integrisanog upravljanja granicom u Bosni i Hercegovini za period 2019. – 2023. godina, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2019. godina;
38. Informacija o stanju u oblasti migracija za 2020. godinu, Ministarstvo sigurnosti BiH, Sarajevo, 2021. godina;
39. Uredba (EU) 2018/1805 Europskog parlameta i vijeća od 14.11.2018. godine o uzajamnom priznavanju naloga za zamrzavanje i naloga za oduzimanje (SL L 303, 28.11.2018., str. 1.-38.);
40. Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021. uz dokument Saopštenje Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija - Saopštenje o politici proširenja EU-a za 2021. godinu, Strasbourg, 19.10.2021. godine;
41. Odluka Vijeća od 24.07.2006. godine, objavljeno u Službenom listu Europske Unije, broj: L 262/24, koji je Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom stupio na snagu, a kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta;
42. Prvi Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za otklanjanje identificiranih nedostataka u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (2018-2022.);
43. Direktiva 2014/42/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 3. travnja 2014. o zamrzavanju i oduzimanju predmeta i imovinske koristi ostvarene kaznenim djelima u Europskoj uniji (SL L 127, 29.4.2014., str. 39.–50.);

44. Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22.10.2013. godine o pravu na pristup advokatu u krivičnom postupku i u postupku na temelju europskog naloga za lišenje slobode, te o pravu na obavještanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima (SL L 294, 6.11.2013., str. 1.–12.);
45. Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22.05.2012.godine o pravu na informiranje u krivičnom postupku (SL L 142, 1.6.2012., str. 1.–10.);
46. Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20.10.2010. godine o pravu na tumačenje i prevođenje u krivičnim postupcima (SL L 280, 26.10.2010., str. 1.–7.);
47. Okvirna odluka Vijeća 2006/783/PUP od 6.10.2006.godine o primjeni načela međusobnog priznavanja naloga za oduzimanje (SL L 328, 24.11.2006., str. 59.–78.);
48. Okvirna odluka Vijeća 2003/577/PUP od 22.07.2003. godine o izvršenju odluka o zamrzavanju imovine i osiguranju dokaza u Europskoj uniji (SL L 196, 2.8.2003., str. 45.–55.);
49. Direktiva 2014/41/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 03.04.2014. godine o Europskom istražnom nalogu u krivičnim stvarima (SL L 130, 1.5.2014., str. 1.–36.);
50. Drugi izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine „Sprječavanje korupcije među članovima parlamenta, sudijama i tužiocima“, GRECO, Strazbur, 21-25.09.2020. godine;
51. Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije objavljen u „Službenom glasniku BiH“ broj 103/09;
52. Transparency International, “Izvještaj o monitoringu procesuiranja korupcije pred sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini 2020”, juli 2021. godina;
53. Izvještaj o stanju u području organiziranog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Europi, Strasbourg, septembar 2006. , CARPO („Razvoj pouzdanih aktivnosti i funkcionalnih sistema policijskog djelovanja, jačanje borbe protiv glavnih kriminalnih aktivnosti i jačanje policijske saradnje“) regionalni projekat, Europska komisija;
54. Izvještaj Europske komisije o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, Strasbourg 16.10.2021.godine;
55. Izvještaj o stanju kriminaliteta-sigurnosti na području Federacije BiH za period januar-decembar 2020. godine sačinjena od strane Federalne uprave policije;
56. Instrukcija o međusobnom izvještavanju o pojavama u oblasti javne sigurnosti između FMUP-a Bosne i Hercegovine i kantonalnih ministarstava unutarnjih poslova u Federaciji o pitanjima koja su od interesa za sigurnost Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 09-1608 od 26.07.2007. godine;

57. Monitoring izvještaj o oduzimanju nezakonito stečene imovine u Bosni i Hercegovini, Transparency international (<https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2017/03/Monitoring-oduzimanje-nezakonito-stecene-imovine.pdf>);
58. Izvještaj o zaštiti ličnih podataka u Bosni i Hercegovini za 2019. godinu, Sarajevo, juli 2020. godina, Agencija za zaštitu ličnih podataka u Bosni i Hercegovini;
59. Presuda Suda Bosne i Hercegovine, broj: S1 2 K 002596 14 Kžk od 15.07.2015. godine
60. Uredba (EU) 2018/1805 Evropskog parlamenta i vijeća od 14. studenoga 2018. o uzajamnom priznavanju naloga za zamrzavanje i naloga za oduzimanje, Službeni list Evropske unije, broj: 303 od 28.11.2018. godine;
61. Izvještaj o radu i finansijsko-materijalnom poslovanju Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom za period 1.1- 30.6.2020. godine, Sarajevo, juli 2020. godine;
62. Godišnji izvještaj Eurojusta za 2021. godinu, Eurojust, 2022, Luxemburg: Ured za publikacije Evropske unije, 2022;
63. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/2003, 32/2003 - ispravka 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/21 od 27.7.2021. – (Odluka Visokog predstavnika za BiH)
64. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", broj 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017)
65. Krivični zakon Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 64/2017, 104/2018 - odluka Ustavnog Suda, 15/2021 i 89/2021);
66. Krivični zakon Brčko Distrikta BiH ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 19/2020);
67. Zakon o krivičnom postupku BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018)
68. Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018);
69. Zakon o krivičnom postupku Federacije RS ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021);
70. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 34/2013, 27/2014, 3/2019 i 16/2020);

71. Zakon o oduzimanju nelegalno stečene imovine Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj: 66/18 od 24.07.2018. godine);
72. Zakon o oduzimanju nelegalno stečene imovine FBiH („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 71/14 od 03.09.2014. godine);
73. Zakon o oduzimanju nelegalno stečene imovine Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, broj 13/2019);
74. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, „Službeni glasnik BiH“, broj: 46/16;
75. Pravilnik o provođenju Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH), broj: 41/15;
76. Odluka o minimalnim standardima aktivnosti banaka na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma od strane Agencije za bankarstvo FBiH, „Službenim novinama F BiH“, broj: 48/12;
77. Odluka o minimalnim standardima aktivnosti banaka na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma od strane Agencije za bankarstvo RS „Službeni glasnik RS“, broj: 68/12;
78. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/tesat_2021_0.pdf
79. <https://terorizam.detektor.ba/>
80. <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2744/show>
81. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1805&from=HR>
82. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Firearms/2020_REPORT_Global_Study_on_Firearms_Trafficking_2020_web.pdf
83. http://www.ba.undp.org/content/dam/bosnia_and_herzegovina/docs/Research&Publications/Crises_Prevention_and_Recovery/Small_Arms_Survey_2010-2011/BiH_studija_o_malom_i_lakom_naoruzanju_2010-2011.pdf
84. <http://www.sipa.gov.ba/assets/photos/press/1605176060-krijum%C4%8Darili-migrante-tekstil-i-stoku-me%C4%91u-uhap%C5%A1enima-i-policajac.pdf>
85. <http://www.sipa.gov.ba/hr/aktualnosti/sipa-li%C5%A1ila-slobode-pet-osoba-zbog-krijum%C4%8Darenja-migranata/16100>
86. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32006D0618>
87. https://www.unodc.org/documents/toc/factsheets/TOC12_fs_humantrafficking_EN_HIRES.pdf
88. <https://rm.coe.int/168064898c>

89. <https://ba.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/270/Bosnia-and-Herzegovina-2021-TIP-Report-Country-Narrative-BOS.pdf>
90. <https://illicittrade.org/illegal-arms-trafficking>
91. <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/bih#>
92. <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13238/TD0420439HRN.pdf>
93. https://ocindex.net/country/bosnia_and_herzegovina
94. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:231:911779>
95. <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2022/01/Izvjestaj-CPI-2021..pdf>
96. <http://msb.gov.ba/PDF/130320191.pdf>
97. https://www.unodc.org/documents/southeasterneurope//UNODC_SEE_RP_27-11-2019_final.pdf
98. <http://upfbih.ba/uimages/v/web/Analiza20rezultata20ankete20V1.pdf>
99. <http://www.msb.gov.ba/vijesti/saopstenja/default.aspx?id=19838&langTag=bs-BA>
100. <https://bosniaherzegovina.un.org/bhs/134303-iom-u-bih-i-bih-sluzba-za-poslove-sa-strancima-junilipan-j-2021-matrica-pracenja-preseljenja>
101. <http://www.sipa.gov.ba/bs/aktuelnosti/u-akciji-albatros-sipa-li%C5%A1ila-slobode-16-osoba/14145>
102. <http://www.granpol.gov.ba/data/documents/pdf/BOS-GPBiH-Bilten%202021-web.pdf>
103. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L0843&from=RO;>
104. <https://www.abrs.ba/public/data/documents/88/OdlSupBan.pdf>
105. https://www.fba.ba/images/banke_podzakonski_2/Odluka_o_superviziji_FBA_bos.pdf
106. <http://www.msb.gov.ba/PDF/bosStrategija%20droge%20BiH%202018-2023.pdf>
107. https://www.ceps.edu.ba/Files/DIT/2021%20Broj%202/2_Korman.pdf
108. <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/bih>
109. <https://hrcak.srce.hr/file/185536>
110. <https://www.sigmaxweb.org/publications/Principles-Public-Administration-Overview-Bosnian.pdf>
111. <http://sps.gov.ba/saopstenja-hr/sluzba-medu-migrantima-identifikovala-teroriste/?lang=hr>